

Politička ekonomija korupcije

Mikić, Eugen

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:851184>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported](#)/[Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-18**



Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)



Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Diplomski sveučilišni studij ekonomije

POLITIČKA EKONOMIJA KORUPCIJE

Diplomski rad

Eugen Mikić

Zagreb, travanj, 2017. godina

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Diplomski sveučilišni studij ekonomije

POLITIČKA EKONOMIJA KORUPCIJE
THE POLITICAL ECONOMY OF CORRUPTION
Diplomski rad

Eugen Mikić, 0067455523

Mentor: doc. dr. sc. Velibor Mačkić

Zagreb, travanj, 2017. godina

POLITIČKA EKONOMIJA KORUPCIJE

SAŽETAK

Svrha ovog rada je analiza korupcije kao polit-ekonomske pojave. Korupcija postoji već tisućama godina u raznim oblicima, a danas je prisutna u gotovo svim zemljama svijeta. Općenito se može definirati kao zlouporaba položaja, odnosno dodijeljene moći ili vlasti radi više ili manje osobne koristi. Osim što postoji u javnom sektoru, korupcija je prisutna i u privatnom sektoru, što se često zanemaruje. Stoga se kod polit-ekonomske analize korupcije u ovom radu pridaje podjednaka pažnja korupciji u javnom i korupciji u privatnom sektoru, primarno koristeći tu podjelu. Glavni uzroci pojave korupcije proizlaze iz nesavršenosti politike, birokracije, institucija, upravljanja i tržišta, dok su njezine posljedice na društvo, ekonomiju, politički sustav i pojedince brojne i premda ponekad mogu biti pozitivne, one su u konačnici negativne. S obzirom na to, korupcija je u većini država svijeta zabranjena zakonom, a često se provode i razne druge politike i mjere kojima se nastoji staviti pod kontrolu. Iako korupcija može biti smanjena, efikasna razina korupcije nije nula jer bi pokušaj njezine potpune eliminacije bio preskup. U Hrvatskoj je korupcija prepoznata kao problem te se s njom već godinama vodi manje ili više uspješna borba. Prema rezultatima provedenog anketnog istraživanja javnih i državnih službenika te privatnih poslovnih subjekata (privatnih poduzeća) o percepciji i iskustvima korupcije u javnom i privatnom sektoru u Hrvatskoj, može se zaključiti da je posljednjih godina u Hrvatskoj ostvaren napredak u suzbijanju korupcije, premda razina korupcije u zemlji još uvijek nije optimalna.

Ključne riječi: korupcija, javni sektor, privatni sektor, Hrvatska

ABSTRACT

The purpose of this paper is to analyse corruption as a political economic phenomenon. Corruption has existed in various forms for thousands of years and today it is present in almost all the countries of the world. It can generally be defined as the misuse of position, entrusted power or authority for more or less personal gain. Apart from its existence in the public sector, corruption is present in the private sector too, which is often neglected. Hence, in the political economic analysis of corruption in this paper equal attention is given to the public corruption and private corruption, using primarily this classification. The major causes of corruption arise from the imperfections of politics, bureaucracy, institutions, management, and market, while its consequences on society, economy, political system, and individuals are numerous and although sometimes they can be positive, in the end they are negative. Considering that, corruption is prohibited by law in most of the states in the world and many other politics and measures to control corruption have often been carried. Although corruption can be reduced, its efficient level is not zero because an attempt to completely eliminate corruption would be too expensive. In Croatia corruption is recognized as a problem and it has been fought against with more or less success for years. According to the results of the survey research conducted on public and civil officials' and private sector businesses' (private companies') perceptions and experiences of corruption in the public and private sector in Croatia it can be concluded that the progress has been made in the suppression of corruption in the last years, although the level of corruption in the country hasn't been optimal yet.

Keywords: corruption, public sector, private sector, Croatia

EUGEN MIKIĆ

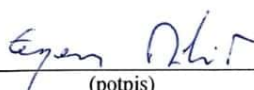
Ime i prezime studenta

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je DIPLOMSKI RAD
(vrsta rada)
isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student:

U Zagrebu, 21. travnja, 2017. godine.


(potpis)

ZAHVALA

Izražavam veliku zahvalnost svome mentoru doc. dr. sc. Veliboru Mačkiću na stručnim savjetima i uputama te ostaloj pomoći tijekom izrade ovog diplomskog rada.

Zahvaljujem prof. dr. sc. Aleksandru Štulhoferu s Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu na stručnim savjetima oko metodologije anketnog istraživanja te izrade anketnog upitnika.

Također, zahvaljujem Bruni Škrinjariću, mag. oec., asistentu s Ekonomskog instituta, Zagreb na uputama oko izrade i provedbe on-line anketa.

Hvala svim ispitanicima na odvojenom vremenu i sudjelovanju u anketnom istraživanju te svima ostalima koji su dali svoj doprinos istraživanju kroz komentare, preporuke i kritike.

Zahvaljujem kolegama, prijateljima i svima drugima koji su mi na bilo koji način pomogli tijekom studija.

Posebno zahvaljujem svojim roditeljima i ostatku obitelji na strpljenju i pruženoj podršci tijekom studiranja.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	I
SADRŽAJ.....	V
1. UVOD.....	1
1.1. Područje i predmet istraživanja.....	1
1.2. Ciljevi istraživanja.....	1
1.3. Metode istraživanja	1
1.4. Struktura rada.....	2
2. TEORIJSKI ASPEKTI KORUPCIJE.....	3
2.1. Pojemno određenje korupcije	3
2.2. Obilježja korupcije	5
2.3. Oblici korupcije.....	6
2.4. Vrste korupcije	8
2.4.1. Korupcija u javnom sektoru	12
2.4.2. Korupcija u privatnom sektoru	12
2.5. Mjerenje korupcije	13
3. UZROCI, PRILIKE ZA NASTANAK, POSLJEDICE I SMANJENJE KORUPCIJE	17
3.1. Uzroci korupcije.....	17
3.1.1. Ekonomski uzroci korupcije	19
3.1.2. Političko-ekonomski uzroci korupcije	20
3.1.3. Politički uzroci korupcije	21
3.2. Prilike za nastanak korupcije	24
3.2.1. Prilike za nastanak korupcije u javnom sektoru	24
3.2.2. Prilike za nastanak korupcije u privatnom sektoru	27
3.3. Posljedice korupcije	29
3.3.1. Političke posljedice korupcije.....	30
3.3.2. Ekonomske posljedice korupcije	32
3.3.3. Društvene posljedice korupcije.....	40

3.4.	Smanjenje korupcije	40
3.4.1.	Politike i mjere smanjenja korupcije	41
3.4.2.	Troškovi i isplativa razina smanjenja korupcije	51
4.	EMPIRIJSKA ANALIZA KORUPCIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ	54
4.1.	Pregled postojećih istraživanja o korupciji u Republici Hrvatskoj	54
4.2.	Opis istraživanja i izvori podataka	56
4.3.	Rezultati istraživanja korupcije u Republici Hrvatskoj	57
5.	ZAKLJUČAK	68
	POPIS LITERATURE	70
	POPIS GRAFIKONA	77
	POPIS TABLICA	79
PRILOG 1.	Deskriptivna statistika anketnog istraživanja korupcije u Republici Hrvatskoj	80
PRILOG 2.	Rezultati anketnog istraživanja korupcije u Republici Hrvatskoj	82
PRILOG 3.	Upitnici korišteni u anketnom istraživanju korupcije u Republici Hrvatskoj	98
	ŽIVOTOPIS	112

1. UVOD

Korupcija je kao pojava postajala već u antičkom vremenu, a danas je prisutna u gotovo svim zemljama i kulturama svijeta. Ona predstavlja svaku zlouporabu položaja, odnosno dodijeljene moći ili vlasti radi manje ili više osobne koristi. Javlja se i u javnom i u privatnom sektoru. Njezini glavni uzroci proizlaze iz nesavršenosti politike, birokracije, institucija, upravljanja i tržišta. Zbog mnogobrojnih negativnih posljedica na politiku, ekonomiju i društvo, u većini država svijeta se smatra nepoželjnom pojavom te je zabranjena zakonom. Osim toga, često se provode i druge politike i mjere kojima se korupcija nastoji staviti pod kontrolu, odnosno smanjiti.

1.1. Područje i predmet istraživanja

Područje istraživanja jest politička ekonomija unutar koje se rad fokusira na korupciju kao predmet istraživanja, odnosno njezine efekte u javnom i privatnom djelovanju, dakle na tržištu te u državnoj i javnoj upravi.

1.2. Ciljevi istraživanja

U radu su postavljena dva glavna cilja. Prvi, teorijski analizirati korupciju kao polit-ekonomsku pojavu, odnosno njezine teorijske aspekte, uzroke, prilike za nastanak, posljedice te mogućnosti smanjenja.

Drugi cilj predstavlja empirijska analiza korupcije u Republici Hrvatskoj (u daljnjem tekstu: Hrvatska) u sklopu čega se predstavljaju rezultati anketnog istraživanja javnih i državnih službenika te privatnih poslovnih subjekata (privatnih poduzeća) o percepciji i iskustvima korupcije u javnom i privatnom sektoru u Hrvatskoj.

1.3. Metode istraživanja

U okviru istraživanja koriste se razne znanstvene metode: metoda analize, metoda sinteze, metoda indukcije i dedukcije, metoda klasifikacije, komparativna metoda, deskriptivna statistika te metoda ankete.

1.4. Struktura rada

Na početku rada se predstavlja tema rada, područje i predmet istraživanja, zatim ciljevi i metode istraživanja, nakon čega slijedi prikaz strukture rada.

U drugom dijelu, obrađuju se teorijski aspekti korupcije, što obuhvaća pojmovno određenje i obilježja korupcije. Pored toga, predstavljaju se i oblici te se kategoriziraju i objašnjavaju vrste korupcije, pri čemu se posebna pažnja pridaje podjeli na korupciju u javnom i korupciju u privatnom sektoru. Potom slijedi obrada problema mjerenja korupcije.

Središnji dio rada bavi se analizom uzroka, prilika za nastanak, posljedica i smanjenja korupcije. Kod uzroka korupcije posebna se pažnja pridaje ekonomskim, političko-ekonomskim i političkim uzrocima korupcije, dok se kod prilika za nastanak korupcije zasebno obrađuju prilike za nastanak korupcije u javnom i u privatnom sektoru. Posljedice korupcije su podijeljene na političke, ekonomske i društvene te se o svakoj skupini posebno raspravlja. Nakon toga se prelazi na smanjenje korupcije, gdje se analiziraju politike i mjere te troškovi i isplativa razina smanjenja korupcije.

Četvrti dio rada se odnosi na empirijsku analizu korupcije u Hrvatskoj. Na početku se ukratko predstavlja kako se država nosi s problemom korupcije, da bi se potom dao pregled postojećih značajnijih istraživanja o korupciji u Hrvatskoj. Zatim slijedi predstavljanje provedenog anketnog istraživanja o korupciji u Hrvatskoj, odnosno opis istraživanja i izvora podataka te prikaz rezultata istraživanja.

U zaključku se navode glavne spoznaje do kojih se došlo kroz istraživanje te kritički osvrt na predstavljenu temu.

2. TEORIJSKI ASPEKTI KORUPCIJE

Korupcija postoji već tisućama godina u raznim oblicima, a danas je prisutna u gotovo svim dijelovima svijeta. Ona je fenomen koji presijeca granice ekonomije, političke znanosti i sociologije (Jain, 2002: 73). Prisutna kroz povijest, korupcija nije svojstvena određenom socioekonomskom sustavu, bilo kapitalizmu, socijalizmu ili tranzicijskom sustavu (Economakis et al., 2010: 12), a isto tako ni regionalnoj ili vjerskoj pripadnosti (Budak, 2006: 69). Već prije dvije tisuće godina, Kautilya, premijer Indijskog kraljevstva je raspravljao o korupciji u knjizi Arthashastra (Tanzi, 1998: 559), Aristotel je govorio o koruptivnim formama država (Kregar, 1997: 26-27 u Korunić Križarić et al., 2011: 144), Shakespeare je korupciji dao istaknutu ulogu u jednoj od svojih drama (Tanzi, 1998: 560), Montesquieu je kod analize uzroka pada i propasti Rima naveo korupciju (Kregar, 1997: 26-27 u Korunić Križarić et al., 2011: 144), dok je Američki Ustav mito i veleizdaju eksplicitno naveo kao dva kaznena djela koja mogu opravdati svrgavanje predsjednika Sjedinjenih Američkih Država (Tanzi, 1998: 560).

Iako prisutna kroz povijest, a danas u gotovo svim zemljama svijeta, korupcija nema uvijek isto značenje, niti postoji jedinstvena definicija korupcija, stoga se u nastavku poglavlja posebna pozornost posvećuje određenju pojma korupcije, odnosno navode se njezina značenja i definicije.

2.1. Pojmovno određenje korupcije

Pojam korupcije nije lako odrediti. Sama riječ korupcija dolazi od latinske riječi *corruptio* koja znači pokvarenost, kvarnost, izopačenost, razvrat, potkupljivanje, podmićivanje, kvarenje, krivotvorenje (spisa, mjere, utega i sl.) [Korunić Križarić et al., 2011: 143].

Tanzi (1998: 564) to prikazuje na zanimljiv način, uspoređujući korupciju sa slonom i navodeći kako može biti teška za opisati, ali da je laka za prepoznati kada se promatra. Značenje korupcije se mijenja ovisno o pojedincu te vremenskom, društvenom i političkom kontekstu, tako da ne postoji univerzalan kriterij za korupciju (OECD, 2008 u Hameed et al., 2014: 32; Kregar, 1997). S obzirom na to da društvena pravila mogu dramatično varirati od jedne do druge kulture i među ljudima, u jednom društvu se neko djelovanje može smatrati

normalnim i biti prihvaćeno, dok se u drugom može smatrati koruptivnim i nepoželjnim. Prema tome, korupcija i percepcija korupcije se mogu smatrati kulturnim fenomenom jer ovisi o tome kako društva razumijevaju pravila i što čini odstupanje od njih (Melgar et al., 2010: 120-121; Sullivan, 2006: 11). Općenito se smatra da korupcija predstavlja društveni nedostatak, odnosno manjak pretpostavki, društvenih normi i vrijednosti koje su potrebne za normalno djelovanje slobodnog tržišta (Kregar, 1997). Ovisno o okruženju unutar kojeg se promatra, korupcija se može smatrati različitom vrstom problema pa tako unutar poduzeća ona može biti disciplinarni, unutar zakonodavnog okvira pravni, a unutar kulturnog okruženja moralni problem (Amundsen, 1999: 3).

Definicija pojma korupcije ovisi o određivanju što i kako se modelira i mjeri (Jain, 2002: 73). Koruptivne transakcije se po svojoj prirodi ne mogu direktno uočavati, već se trebaju staviti u odnos sa skupinom pravila. Ako se pravila razlikuju, razlikuju se i transakcije koje se definiraju kao koruptivne (Jens, 2006 u Economakis et al., 2010: 15). Stoga, ne iznenađuje nepostojanje jedinstvenog poimanja što su koruptivna djela, kao ni jednakog tretmana pojave korupcije i legalnosti njezinih oblika u kaznenom pravu (Budak, 2006: 70).

Prema standardnoj definiciji korupcije koju je dala Svjetska banka (World Bank/IMF, 2006 u Kolstad et al., 2008: 3), korupcija predstavlja zlouporabu javnog položaja za osobnu korist. Dok se definicija Svjetske banke odnosi samo na korupciju u javnom sektoru, ona koju daje Transparency International (2009a u Lindskog et al., 2010: 172), a koja definira korupciju kao iskorištavanje povjerene moći za privatnu dobit, obuhvaća i korupciju u privatnom sektoru. Neke od drugih definicija korupcije su:

- namjerno pogrešno djelovanje ili negiranje dodijeljene dužnosti ili neopravdano korištenje moći, a s ciljem dobivanja više ili manje direktno osobnih pogodnosti (Brooks, 1909: 4),
- svaka zlouporaba prava ili ovlasti nad sredstvima ili pravima drugih u cilju vlastitog dobitka ili stjecanja privatnih koristi (Burak et al., 1999 u Budak, 2006: 70),
- svako djelovanje u kojem član javne ili privatne organizacije koristi svoj položaj, pravo odlučivanja, pristup informacijama ili neki drugi od resursa organizacije u korist treće strane, a da pri tome za to prima novac ili druga ekonomski vrijedna dobra ili usluge na način koji je ilegalan ili protiv samih ciljeva i pravila organizacije (Andvig, 2002: 4),

- osiguranje koje ljudi kupuju podmićivanjem državnog službenika da bi se zaštitili od skupih pravila (Melgar et al., 2010: 121) te
- sve relacije i mehanizmi koji favoriziraju određene interese, u pozitivnoj sumi kooperativne igre, uključujući ograničen broj povezanih i nezavisnih unutarnjih sudionika te uzrokujući štetu vanjskim sudionicima ili kolektivnom interesu (Economakis et al., 2010: 16).

Pojam korupcije se ponekad može pogrešno zamijeniti s pojmom rentijerstva, ali to dvoje treba razlikovati. Naime, rentijerstvo predstavlja skupu društvenu potragu za rentama, pri kojoj se vrijeme i novac ne troše na proizvodnju dobara i usluga, već na pokušaje utjecaja na državne službenike s diskrecijskom moći, da bi se povećala vrijednost vlasničkih prava ili profitabilnost poslovanja. To može poprimiti različite oblike, kao što su potraga za subvencijama, monopolskim rentama ili rentama od prirodnih resursa te pokušaj utjecaja na državu da promijeni propise da bi se s tržišta udaljili konkurenti, toleriralo ili promoviralo dogovaranje između onih već uključenih u aktivnost ili učinilo profesionalne usluge zakonskom obvezom (Grossman and Helpman, 1994 u Jain, 2002: 78; Svensson, 2005 u Kolstad et al., 2008: 3; Black et al., 2012: 349). Iako se ponekad djela rentijerstva mogu smatrati korupcijom, rentijerstvo nužno ne zahtijeva zlouporabu pozicije ili moći (Kolstad et al., 2008: 3). Dakle, ono može biti u potpunom skladu sa zakonima neke države i društveno prihvatljivo, za razliku od korupcije koja to gotovo nikad nije.

S obzirom na prikazano, može se reći da korupcija predstavlja djelovanje protivno općeprihvaćenim pravilima kojim korumpirana osoba posredstvom dodijeljenog položaja ili moći stječe nedopuštenu korist za sebe ili nekog drugog. Nepostojanje jedinstvene definicije korupcije te njezina ovisnost o pravilima i zakonima okruženja u kojem se javlja ili promatra, može dovesti do brojnih problema, kao npr. kod poslovanja između poduzeća iz država u kojima se korupcija različito definira u zakonu. Uzevši to u obzir, u nastavku rada se navode obilježja korupcije prema kojima se ona može prepoznati i kada se definicije razlikuju.

2.2. Obilježja korupcije

Osnovno obilježje korupcije je da proizlazi iz ovlasti i diskrecijske moći u donošenju odluka (Budak, 2006: 70). Obično je, ali ne nužno, povezana s državnim djelovanjima, a posebno s

monopolom i diskrecijskom moći države (Tanzi, 1998: 565). Iako korupcija gotovo uvijek podrazumijeva privatnu korist, ona ne mora biti jednaka pojedinačnom osobnom interesu (Kolstad et al., 2008: 22) jer zlouporaba moći može biti i za korist nečije stranke, klase, plemena, prijatelja, obitelji itd. (Tanzi, 1998: 564).

U slučajevima i javne i privatne korupcije postoji hijerarhijska organizacija gdje članovi imaju neku kontrolu nad odlukama ili informacijama koje su vrijedne onima izvana, a koji imaju interese koji se razlikuju od interesa vodstva organizacije ili principa na kojima se temelji formalna organizacija. Koruptivno djelovanje obilježava kršenja lojalnosti koju organizacije zahtijevaju za efikasno djelovanje, a bez koje troškovi internih transakcija mogu drastično narasti jer svaki član organizacije pokušava maksimizirati privatnu dobit (Andvig, 2002: 3-4). Ono je suprotno javnom interesu i njime se nedvojbeno krše moral i pravne norme te povrjeđuju temelji vladavine prava (Korunić Križarić et al., 2011: 144).

Korumpiranom osobom se može smatrati svaka službena ili odgovorna osoba koja radi osobne koristi ili koristi skupine kojoj pripada zanemari opći interes, ali isto tako i građanin koji nudi ili pristaje na davanje zatraženog mita kako bi pojedine osobe ili skupine ostvarile korist (Korunić Križarić et al., 2011: 144). Pri tome, korumpirana osoba mora znati bolje, a odabrati gore (Brooks, 1909: 6).

Ukratko, korupciju obilježavaju zlouporaba diskrecijske moći odlučivanja, nedopušteno stjecanje privatne koristi, zanemarivanje pravila organizacije, zakona države i općeg interesa te narušavanja moralnih vrijednosti društva. Kad god negdje postoji položaj koji podrazumijeva diskrecijsku moć donošenja odluka, može doći do pojave korupcije. Pri tome, ona može, ovisno o okolnostima, poprimiti razne oblike, o kojima je riječ u nastavku poglavlja.

2.3. Oblici korupcije

Korupcija se javlja u mnogim oblicima od kojih je među najpoznatijima mito. Platiti ili primiti mito predstavlja korupciju *per se* (Amundsen, 1999: 11). Ipak, korupcija nije sinonim s mitom (Brooks, 1909: 3) jer postoje i razni drugi oblici korupcije. U slučajevima kada javni

službenik naplati dodatni iznos ili poklon od klijenta, mito se može smatrati neformalnim porezom¹ (Amundsen, 1999: 11).

U javnom sektoru, korupcija uz mito obuhvaća i širok raspon neizvjesnih ekonomskih i političkih praksi kojima političari i birokrati stječu bogatstvo te zlonamjerno koriste javnu moć za osobne svrhe (Amundsen, 1999: 1). Kod političke korupcije to mogu biti patronažni ugovori kojima se kupuju glasovi nuđenjem poslova s plaćama iznad tržišnih, političko iznuđivanje mita (Troesken, 2010: 3), pronevjera novca u političkom sustavu neke zemlje od strane političkih kandidata i političara na vlasti, netransparentnost novčanih tokova u politici, korupcija u izbornom postupku, utjecaj na pravni sustav države da neučinkovito procesuiru i time štiti kaznena djela korupcije, utjecaj na zakonodavnu vlast da legalizira povoljniji tretman za pojedine interesne skupine te omogućavanje privatnom sektoru da kupi politički utjecaj (Budak, 2006: 70). Mita političarima mogu poprimiti oblike vrlo dobro plaćenih izvršnih položaja u korporacijama, luksuznih odmora, inozemnih nekretnina i druge (Forgues-Puccio, 2013: 1). Prodaja političkog utjecaja sama po sebi nije koruptivna, nego to postaje ako političari za sebe prisvajaju neke ili sve prinose od prodaje vrijednih prava (Troesken, 2010: 3-4).

Oblici birokratske korupcije javljaju se kada djelatnik javne uprave za mito ili dobivenu protuuslugu nepropisno, dakle izigravajući kriterije ili rokove, izdaje dozvole i potvrde, omogućuje povoljniji tretman u pružanju javnih usluga te izbjegavanje kazne ili plaćanja poreza (Budak, 2006: 71). Tome se mogu dodati i koruptivna djela koja ne uključuju mito ili protuuslugu, kao npr. kada javni službenik tvrdi da je bolestan, a ode na odmor. On tada zloupotrebljava svoj javni položaj za osobnu korist, dakle koruptivno djeluje, premda nije bilo podmićivanja (Tanzi, 1998: 565).

Korupcija u javnom sektoru može poprimiti i mnoge druge oblike kao što su pronevjera javnih fondova, otuđivanje javne imovine, prijevara i iznuda, favoritizam² i nepotizam³, trgovina utjecajem, pokroviteljstvo i lobiranje (Budak, 2006: 71-72).

¹ Premda mita ponekad mogu biti u istom obliku kao i pokloni koji nisu predmet koruptivne transakcije, razlikuju se po tome što mita impliciraju reciprocitet i daje se u tajnosti, dok pokloni ne (Tanzi, 1998: 565; Klitgaard, 1991 and Noonan, 1984 u Elliott, 1997: 180).

Oblici korupcije u privatnom sektoru mogu biti pronevjera poduzeća od strane vlastitih zaposlenika, korporativna prijevara (Forgues-Puccio, 2013: 6), podmićivanje, varanje, mafijaške metode (Amundsen, 1999: 3), iznuđivanje ili zahtijevanje, sumnjive provizije, pokloni i usluge, plaćanja pogodnosti, nepotizam i favoritizam, nedopuštena uporaba ili trgovanje informacijama, uporaba prekomjernog utjecaja radi promjene evaluacije ili preporuke (Argandoña, 2003: 5), sukob interesa, dosluh (Argandoña, 2003, Aldrichi, 2009, Hess, 2009, PricewaterhouseCoopers, 2014 u Martini, 2014: 2-3) itd.

Ponekad korupcija uključuje novac, kao kod mita ili provizija za ugovore o javnoj nabavi, dok u drugim slučajevima novac nije uključen, kao kod patronaže i nepotizma (Kolstad et al., 2008: 3). U javnom, ali i u privatnom sektoru mogu se javiti oblici interne korupcije pri kojima nema interakcije s vanjskim agentima ili oni nisu eksplicitno uključeni. To mogu biti krađa ili prijevara počinjena od strane zaposlenika poduzeća ili javne agencije, pronevjera sredstava te prodaja ili zloupotreba vlasništva (Elliott, 1997: 178; Kolstad et al., 2008: 3). Korupcija u novije vrijeme postaje sofisticiranija kroz offshore bankovne račune, lažne dobrotvorne udruge, nejasne provizije i druge entitete te je takve oblike korupcije teže otkriti (Hameed et al., 2014: 1).

Dakle, korupcija se može javiti u mnogobrojnim oblicima te nužno ne zahtijeva više od jednog sudionika, kao ni novčano plaćanje. Dok su jedni oblici korupcije svojstveni samo nekim vrstama korupcije, drugi se javljaju kod svake vrste korupcije. Postoji više vrsta korupcije prema raznim podjelama, od kojih se neke prikazuju u nastavku rada.

2.4. Vrste korupcije

Postoje razne podjele korupcije, a ovdje se primarno koristi podjela na korupciju u javnom i korupciju u privatnom sektoru (Troesken, 2010: 3; Amundsen, 1999: 3). Prije nego se prijeđe na spomenutu podjelu korupcije, navode se neke od drugih podjela.

² Favoritizam predstavlja mehanizam zlouporabe moći, dodjelom položaja ili pogodnosti prijateljima i rođacima, neovisno o zaslugama, a smatra se korupcijom jer predstavlja zlouporabu moći u obliku korumpirane distribucije resursa (Amundsen, 1999: 14).

³ Nepotizam je poseban oblik favoritizma u kojem osoba na položaju s pravom imenovanja preferira za značajne pozicije nominirati svoju rodbinu i članove obitelji (ibid.).

Prema Tanzi (1998: 565), korupcija može biti: birokratska ili mala i politička ili velika, za smanjenje troškova i za povećanje koristi, prisilna i dogovorna, centralizirana i decentralizirana, predviđiva i proizvoljna te s gotovinskim plaćanjima i bez njih.

Derenčinović (2001 u Korunić Križarić et al., 2011: 144-145), korupciju dijeli na individualnu, sistemsku, posrednu i natjecateljsku. Individualna se najčešće pojavljuje kao klasično podmićivanje na niskoj razini. Sistemska predstavlja rezultat osobitosti određenog sustava koji koristi korupciju radi održanja ili drugih egzistencijalnih razloga. Posredna je ona u kojoj postoje pomiješani motivi, odnosno javni službenici postupaju s jedne strane za dobrobit svojih glasača i čitave države, a s druge za svoje vlastito dobro. Natjecateljska je najviše vezana za svijet sporta⁴.

Velika korupcija predstavlja koruptivna djelovanja na visokim državnim nivoima, a koja remete politike ili glavno funkcioniranje države, omogućujući vođama da ostvare korist na trošak javnog dobra (Lindskog et al., 2010: 172). Dakle, ona se odnosi na državne vođe, ministre ili druge državne službenike koji služe interese uske grupe poslovnih ljudi i političara ili kriminalnih elemenata (Bhargava, 2005: 1-2). Uključuje visoke iznose mita plaćene državnim službenicima, obično od strane velikih kompanija te neki smatraju da predstavlja najštetniju vrstu korupcije (Hameed et al., 2014: 39-40).

Politička korupcija se definira kao manipulacija politikama, institucijama i pravilima postupaka u alokaciji resursa i financiranju od strane političkih donositelja odluka, koji zloupotrebljavaju vlastiti položaj da bi održali svoju moć, status i bogatstvo (Lindskog et al., 2010: 172), a obično započinje netransparentnim financiranjem političkih stranaka ili njihovih kampanja (Budak, 2006: 71). Uključuje donositelje zakona, poput monarha, diktatora i zakonodavaca koji imaju ulogu kreiranja pravila i standarda prema kojima vlast

⁴ Drugi autori navode sljedeće vrste korupcije:

1. velika, mala i politička (Lindskog et al., 2010: 172),
2. velika, mala i sustavna (Hameed et al., 2014: 39-40),
3. velika, politička, korporativna, birokratska, mala i sustavna (Bhargava, 2005: 1-2),
4. velika ili politička, mala ili birokratska i zakonodavna (Jain, 2002: 73),
5. mala ili birokratska i velika ili politička, (Forgues-Puccio, 2013: 1).

Dok neki autori ne rade razliku između velike i političke te male i birokratske korupcije, drugi ih navode kao zasebne vrste, stoga se ovdje svaka od njih posebno definira.

djeluje (Bhargava, 2005: 1-2). Dakle, odnosi se na političku elitu koja oblikuje javne politike ili mijenja zakone i regulacije za svoju vlastitu korist, a na trošak stanovništva. Političku korupciju je teško identificirati jer obično ne postoji u obliku eksplicitnog podmićivanja. Posebno ju je teško identificirati i izmjeriti kada se može pokazati da će barem neki dijelovi stanovništva imati korist ili kada se može tvrditi da će buduće koristi pritjecati nekim dijelovima društva. Ekstremne situacije političke korupcije postoje kada, npr. diktator ne razlikuje svoje osobno i bogatstvo zemlje ili kada donosi političke odluke koje služe ekskluzivno njegovim vlastitim interesima (Forgues-Puccio, 2013: 1; Jain, 2002: 74).

Zarobljavanje države predstavlja vrstu političke korupcije koja se, prema teoriji o kruženju elita⁵, javlja kada privatni akteri utječu na državnu politiku dok snose nizak trošak za svoje napore. To je situacija u kojoj je nekoliko privatnih aktera u mogućnosti oblikovati zakone, politike i regulacije u svoju korist kroz pružanje nedopuštenih privatnih dobitaka javnim službenicima. Pri tome zarobljivači primaju koristi poput većih plaća, ali i provizije od javnih dobara (Hellman and Kaufmann, 2001 u Economakis et al., 2010: 21; Economakis et al., 2010: 21; Forgues-Puccio, 2013: 6-7).

Mala korupcija se definira kao svakodnevna zlouporaba povjerene moći od strane nisko i srednje pozicioniranih (javnih) službenika u njihovoj interakciji s običnim građanima koji često pokušavaju pristupiti dobrima ili uslugama u mjestima poput bolnica, škola, policijskih postaja i drugih agencija (Lindskog et al., 2010: 172). Ona može uključivati plaćanja malih iznosa novca da bi se potakla rutina službenih transakcija, kao što su carinjenje ili izdavanje građevinskih dozvola (Bhargava, 2005: 1-2). Smatra se da ima najmanje pojedinačne posljedice, iako i dalje stvara kolektivan trošak društvu i može odražavati raširenu kulturu tolerancije koja je obično potaknuta rasprostranjenim štetnijim oblicima korupcije (Hameed et al., 2014: 39-40).

⁵ U Paretovoj teoriji o kruženju elita, pojedinci i elite u svakom društvu se kreću od nižih prema višim razinama i obratno. Kretanje se može odvijati između različitih kategorija unutar same vladajuće elite, ali i između elite i ostatka stanovništva. Budući da je to kretanje neprestano, politička elita nikad ne može biti statička ili stalna. Kao rezultat kretanja, elitne skupine prestaju postojati tijekom vremena. Stoga je nužno, radi održavanja socijalne ravnoteže, da s vremena na vrijeme dođe do kruženja elita (Jayapalan, 1999: 56).

Birokratska korupcija se odnosi na koruptivna djela imenovanih birokrata u njihovim odnosima ili s nadređenima (političkom elitom) ili s javnošću (Jain, 2002: 75). Birokrati koriste dodijeljen im autoritet od strane države za izvlačenje mita, favoritizam, pronevjeru javnih sredstava, prijevare i druge oblike korupcije da bi određeni pojedinci plaćali niže poreze, izbjegli regulacije ili dobili nabavne ugovore niže razine (Forgues-Puccio, 2013: 1; Bhargava, 2005: 1-2). Kod birokratske korupcije, mita se mogu davati da bi se dobila usluga na koju se ima pravo ili da bi se ubrzala birokratska procedura, ali i da bi se pružila usluga koja ne bi trebala biti dostupna. Birokrati također mogu iznuđivati plaćanja dok izvršavaju zadatke koje im je dodijelila politička elita. Ovdje se može svrstati i korupcija u sudstvu, gdje mita mogu sniziti troškove ili smanjiti šanse zakonskih kazni (Jain, 2002: 75).

Sustavna korupcija je ona koja je prisutna na svim razinama društva (Bhargava, 2005: 1-2). Ona se uvlači u privatne i javne institucije i regulatorne sustave te je karakterizirana neekonomskim ponašanjem koje privatnim i javnim akterima daje prilike za rentijerstvo (Hameed et al., 2014: 39-40).

Korporativna korupcija se javlja u odnosima između privatnih poslovnih kooperacija i njihovih dobavljača ili klijenata, ali i u odnosima unutar korporacija kada korporativni službenik koristi resurse korporacije za vlastitu korist, a na štetu dioničara (Bhargava, 2005: 1-2). Također, može poprimiti oblik komercijalnog podmićivanja kao kada menadžer neke korporacije ili prodajni predstavnik da ili obeća dati novac, poklone ili druge nagrade ili pogodnosti voditelju nabave ili kupcu kompanije klijenta da bi dobio narudžbu (Forgues-Puccio, 2013: 6; Argandoña, 2003: 5).

Zakonodavna korupcija se odnosi na djelovanje kojim se utječe na glasačko ponašanje zakonodavaca. Interesne skupine mogu podmititi zakonodavce da bi izglasali zakone koji mogu promijeniti ekonomske rente. Ovaj oblik korupcije uključuje kupovanje glasova, bilo od strane zakonodavaca u svom pokušaju da budu ponovno izabrani, bilo od strane službenika u izvršnoj vlasti u svojim nastojanjima da bi bili izglasani određeni zakoni (Rose-Ackerman, 1998: 41-42 and Rose-Ackerman, 1999: 127-142 u Jain, 2002: 75).

Iako postoje razne vrste korupcije, kao najznačajnije, osim korupcije u javnom i privatnom sektoru, mogu se još istaknuti velika, politička (koja obuhvaća i zarobljavanje države), mala,

birokratska, sustavna, korporativna i zakonodavna korupcija. Budući da podjela na korupciju u javnom i privatnom sektoru obuhvaća gotovo sve koruptivno djelovanje koje se može svrstati pod druge vrste korupcije, detaljnije se objašnjava u nastavku poglavlja.

2.4.1. Korupcija u javnom sektoru

Javni sektor predstavlja sva javna i kvazijavna poduzeća u državnom ili većinski državnom vlasništvu, opću državu koja obuhvaća sve izvršne, predstavničke i sudske jedinice čija je primarna uloga izvršavanje državnih funkcija te institucije koje provode javnu politiku i koje se financiraju fiskalnim i parafiskalnim nametima (Bejaković et al., 2011 u Bedi, 2015: 67). Glavna aktivnost javnog sektora je pružanje usluga građanima i poduzećima, pri čemu cilj nije profitabilnost, već pružanje najbolje moguće usluge po najnižoj mogućoj cijeni. Stoga konkurencija nije nužna u javnom sektoru (Lindskog et al., 2010: 168).

Korupcija u javnom sektoru se odnosi na ilegalna ili neodobrena djelovanja javnih službenika koji iskorištavaju svoje položaje autoriteta za stjecanje privatnih koristi (Forgues-Puccio, 2013: 1). Ona obuhvaća koruptivna djelovanja u koja je uključena država, odnosno državni službenici bilo koje vrste (birokrati, političari itd.), bez obzira radi li se o koruptivnim transakcijama unutar samog javnog sektora ili između javnog i privatnog sektora, te kao takva predstavlja pitanje od šireg političkog i ekonomskog značaja (Amundsen, 1999: 3). U posljednje vrijeme, zbog privatizacije mnogih kompanija koje su bile u državnom vlasništvu, došlo je do zamagljivanja distinkcije između korupcije u javnom i korupcije u privatnom sektoru (Antonikova, 2015: 94).

S obzirom na to da je cilj javnog sektora pružanje dobara i usluga građanima i poslovnom sektoru, korupcija u javnom sektoru predstavlja problem cjelokupnog društva te pred državu stavlja izazov kontrole vlastitih službenika.

2.4.2. Korupcija u privatnom sektoru

Privatni sektor predstavlja područje slobodnog tržišnog djelovanja fizičkih i pravnih osoba koje su u privatnom vlasništvu ili u većinskom privatnom vlasništvu (Bedi, 2015: 67). Za

razliku od poduzeća javnog sektora, privatna poduzeća dominiraju proizvodnjom gotovo svih vrsta dobara (Lindskog et al., 2010: 168).

Korupcija u privatnom sektoru se obično javlja kod nabave ili zapošljavanja u velikim privatnim poduzećima (Tanzi, 1998: 564), a odnosi se na pogrešno usmjeravanje organizacijskih resursa za osobnu ili korist organizacije te predstavlja devijantno ponašanje koje je u suprotnosti s normama tržišnog natjecanja (Pinto et al., 2008 u Sööt, et al., 2016: 3). Može uključivati bilo koje prevarantske aktivnosti, kao što je menadžerska praksa povrata novca od plaćene usluge (Troesken, 2010: 4). S obzirom na to da se interesi menadžera i vlasnika razilaze i da je vlasnicima skupo nadzirati i kontrolirati menadžere, korupcija u privatnom sektoru predstavlja problem agencije⁶ (Berle and Means, 1932 and Jensen and Meckling, 1976 u Troesken, 2010: 4).

Budući da korupcija u privatnom sektoru pogađa prvenstveno privatne organizacije, ona ne mora nužno predstavljati problem cjelokupnog društva, iako to može postati kada dovodi do većih poremećaja na tržištu i u društvu.

2.5. Mjerenje korupcije

Mjerenje korupcije predstavlja problem, kao i definiranje korupcije. Smatra se da ako bi se korupcija mogla izmjeriti, vjerojatno bi se mogla i eliminirati (Tanzi, 1998: 576). Zbog njezine prirode, odnosno jer se, u većini slučajeva, provodi u tajnosti i daleko od pogleda i evidencije javnosti, korupciju je teško mjeriti (Jain, 2002: 76).

Oni koji se uključuju u korupciju imaju poticaje da ju sakriju zbog njezine ilegalnosti, a možda i moralne stigmatizacije te osjetljivosti koju zahtijeva (Faller et al., 2012: 10; Johannsen et al., 2016: 9). S obzirom na to da predstavlja ilegalnu aktivnost, korupcija se obično ne dokumentira (Kaufmann et al., 2006 u Hameed et al., 2014: 32). Istraživači koji

⁶ Problem agencije predstavlja situaciju kada agent treba izvršiti zadatak za principala u uvjetima asimetrije informacija i nepotpunog ugovora, pri čemu se njihovi ciljevi međusobno razlikuju. Budući da asimetrija informacija sprječava principala da savršeno nadzire agenta, a nepotpun ugovor onemogućuje predviđanje svih mogućih ishoda, principal ne može biti siguran da će agent uvijek odabrati djelovanje koje bi principal odabrao (Black et al., 2012: 7).

nastoje razviti kvantitativne tehnike mjerenja korupcije moraju se boriti s pitanjem što će biti uključeno u mjerenje, a zatim pokušati izmjeriti nešto što se nastoji sakriti (Jain, 2002: 76). Osim toga, nije potpuno jasno ni što bi se trebalo izmjeriti zbog neprecizne definicije koruptivnog ponašanja. Samo mjerenje plaćenih mita bi ignoriralo mnoga koruptivna djela koja nisu popraćena takvim plaćanjima (Tanzi, 1998: 576; Lindskog et al., 2010: 172).

Najveća prepreka empirijskoj analizi korupcije je što nema direktno uočljivih indikatora te je nužno osloniti se na neko istraživanje. U pravilu, istraživanja korupcije se izvode iz nekih subjektivnih ispitivanja evaluacije, temeljenih na mišljenjima poslovnih ljudi, građana samih zemalja ili stručnjaka za analizu rizika države (Lederman et al., 2006: 31). S obzirom na to da se temelje na ispitivanju mišljenja o percipiranoj razini korupcije, pokazatelji percepcije korupcije koji se koriste kod istraživanja korupcije su subjektivne naravi (Budak, 2006: 68). Dakle, oni ne odražavaju objektivnu i kvantitativnu mjeru stvarne korupcije (Tanzi, 1998: 577-578).

Najpoznatije ispitivanje korupcije je Indeks percepcije korupcije (engl. *Corruption Perceptions Index*) organizacije Transparency International kojim se procjenjuje percepcija korupcije na skali od 0 do 100, pri čemu se 100 odnosi na nepostojanje korupcije, a 0 na prisutnost korupcije u gotovo svim transakcijama i odnosima (Transparency International, 2015a). Indeks percepcije korupcije odražava stajališta poslovnih ljudi i analitičara iz cijelog svijeta, uključujući i stručnjake iz ocjenjivanih zemalja (Korunić Križarić et al., 2011: 150). Temelji se na interesnim područjima kao što su zlouporaba moći za privatne dobiti, iskustvo pružatelja javnih usluga, korupcija u privatnom sektoru, upravljanje zemljištem, raznim institucijama itd. Posebna pažnja se pridaje percepciji korupcije u političkim strankama, parlamentu i zakonodavstvu, poslovanju i privatnom sektoru, medijima, javnim službama i sudstvu (Lindskog et al., 2010: 172).

Osim Indeksa percepcije korupcije, Transparency International provodi još nekoliko ispitivanja korupcije od kojih su najznačajniji Indeks platitelja mita (engl. *Bribe Payers Index*) i Globalni barometar korupcije (engl. *Global Corruption Barometer*). Indeksom platitelja mita mjeri se strana ponude mita na međunarodnoj razini, fokusirajući se na mita koja plaća privatni sektor. Zemljama se daje ocjena na skali od 0 do 10, pri čemu 0 znači da poslovni ljudi širom svijeta percipiraju kompanije iz neke zemlje kao one koje u

međunarodnom poslovanju uvijek podmićuju, dok 10 znači da ih percipiraju kao one koje u poslovanju s inozemstvom nikad ne podmićuju. Indeks platitelja mita se temelji na izjavama poslovnih rukovoditelja prikupljenih kroz Istraživanje platitelja mita (eng. *Bribe Payers Survey*) koje također provodi Transparency International (Transparency International, 2011a). Globalnim barometrom korupcije se ispituje kako građani percipiraju prisutnost korupcije u svojim državama. Njime se mjere percepcija korupcije na nacionalnoj razini i iskustva građana s korupcijom (Transparency International, 2011b).

Još jedno poznato ispitivanje korupcije je Indikator kontrole korupcije, a provodi ga Svjetska banka (engl. *Control of Corruption Indicator*). Njime se mjeri percepcija iskorištavanja javne moći za privatnu korist u slučajevima male i velike korupcije, kao i zarobljavanja države (The World Bank, 2016a), te snaga i efikasnost državne politike i institucionalnog okvira za prevenciju i smanjenje korupcije. Temelji se na do 22 različita istraživanja i procjene, ovisno o dostupnosti, od kojih svako dobiva drukčiju vrijednost na osnovi procijenjene preciznosti i izvještaja zemlje (Millennium Challenge Corporation, 2016). Zemljama se dodjeljuju bodovi prema procjeni ukupnog indikatora u jedinicama standardne normalne distribucije⁷, tj. na približnoj skali od -2.5 do 2.5. Pri tome više vrijednosti označavaju bolju kontrolu korupcije. Također, svakoj zemlji se dodjeljuje i postotni rang u odnosu na druge zemlje pokrivene ukupnim indikatorom, pri čemu 0 odgovara najnižem rangu, a 100 najvišem⁸ (The World Bank, 2016b).

⁷ Normalne distribucije su krivulje vjerojatnosti koje imaju simetričan oblik, pri čemu su vrijednosti više koncentrirane u sredini nego na krajevima pa se opisuje kao zvonolike. Standardna normalna distribucija, poznata i kao z-distribucija, je vrsta normalne distribucije s aritmetičkom sredinom nula ($\mu = 0$) i standardnom devijacijom jedan ($\sigma = 1$) [Taghizadegan, 2006: 25, 27].

⁸ Još neki od indikatora korupcije su (Lederman et al., 2006: 31):

- Vodič za međunarodni rizik zemlje (engl. *International Country Risk Guide*) koji mjeri korupciju kao vjerojatnost da državni službenici traže ili prihvataju mita (ili oboje) u zamjenu za posebne dozvole, političku zaštitu, pristrane sudske presude, izbjegavanje poreza i regulacija ili jednostavno radi ubrzavanja državnog postupka,
- Izvještaj o svjetskom razvoju (engl. *World Development Report*) koji tretira korupciju kao općenitu prepreku u poslovanju, a koristi ispitivanje građana o učestalosti slučajeva korupcije među javnim službenicima te
- Izvještaj o globalnoj konkurentnosti (engl. *Global Competitiveness Survey*) koji mjeri učestalost neregularnih plaćanja kod uvoza, izvoza, poslovnih dozvola, policijske zaštite, zahtjeva za kreditima itd.,

S obzirom na to da korupcija zahtijeva tajnost zbog toga što je nedopuštena i ilegalna, kod mjerenja korupcije koriste se istraživanja koja se temelje na subjektivnim procjenama koje često ne odražavaju stvarno stanje. Zbog toga kod mjerenja korupcije može biti od pomoći provedba nekoliko istraživanja i njihova međusobna usporedba.

Premda korupcija nema jedinstvenu i općeprihvaćenu definiciju, promatrajući njezina obilježja može se stvoriti jasnija predodžba o tome što se sve može smatrati koruptivnim djelovanjem. Ona može poprimiti mnogobrojne oblike, od kojih su neki svojstveni samo određenim vrstama korupcije, dok su drugi, poput mita, uvijek prisutni. Među glavnim podjelama vrsta korupcije nalazi se ona na korupciju u javnom i privatnom sektoru koja se zbog svoje obuhvatnosti i jednostavnosti primarno koristi u ovome radu. Kod empirijske analize korupcije, problem predstavlja nepostojanje jasnih podataka te nužnost oslanjanja na subjektivne procjene percepcije i iskustva korupcije. Nakon obrade teorijskih aspekata korupcije, u nastavku rada se analiziraju njezini uzroci, prilike za nastanak, posljedice i smanjenje.

kao i učestalost neformalnih plaćanja državnim službenicima, uključujući i sudstvo, a temelji se na ispitivanjima direktora poduzeća.

3. UZROCI, PRILIKE ZA NASTANAK, POSLJEDICE I SMANJENJE KORUPCIJE

U ovom poglavlju se prikazuju i analiziraju uzroci (ekonomski, političko-ekonomski i politički), prilike za nastanak (u javnom i privatnom sektoru), posljedice (političke, ekonomske i društvene) te smanjenje (politike i mjere te troškovi i isplativa razina) korupcije. Pri tome treba imati na umu da se oni ponekad međusobno preklapaju te da posljedice i načini smanjenja korupcije mogu ujedno biti i njezini uzroci. U kontekstu ovog istraživanja i rada prikaz i analiza koja slijedi imaju veliku važnost jer ukazuju na složenost, ozbiljnost, problematičnost i značaj korupcije kao polit-ekonomske i društvene pojave.

3.1. Uzroci korupcije

Korupcija, da bi postojala, zahtijeva koegzistenciju tri elementa. Prvo, netko mora imati diskrecijsku moć donošenja i provođenja regulacija. Drugo, moraju postojati ekonomske rente povezane s tom diskrecijskom moći. Treće, zakonodavni i pravosudni sustav mora ponuditi dovoljno nisku vjerojatnost otkrivanja i kažnjavanja onih koji pogrešno djeluju. Dakle, pojava korupcije je rezultat postojanja viših renti povezanih sa zlouporabom diskrecijskih moći, umanjeno za sve ilegalne isplate i kazne povezane s takvom zlouporabom (Jain, 2002: 77). Klitgaard (2012: 6) daje formulu $K = M + D - O$ prema kojoj je korupcija jednaka monopolskoj moći nad dobrom ili uslugom koju netko želi ili treba, plus diskrecijskoj moći odlučivanja i minus odgovornosti za donesene odluke. Iz toga slijedi da povećanje diskrecijske moći koju službenici imaju kroz brojne, kompleksne i netransparentne regulacije, *ceteris paribus*, stvara jači poticaj za službenike da podlegnu iskušenju i povećava vjerojatnost pojave korupcije (Jain, 2002: 78; Amundsen, 1999: 25; Klitgaard, 1998 u Sööt, et al., 2016: 4). U javnom sektoru, korupcija se može vidjeti kao prirodna zbog transfera odgovornosti i nesavršenog nadzora. To stvara odnos principala i agenta između države i njezine birokracije te između stanovništva i političke elite pa agent odgovoran za određene zadatke (npr. oporezivanje ili oblikovanje politike) može profitirati od svog položaja jer zna da ne može biti savršeno nadziran od strane principala (Forgues-Puccio, 2013: 8).

Korupcija je kompleksan fenomen koji gotovo nikad nije objašnjen jednim uzrokom (Tanzi, 1998: 587). Ona predstavlja simptom postojećih problema. Ti problemi uključuju loše

upravljanje, nejasne regulacije, slabe izvršne mehanizme, barijere za poduzeća, neefikasne vladine agencije, odsutnost javnog dijaloga o korupciji, pretjerane diskrecijske moći javnih službenika te nedostatak provjera i balansa (Forgues-Puccio, 2013: 11; Rose-Ackerman, 1997: 46; Sullivan, 2006: 5).

Obrazac koji vodi korupciji je sličan u mnogim zemljama, a može biti kombinacija nejasnih zakona i regulacija, složenih poreza, pretjerane regulacije ekonomskih aktivnosti, prevelikih državnih agencija i nedostatka tehnološke inovacije u njima, odsutnosti nezavisnih provjera, slabe korporativne okoline, nesigurne ekonomije, slabe distribucije bogatstva, nejasnih vlasničkih prava, nedostatka mehanizama odgovornosti, nereprezentativne vlade, personalizma, nestabilnih politika i nedostatka transparentnosti u donošenju politika i zakonu te u odnosu između države i poduzeća (Sullivan, 2006: 6; Tanzi, 1998: 575; Caiden, 1998: 6 u Economakis et al., 2010: 22; Korunić Križarić et al., 2011: 144; Bhargava, 2005: 2).

Jain, (2002: 81) predstavlja jednostavan odnos vrijednosti korupcije i njezinih odrednica:

neto vrijednost korupcije =

f (prihod od korupcije, zakonit prihod ili pravedne plaće, snaga političkih institucija, moralne i političke vrijednosti društva, vjerojatnost otkrivanja i kažnjavanja).

Učestalost i razina korupcije ovise o potencijalnim dobitima, rizicima samih koruptivnih djela te relativnoj moći pregovaranja potencijalnih podmićivača i podmićivanih (Rose-Ackerman, 1997: 34). Jedan od zahtjeva da bi korupcija narasla je da oni koji sudjeluju u koruptivnim djelima vjeruju da je korist prihoda od korupcije vrijedna neugodnosti uzrokovanih kaznama za takva djela (Jain, 2002: 80-81). Stoga nije neobično da zaposlenici ponekad koruptivno djeluju unatoč postojanju kodeksa poslovnog ponašanja i opsežnih programa obuke jer je vrijednost osobne koristi za njih veća nego šanse da budu kazneno gonjeni (Antonikova, 2015: 117).

Razina regulatornih ograničenja je još jedna odrednica pojave korupcije. Ako postoje brojne regulacije, a državni službenici imaju veliku diskreciju u njihovoj primjeni, privatne stranke mogu željeti platiti mita državnim službenicima da bi dobile bilo koje rente koje regulacije

moгу stvoriti (Mauro, 1997: 85). Dakle, kada postoji pretjerana birokratska crvena vrpca⁹, a troškovi pridržavanja službenih regulacija prelaze koristi, vjerojatnija je pojava korupcije (Bhargava, 2005: 2-3; Mauro, 1995: 685; Sullivan, 2006: 10).

U nastavku rada prikazat će se uzroci korupcije klasificirani u tri skupine, naime ekonomske, političko-ekonomske te političke uzroke korupcije.

3.1.1. Ekonomski uzroci korupcije

Makroekonomska politika i razina konkurencije na tržištu mogu imati značajan utjecaj na korupciju. Postojanje nesavršene konkurencije u nekim sektorima, bez obzira radi li se o državnom ili privatnom vlasništvu, može dovesti do pojave dogovaranja i rentijerstva (Elliott, 1997: 182). Dok se korupcija širi u industrijama gdje tržišta loše funkcioniraju, kratkotrajna je i ograničena u industrijama gdje tržišta dobro funkcioniraju (Troesken, 2010: 1). Kada država provodi protekcionizam domaće industrije od međunarodne konkurencije, otežava poslovanje i ograničava ekonomsku konkurentnost, npr. kroz veće carine i druga trgovinska ograničenja, povećanje poreza te monopolska poduzeća u državnom vlasništvu, stvara ekonomske rente, odnosno profite veće od normalnih na konkurentnim tržištima, što potiče korupciju i povećava sivu ekonomiju (Mauro, 1997: 85; Elliott, 1997: 182; Johnson et al., 1998 u Jain, 2002: 79; Rose-Ackerman, 1997: 37).

Poduzeća u tržišnoj ekonomiji nastoje maksimizirati profite međusobno se natječući prema pravilima igre koja nisu uvijek u skladu s onim što zakon dopušta i mogu tolerirati korupciju. Štoviše, zbog toga što se svi ponašaju na određeni način, koruptivne prakse postaju prihvaćene, utvrđene i generalizirane. To predstavlja problem ravnoteže ovisne o učestalosti¹⁰, što znači da nečije ponašanje postaje funkcija ponašanja njegovog konkurenta (Forgues-Puccio, 2013: 9). U takvim situacijama, kada poduzeća posluju s korumpiranim sustavima, suočavaju se sa zatvorenikovom dilemom¹¹. Tada svatko vjeruje da treba platiti

⁹ Crvena vrpca označava dugotrajne odgode i složenost postupaka u birokracijama (Bhatta, 2015: 538).

¹⁰ Prema izboru ovisnom o učestalosti, odabir najboljeg djelovanja ovisi o djelovanjima drugih. Budući da je u većini društvenih konteksta najbolje raditi ono što rade drugi, izbor je u pravilu ovisan učestalosti (McNamara and Weissing, 2010: 109-112).

¹¹ Zatvorenikova dilema predstavlja problem iz teorije igara, a odnosi se na situaciju u kojoj se odvojeno ispituju dva osumnjičenika koji su suučesnici u kriminalu. U slučaju da jedan prizna, a drugi ne, prvi je slobodan, dok

mita da bi poslovao, iako svatko zna da bi svima bilo bolje ako ih nitko ne bi platio (Rose-Ackerman, 1997: 53). Budući da poduzeća nemaju osiguranje da se njihovi konkurenti neće nastaviti uključivati u korupciju, zatvorenikova dilema pogoršava korupciju (Hameed et al., 2014: 22).

Koncept pravednih plaća igra važnu ulogu u određivanju hoće li stanovništvo prihvatiti korupciju. Ako većina društva, kao i sami službenici, vjeruju da primaju pravedne plaće za svoj rad, moglo bi biti malo naklonosti za službenika ili kreatora politike koji pokušava dopuniti svoj prihod mitom (Jain, 2002: 81). Međutim, ako službenici smatraju da imaju preniske plaće može doći do rasta korupcije u javnim službama jer se javni službenici koji nisu dovoljno plaćeni mogu osjećati dužnima koristiti svoje pozicije za prikupljanje mita (World Bank, 2007a u Kolstad et al., 2008: 18; Mauro, 1997: 86).

Iz navedenog, kao glavni ekonomski uzroci korupcije mogu se izdvojiti niska razina i narušavanje konkurencije, protekcionizam domaće ekonomije, nesavršenosti tržišta te preniske plaće, budući da stvaraju poticaje i prilike za korupcijom i mogu dovesti do njezine tolerancije.

3.1.2. Političko-ekonomski uzroci korupcije

Ekonomski i politički razvoj te način interakcije razvoja s kulturnom tradicijom mogu utjecati na pojavu korupcije. To ne znači da su neke kulture inherentno koruptivne, već da povijest i kultura utječu na evoluciju političkih i ekonomskih institucija, njihovu legitimnost kako ju vide oni kojima se vlada te mogućnost države da pruži usluge koje se od nje traže (Elliott, 1997: 184; Treisman, 1998: 3). Neki smatraju da je današnje postojanje korupcije preneseno političko ponašanje kulturnih vrijednosti naslijeđenih iz patrimonijalne prošlosti, kao što su pregovaranja, davanje poklona i bezuvjetna solidarnost s proširenim obiteljima, klanovima ili drugim zajedničkim grupama (de Sardan, 1999: 25 u Amundsen, 1999: 15). Prema teorijama

drugi dobiva maksimalnu zatvorsku kaznu. Ako oba priznaju, oba dobivaju srednju, a ako oba ne priznaju, oba dobivaju minimalnu zatvorsku kaznu. Iako je u interesu svakog zatvorenika priznati, bez obzira što učinio drugi zatvorenik, ukupan društveni rezultat takvog rasuđivanja je najgori od svih. Prema tome, kada pojedinci slijede vlastiti interes, pružanje društvenog dobra nije uvijek efikasno (Blackburn, 2016: 382).

ovisnosti¹² koje vide nerazvijene zemlje kao žrtve kapitalističke eksploatacije, kolonijalna prošlost zemlje utječe na poštenje i efikasnost birokracije i mogućnost formiranja stabilne vlade te se korupcija, skupa s političkim autoritarizmom i ekonomskom nerazvijenošću, smatra jednom od sociopolitičkih posljedica eksploatacije (Amundsen, 1999: 16; Mauro, 1995: 694). U liberalnoj ekonomskoj teoriji¹³ raširenost korupcije se povezuje s ekonomskom nerazvijenošću, a kao uobičajena objašnjenja rasta korupcije se navode ekonomsko nazadovanje i krize (Amundsen, 1999: 16). Drugi vide korupciju ne kao karakteristiku nerazvijenih društava, već kao posljedicu njihove ubrzane modernizacije jer smatraju da modernizacija remeti političke institucije i slabi društvene norme koje bi mogle spriječiti službenike da prodaju svoj autoritet. U tom smislu, iskorištavanje javnih položaja za privatnu dobit postaje prevladavajuće kako novi oblici bogatstva i moći traže utjecaj u političkoj sferi u vrijeme kada regulatorni autoritet države raste, a društvene norme se mijenjaju (Huntington, 1968 u Treisman, 1998: 5-6; Treisman, 1998: 6).

Dakle, korupcija se može smatrati posljedicom nerazvijenih političkih i ekonomskih institucija, nemogućnosti države da pruži potrebne usluge, političko-kulturnog naslijeđa iz prošlosti te političko-ekonomskih uvjeta proizašlih iz eksploatacije i kolonijalizma. Osim toga, ekonomska nerazvijenost te ubrzana modernizacija nerazvijenih ekonomija mogu dovesti do političko-ekonomskih poremećaja u kojima se javljaju prilike za korupciju.

3.1.3. Politički uzroci korupcije

S obzirom na to da regulacije lociraju moći onima koji ih provode, moglo bi se očekivati da će se više diskrecijskih moći, a time i korupcije, naći u reguliranim i kontroliranim ekonomijama nasuprot tržišnih ekonomija te da će se liberalizacijom reguliranih ekonomija smanjiti razine korupcije. Međutim, odnos je složeniji i čini se da su deregulacija i liberalizacija ponekad popraćena s više, a ne manje korupcije. Objašnjenja za to mogu biti visok nivo državne intervencije koji zahtijeva implementacija procesa deregulacije i

¹² Temeljna ideja teorija ovisnosti je da glavne kapitalističke sile nisu odustale od kolonijalizma te da još uvijek provode ogromnu političku kontrolu nad zemljama trećeg svijeta. Međutim, to danas čine upotrebom ekonomskog pritiska i iskorištavanjem svoje superiorne tržišne pozicije (Robertson, 2004: 140).

¹³ Prema liberalnoj školi ekonomskog mišljenja pojedinci djeluju racionalno, nastojeći maksimizirati korisnost u uvjetima oskudnosti, pri čemu se najbolje odluke o upotrebi i prijenosu bogatstva i resursa donose kada je državna intervencija na tržištima minimalna (Anderson et al., 2015: 93).

liberalizacije, povećanje broja političara koji se mogu uključiti u koruptivna djelovanja, zaostajanje razvoja institucionalnih struktura, smanjenje regulatornog kapaciteta države te postojanje nesavršenosti u postupku provođenja reformi koje mogu voditi oportunističkom ponašanju (Weyland, 1998: 111 u Jain, 2002: 78-79; Johnston and Hao, 1995: 86 u Jain, 2002: 79; Jain, 2002: 78; Elliott, 1997: 198; Kolstad et al., 2008: 18; Bhargava, 2005: 3).

Određeni nivo pluralizma¹⁴ kombiniran s relativno nestabilnim institucionalnim okvirom može biti na ishodištu korupcije raširene na svim nivoima političkog, ekonomskog i društvenog života, ali koja obično nije hijerarhijski organizirana (Economakis et al., 2010: 26). Smatra se da s većom decentralizacijom države dolazi do rasta korupcije, zbog veće mogućnosti lokalnih država da se miješaju u sfere za koje je dio zakona donesen na federalnom nivou (Lederman et al., 2006: 36).

Izborni sustavi utječu na korupciju mijenjajući poticaje za političare koji koruptivno djeluju (Faller et al., 2012: 6). Dok se postojanje lokalnih i mogućnost ponovnih izbora povezuju s nižom korupcijom, skupe izborne kampanje, pogotovo u nezrelim demokracijama, mogu povećati korupciju kroz patronažu i kupovanje glasova (Kolstad et al., 2008: 18; Lederman et al., 2006: 36). Smatra se da je proporcionalan izborni sustav¹⁵ podložniji korupciji od većinskog¹⁶, s tim da se efekti proporcionalnog izbornog sustava pogoršavaju kada su u pitanju predsjednički sustavi (Kunicova and Rose-Ackerman, 2002 u Lederman et al., 2006: 31). Neki tvrde da je korupcija vjerojatnija kod proporcionalnih izbornih sustava s izbornim listama tipičnim za velike izborne jedinice, nego u izbornim sustavima gdje su izborne jedinice manje i političari međusobno konkuriraju. Razlog za to je što u manjim izbornim jedinicama glasači imaju veću mogućnost pozivanja na odgovornost pojedinih kandidata, što pomaže u odbijanju korupcije (Mitchell, 2000 and Persson et al., 2003 u Manzetti and Wilson, 2009: 81). Prema drugima, ono što je bitno je pitanje stvara li izborni sustav poticaje

¹⁴ U političkoj znanosti, pluralizam predstavlja politički sustav u kojem postoji nekoliko centara moći i vlasti, nasuprot onom gdje je država jedini regulator djelovanja građana (Robertson, 2004: 380).

¹⁵ Proporcionalan izborni sustav se odnosi na metodu izbora kojom se mandate ili jedinice zakonodavnog predstavništva raspodjeljuje prema proporcijama dobivenih glasova u cjelokupnom izbornom području. Na taj se način osigurava manjinama, kao i većinama, da budu odgovarajuće zastupljene u zakonodavnim tijelima (Robertson, 2004: 409).

¹⁶ U većinskom izbornom sustavu je za donošenje zakona ili pravila, implementaciju odluke, odabir kandidata ili prihvatanje prijedloga potrebna puna aritmetička većina glasova (50% + 1) [Robertson, 2004: 292].

za političare da traže „osobne glasove“, zbog toga što takvi poticaji smanjuju odgovornost te povećavaju rentijerstvo i korupciju (Ames, 1995b, Cain et al., 1987, Carey and Shugart, 1995, Fiorina and Noll, 1978 and Smauels, 1999 u Manzetti and Wilson, 2009: 81).

Korupcija može ovisiti i o stupnju političke nestabilnosti. U prvom slučaju, korupcija raste jer politička nestabilnost otežava otkrivanje i kažnjavanje te skraćuje vrijeme onih na vlasti, što ih potiče na brzu i drsku zaradu, nasuprot ograničenju trenutnih želja radi budućih primitaka. U drugom slučaju, previše stabilnosti omogućuje službenicima da dostignu dugoročno i relativno sigurno koruptivno pregovaranje s privatnim partnerima (Treisman, 1998: 8). Budući da etnički konflikt remeti političku stabilnost, a u ekstremnim slučajevima dovodi i do građanskog rata, povezuje ga se s većom korupcijom. Štoviše, već i sama prisutnost raznih etničkih grupa može utjecati na rast korupcije (Mauro, 1995: 693) jer članovi etničkih grupa mogu smatrati da je koruptivno traženje usluga od službenika koji pripadaju istoj etničkoj grupi jedini efektivan način dobivanja usluga od države. Istovremeno, društvena moć koju etnički vođe imaju nad službenicima svoga etniciteta može povećati ponudu koruptivnih usluga jer ih strah od društvenog ostracizma¹⁷ može spriječiti u odbijanju koruptivnih zahtjeva pripadnika iste etničke grupe (Treisman, 1998: 5). U slučaju korumpiranog vladara, politička nestabilnost ga motivira da bude još korumpiraniji jer očekuje da će uskoro morati napustiti položaj. Ako bi to bilo i zbog razotkrivanja korupcije, tada njegova vlastita korumpiranost povećava rizik gubitka položaja (Rose-Ackerman, 1994 u Rose-Ackerman, 1997: 40; Rose-Ackerman, 1997: 40).

Konačan čimbenik koji doprinosi korupciji je primjer koji pruža vodstvo. Ako politički vođe ne pružaju pravilan primjer, bilo jer se angažiraju u koruptivnim djelima, bilo jer opraštaju takva djela svojim rođacima, prijateljima ili političkim suradnicima, ne može se očekivati da će se zaposlenici u javnim službama i poduzećima drukčije ponašati (Tanzi, 1998: 576).

Problem korupcije u javnom sektoru je gotovo direktna posljedica prirode državnih intervencija. Budući da djelovanja javnih službenika pružaju ograničenu ponudu korisnog ranga prava, glavni su izvor potencijalnih dobiti i gubitaka privatnih aktera. Kada razne državne agencije pružaju komplementarne usluge, moć se dijeli između različitih birokracija i

¹⁷ Društveni ostracizam, kolokvijalno nazivan i „tihi tretman“, se odnosi na ponašanje kojim se s određenom namjerom ignorira ili isključuje drugog pojedinca ili grupu pojedinaca (Brinsfield et al., 2009: 16-17).

svaka može tražiti nedopuštena plaćanja iz istog izvora, stoga takvo institucionalno uređenje povećava korupciju i neefikasnost sustava (Lederman et al., 2006: 29; Shleifer and Vishny, 1993 u Lederman et al., 2006: 30; Brewer, 1992 u Economakis et al., 2010: 16-17). Također, institucionalna nestabilnost može pogoršati korupciju jer stvara nesigurnost koja tjera aktere da uspostave mehanizme privatne regulacije, što može proizvesti regresivan fenomen, poput raširene korupcije (Economakis et al., 2010: 22).

Postoje, dakle, mnogi politički uzroci korupcije, od kojih su među najvažnijima proces deregulacije i liberalizacije reguliranih ekonomija, izborni proces u demokracijama, politička i institucionalna nestabilnost, primjer koji pružaju korumpirani vođe i političari te nedovoljno dobro institucionalno uređenje države. U demokracijama se kao možda najznačajniji politički uzrok korupcije može izdvojiti kratko vrijeme boravka izabranih političara na vlasti kombinirano s nedovoljno visokom razinom njihovih plaća, budući da ono, u uvjetima nepostojanja osiguranja ponovnog izbora na vlast, smanjuje njihovu motivaciju za maksimizacijom korisnosti isključivo poštenim i dopuštenim metodama te se oni često okreću korupciji, čemu svjedoče i brojne korupcijske afere u Hrvatskoj.

3.2. Prilike za nastanak korupcije

Do prilika za nastanak korupcije dolazi kad god javni i državni službenici te menadžeri i drugi zaposlenici privatnih poduzeća i organizacija mogu zlouporabiti diskrecijsku moć, odabirući djelovanje suprotno dužnostima i obvezama svoga položaja ili posla za svoju vlastitu ili korist druge osobe, korporacije ili organizacije. U nastavku se posebno prikazuju prilike za nastanak korupcije u javnom i privatnom sektoru.

3.2.1. Prilike za nastanak korupcije u javnom sektoru

Prilike za korupciju u javnom sektoru se javljaju kada javni službenici mogu odabrati zlouporabu moći, čime mogu uznemiravati poduzeća ili pojedince koji su predmet njihovih regulacija, oporezivanja ili provođenja zakona te nepošteno tretirati građane selektivnim uvođenjem troškova. Postojanje regulacija i dozvola daje vrstu monopolske moći službenicima koji moraju dati odobrenja ili obaviti nadzor aktivnosti. Ti službenici mogu odbiti dati odobrenja ili jednostavno odgađati odluku mjesecima ili čak godinama da bi

iznudili mita. Ako postoje nejasna pravila upravljanja javnim sektorom i njegovim službenicima ili ako su pravila jasna, ali dopuštaju službenicima javnog sektora širok raspon diskrecije u njihovim službenim djelovanjima, stvara se prostor za pojedince ili poduzeća da kroz korupciju od države prime koristi koje im inače ne bi bile dodijeljene. Također, do pojave prilika za korupciju može doći i kada pojedinci ili poduzeća imaju monopol nad informacijama o državnim praksama ili planovima (Tanzi, 1998: 566; Bhargava, 2005: 2).

Korumpirani javni službenici često mogu koristiti svoju diskreciju da bi dodatno povećali ponudu koristi za pregovaranje. To mogu postići na nekoliko načina: (i) mogu iznuđivati neke od ugovornih profita uvodeći odgode plaćanja ili pronalazeći *ex post* regulatorne prepreke, (ii) mogu prijetiti da će snažnije nego inače provesti kriminalne ili regulatorne zakone, (iii) mogu se ponašati na arbitrarne i nejasne načine da bi stvorili potražnju za jasnoćom, (iv) mogu predložiti projekte bijelih-slonova¹⁸ te (v) mogu oblikovati projekte privatizacije ili koncesije na korištenje prirodnih resursa tako da uključuju visoku razinu monopolskih profita za onoga tko postane vlasnik novo-privatiziranog poduzeća ili dobije koncesiju (Rose-Ackerman, 1997: 39).

Država kupuje i prodaje dobra i usluge, distribuira subvencije, organizira privatizaciju državnih poduzeća te dodjeljuje koncesije. Ako država kontrolira financijska tržišta, međunarodnu trgovinu, pristup međunarodnoj razmjeni te pristup mnogim dobrima po subvencioniranim cijenama (telefon, voda, struja, krediti i uvozna dobra), mita će često imati ulogu u alokaciji oskudnih dobara i resursa. Prilikom državnog pružanja javnih dobara koja privatni sektor nije u mogućnosti ili ne želi pružiti, korupcija se spontano javlja jer postojanje prilika za korupciju proizlazi iz diskrecijskih moći, neuspjelih nadzora te monopola koji službenici imaju nad vrijednim informacijama. Kada države prodaju dobra i usluge ispod tržišne cijene javljaju se dvojne cijene, dakle niska državna cijena i viša cijena slobodnog tržišta. Niske ili nulte cijene stvaraju višak potražnje i potrebu za pružanjem dobra ili usluge. To može biti slučaj kod kreditiranja, međunarodne razmjene, komunalnih usluga, javnih stanova, visokog obrazovanja, zdravstvenih usluga itd. Poduzeća tada mogu podmititi službenike da bi dobila pristup nabavi po državnoj cijeni koja je niža od one tržišne (Rose-Ackerman, 1997: 34-35; Tanzi, 1997: 167; Tanzi, 1998: 590; Lederman et al., 2006: 29).

¹⁸ „Bijeli slonovi“ su skupi infrastrukturni projekti koji ne donose korist ili su neefikasni u smislu ekonomskog razvoja (Roland, 2016: 497).

Prilike za prikupljanje mita mogu biti obilnije ako se radi o proizvodima poduzeća koja djeluju na oligopolskim tržištima gdje su dostupne veće rente jer se na velikim infrastrukturnim projektima i visokotehnološkoj obrambenoj opremi može očekivati lakše prikupljanje mita, nego na udžbenicima i učiteljskim plaćama (Mauro, 1997: 88).

Kod svih vrsta državnih programa, službenici vjerojatno imaju informacije koje su vrijedne onima izvana. Privatni pojedinci i poduzeća mogu platiti da bi dobili takve informacije ili da bi ih stekli prije nego njihovi konkurenti. To mogu biti informacije o specifikacijama nadmetanja za ugovore, stvarnom stanju poduzeća koja bi uskoro trebala biti privatizirana ili položaju budućih kapitalnih projekata (Rose-Ackerman, 1997: 36).

Javna nabava, dakle kupovina dobara i usluga od strane države, je područje posebno osjetljivo na korupciju. Centri nabave u javnom sektoru često imaju više sudionika s kompliciranom strukturom i podjelom moći. To ih čini atraktivnim područjem za korupciju kroz pokušaje utjecaja nekih pojedinaca ili grupa koji djeluju u nabavnom centru. Rizik korupcije postoji u gotovo svim fazama procesa nabave, a može imati razno porijeklo i ovisi o vrsti proizvoda i usluga koje se nabavljaju (Lindskog et al., 2010: 167, 181, 185).

Kada je država kupac ili davatelj koncesije, poduzeća se natječu kroz postupke javnog natječaja. Na njih je vrlo lako utjecati podmićivanjem, bez obzira koliko dobro bili oblikovani, za što postoji nekoliko razloga. Prvo, poduzeće može platiti da bi bilo uključeno u listu kvalificiranih ponuditelja. Drugo, može platiti da bi dobilo službene specifikacije strukture nadmetanja, tako da je korumpirano poduzeće jedini kvalificirani ponuditelj. Treće, poduzeće može platiti da bi bilo izabrano kao dobitnik ugovora. Konačno, nakon što je jednom izabrano, poduzeće može platiti da bi dobilo više cijene ili uštedjelo na kvaliteti (Andvig, 2002: 6; Rose-Ackerman, 1997: 35).

Iako privatizacija poduzeća u državnom vlasništvu može poboljšati performanse ekonomije i smanjiti korupciju, kod procesa privatizacije diskrecijske moći povezane s transferom velikih volumena imovine iz javnog u privatno vlasništvo mogu stvoriti prilike za korupciju. Rasprodaja velikih državnih organizacija ili javnih poduzeća je slična kao i nadmetanje za velike javne infrastrukturne projekte. Poduzeće može platiti da bi bilo uključeno u listu kvalificiranih ponuditelja ili da bi se ograničio njihov broj, da bi dobilo niže procjene

državnog vlasništva koje se daje u zakup ili prodaje te da bi bilo favorizirano u postupku odabira. Neke koruptivne transakcije mogu potkopati racionalnost učinkovitosti koja stoji iza ekonomske opravdanosti privatizacije, kao kada poduzeće plati da bi zadržalo monopolnu moć poduzeća nakon što dođe u privatno vlasništvo. Rezultat toga bi mogao biti transfer profita od države prema novim vlasnicima te se zaposlenici novo-privatiziranih poduzeća tada mogu suočiti sa zahtjevima od dobavljača i potrošača za dijelom monopolskih dobiti¹⁹ (Jain, 2002: 79; Rose-Ackerman, 1997: 35-36).

Dakle, u javnom sektoru službenici često moraju donositi odluke i imaju informacije kojima mogu drugim službenicima iz javnog sektora, građanima te privatnim poduzećima donijeti korist ili napraviti štetu, što može na obje strane stvoriti poticaje za koruptivnim djelovanjem. To je slučaj kod izdavanja raznih odobrenja i dozvola, dodjele subvencija, pružanja javnih dobara, privatizacije, dodjele koncesija, javne nabave itd.

U Hrvatskoj je do prilika za korupciju u javnom sektoru došlo u procesima deregulacije i liberalizacije tržišta te privatizacije državnih poduzeća, dok danas one uglavnom nastaju u poslovanja državnih poduzeća i obavljanja birokratskih postupaka u kojima se zbog njihove složenosti i dugotrajnosti često javljaju poticaji za korupciju.

3.2.2. Prilike za nastanak korupcije u privatnom sektoru

Osim u javnom sektoru, prilike za nastanak korupcije se mogu javiti i u čisto privatnim interakcijama, pri čemu se korporativni menadžeri suočavaju sa sličnim inicijativama kao i

¹⁹ Prema Rose-Ackerman (1997: 35-38), još neke od prilika za korupciju u javnom sektoru se javljaju kada: (i) država kontrolira ponudu kredita i kamatnih stopa (plaćanje mita radi dobivanja pristupa kreditu); (ii) višestruki devizni tečajevi ne odražavaju postojeće ekonomske temelje (podmićivanje radi dobivanja povoljnijeg tečaja); (iii) postoji preniska razina subvencija i dobiti da bi se zadovoljili svi kvalificirani ili službenici moraju prosuđivati tko je kvalificiran da ih dobije; (iv) državne razine plaća nadilaze one u privatnom sektoru ili postoji široko rasprostranjena korupcija u državnoj birokraciji (kupovanje državnih poslova); (v) poduzeća i pojedinci žele uštedjeti na porezima (dogovor oko plaćanja nižih poreznih obveza te podjela ušteda između poreznog obveznika i službenika); (vi) zakonski autoriteti zahtijevaju plaćanja da bi se previjdela kršenja zakona i ograničile kazne za nezakonite poslove; (vii) sudionici nezakonitih poslova aktivno pokušavaju podmititi policiju da bi dobili imunitet od kaznenog gonjenja, ali i da bi smanjili konkurenciju te osigurali monopolnu moć na ilegalnom tržištu.

javni službenici koji uzimaju mito za donošenje poželjne odluke. Dakle, do pojave korupcije između privatnog i privatnog sektora dolazi kada menadžer ili zaposlenik koristi određenu moć ili utjecaj nad obavljanjem funkcije, zadatka ili obveze unutar privatne organizacije ili korporacije. Budući da ima marginu diskrecije, može odabrati djelovanje suprotno dužnostima i obvezama svoga položaja ili posla za svoju vlastitu ili korist druge osobe, korporacije ili organizacije, na način koji direktno ili indirektno šteti korporaciji ili organizaciji. S rastućom privatizacijom nekadašnjih državnih poduzeća, došlo je do premještanja nekih prilika za korupciju iz javnog u privatni sektor (Rose-Ackerman, 2004: 67 u Economakis et al., 2010: 14; Argandoña, 2000 u Argandoña, 2003: 4).

U monopolističkoj konkurenciji prilike za korupciju se mogu javiti kada poduzeće pokušava steći prednost nad konkurentima. Granični trošak će obično biti ispod tržišne cijene i svaki proizvođač će htjeti proizvoditi više. Ako bi se prodaje povećale, tržišna cijena bi pala, a vjerojatno je da će se to dogoditi. Dok je granični prihod jednak graničnom trošku, za danu cijenu postoji višak ponude. Podmićivanjem agenta za nabavu, dobavno poduzeće može povećati prodaju za jednu jedinicu bez uzrokovanja općeg pada tržišne cijene. Pri tome kupac ne može preprodati proizvod po tržišnoj cijeni bez gubitka iznosa primljenog mita. Dakle, podmićivanje je često u interesu većine prodavača jer pruža način pobjede konkurenta s boljom tehnologijom i nižim troškovima, dok nije u interesu kompanija kupaca plaćati cijenu iznad tržišne cijene. Kada vodstvo kompanije prodavača ne zna za mito, ono se dijeli između prodajnog i nabavnog agenta (Andvig, 2002: 5-6; Heimann, 1997: 147).

Korupcija se može javiti i kada konkurenti nekog poduzeća žele dobiti informacije o njegovom proizvodnom procesu, registriranom zaštitnom znaku ili dizajnu. Tada može doći do podmićivanja nekog od zaposlenika da bi odao informacije (Andvig, 2002: 8).

U bankarskom sektoru, korupcija se razlikuje od one u većini drugih privatnih sektora. Korupcija se tada javlja na strani potražnje, dakle kada netko traži bankarske usluge, a ne na strani ponude radi pružanja usluga banke. Kada postoje tržišno određene kamatne stope, motiv za podmićivanje može biti zbog dobivanja kredita na koji se inače nema pravo. Poticaji za to mogu varirati od nedostatka dovoljne razine sigurnosti pa sve do čistih operacija prijevare. Također, povod za podmićivanje banaka ili zaposlenika banke može biti i radi depozita novca koji je stečen protuzakonito, što vrijedi za situacije kada je to politikama

protiv pranja novca zabranjeno. U slučajevima osiguranja, koruptivno djelovanje može biti kombinirano s prijevarama (Andvig, 2002: 8-9).

Općenito, u privatnom sektoru do korupcije može doći kada se (Argandoña, 2003: 5-6): (i) u pokušaju dobivanja narudžbe podmićuje menadžera nabave ili kupca kompanije klijenta od strane menadžera kompanije ili prodajnog predstavnika, (ii) daju pokloni ili ponude kupcu ili menadžeru nabave kompanije klijenta, ne da bi se dobila određena usluga, već da bi ga se učinilo podložnijim davanju takve usluge u budućnosti, (iii) plaćaju mita menadžeru ili zaposleniku kompanije koja je proizvođač, uvoznik, trgovac na veliko ili distributer radi dobivanja ugovora o distribuciji, licenci ili franšizi, (iv) podmićuje menadžera financijske institucije radi dobivanja kredita ili osiguranja povoljnijih uvjeta transakcije (npr. kod izdavanja dionica), (v) plaćaju mita radi dobivanja povjerljivih informacija o transakcijama kompanije koje mogu dovesti do promjene u tržišnoj vrijednosti dionica te kompanije, (vi) plaćaju mita radi dobivanja tehničkih ili komercijalnih informacija (dizajni, liste kupaca, ponude drugih kompanija, uvjeti konkurenata u natječaju itd.), (vii) podmićuje menadžera maloprodajnih distribucija radi dobivanja povlaštenog prostora na policama, (viii) plaćaju mita direktoru zapošljavanja u kompaniji radi osiguranja zaposlenja ili promocije određenog zaposlenika ili menadžera, (ix) plaćaju mita neovisnim profesionalcima koji obavljaju određenu djelatnost (računovođe, revizori, konzultanti, financijski analitičari itd.) da bi ih se navelo na postupanje koje nije u skladu s dužnošću te (x) plaćaju mita novinarima da bi izvještavali o kompaniji na poželjan način.

Dakle, prilike za nastanak korupcije se u privatnom sektoru javljaju u međusobnim odnosima privatnih poduzeća ili organizacija te građana, kao što je slučaj kod kupnje i prodaje raznih dobara i usluga, stjecanja konkurentske prednosti, dobivanja kredita itd.

3.3. Posljedice korupcije

Korupcija i način na koji se koriste resursi do kojih se došlo kroz korupciju mogu imati ozbiljne negativne posljedice na društvo, ekonomiju, politički sustav i pojedince (Lindskog et al., 2010: 172; Amundsen, 1999: 20). Među najopasnijim posljedicama korupcije je gubitak javnog povjerenja u tijela državne i drugih razina vlasti, što se negativno odražava na ukupni ekonomski razvoj društva (Korunić Križarić et al., 2011: 143). Uspješna korupcija teži

nezasitnosti i u dugom roku država trpi od nje i pružanja lošeg moralnog primjera koji ju uključuje više nego što trpi od obične neefikasnosti (Brooks, 1909: 6). S obzirom na to da korupcija izaziva brojne negativne posljedice, Svjetska banka (1997 u Budak, 2006: 73) ju je proglasila najvećom preprekom ekonomskom i društvenom razvitku.

Mogu se navesti tri glavne kategorije o kojima ovise posljedice korupcije (Elliott, 1997: 186):

1. stupanj do kojeg su ekonomske inicijative već poremećene državnim politikom,
2. stupanj do kojeg su ekonomski poticaji i socijalni ciljevi narušeni korupcijom te
3. raširenost korupcije i mogućnost države da ju kontrolira.

Smatra se da posljedice korupcije također ovise i o njezinoj vrsti te tako sitna korupcija, unatoč manjim iznosima mita, može imati veće negativne posljedice nego korupcija na visokom nivou, zbog toga što uključuje veći broj sudionika na redovnoj bazi. Nadalje, korupcija koja stvara široko prisutne negativne eksternalije, poput nesigurne infrastrukture ili degradacije okoliša, će biti štetnija socijalno i politički od korupcije koja jednostavno realocira ekonomske rente proizašle iz državne politike ili nesavršene konkurencije (Elliott, 1997: 193, 196). Kod mjerenja posljedica korupcije ne treba uspoređivati situacije bez korupcije, odnosno situacije s idealnim političkim i ekonomskim rezultatima, već s ishodom koji bi bio bez korupcije (Johnston, 1997: 61 u Jain, 2002: 91).

S obzirom na to da su posljedice korupcije mnogobrojne i da pogađaju gotovo sve dijelove društva, u nastavku se posebno prikazuju političke, ekonomske i društvene posljedice korupcije.

3.3.1. Političke posljedice korupcije

Političke posljedice korupcije u velikoj mjeri ovise o vrsti korupcije i razlikuju se ovisno o načinima na koje su stečeni resursi iskorišteni. Politička korupcija predstavlja manipulaciju političkim institucijama i proceduralnim pravilima te stoga utječe na državne institucije i politički sustav. Osim što vodi pogrešnoj alokaciji resursa, također pogađa i način na koji se donose odluke i vodi država. Dok u slabim državama, nekontrolirana i neograničena korupcija obično ima učinak razaranja državnih institucija i političke legitimnosti, u jakim državama, državne institucije neće nužno trpjeti zbog korupcije (Amundsen, 1999: 3, 20-21).

Općenito, smatra se da korupcija destabilizira politički sustav narušavajući institucije državne vlasti, političku legitimnost države i temelje javnih politika te je dokaz da postoje dublji problemi u odnosima države s privatnim sektorom (Rose-Ackerman, 1997: 33, 42; Elliott, 1997: 175; Skube, 2012: 28-29; Sullivan, 2006: 1; Bhargava, 2005: 3, 6; Transparency International, 1998 u Amundsen, 1999: 1). Također, korupcija slabi autoritet države, vladavinu prava, građanska demokratska prava i šteti ugledu države (Hameed et al., 2014: 29; Lindskog et al., 2010: 167). Nadalje, korupcija rezultira manjom političkom konkurentnošću, većim nepovjerenjem prema državi i njezinim institucijama, javnim službenicima i političkom donošenju odluka te u konačnici predstavlja prijetnju nacionalnoj sigurnosti (Elliott, 1997: 175; Lindskog et al., 2010: 172; Bhargava, 2005: 3; Hameed et al., 2014: 42; Sööt, et al., 2016: 3).

Budući da odvrća državne službenike da se uključe u političke reforme koje bi vodile smanjenju siromaštva i održivom ekonomskom rastu, korupcija može potkopati demokraciju i usporiti ili blokirati put prema njoj, (Rose-Ackerman, 1997: 45; Hameed et al., 2014: 42; Tanzi, 1998: 583; Bhargava, 2005: 3). Međutim, demokratske institucije ne moraju nužno biti narušene izoliranim incidentima političke korupcije, ako se radi o demokratskim zemljama gdje postoji vladavina prava i gdje su ljudska prava i podjela moći između institucija i grupa poštovana i učinkovita jer koruptivni skandali mogu pooštriti instrumente kontrole. Štoviše, demokratske institucije mogu biti i ojačane ako se sa slučajevima korupcije pravilno nosi. No, sistemska i endemička politička korupcija mogu ugroziti bilo koji demokratski sustav (Amundsen, 1999: 21).

Korupcija utječe na političko ponašanje građana, povećavajući njihovo nepovjerenje u društvene institucije i pravednu državu te dovodeći do toga da većina građana doživljava svoju državu i izborni proces kao strane. Građani mogu početi vjerovati da je država jednostavno na prodaju najboljem ponuditelju. To rezultira nezainteresiranošću za sudjelovanjem u politici, uvjerenjima da nisu svi jednaki pred zakonom i da postoje oni iznad zakona, da ne postoji unutarnji red te da nisu zajamčena osobna sigurnost i temeljna prava građana, ponajprije pravo na privatno vlasništvo i pravo na rad. Upotreba koruptivnih skandala od strane političkih protivnika pogoršava problem i može doprinijeti političkom zastoju. Oporbene stranke mogu iskoristiti koruptivne skandale, preuveličavajući ili čak izmišljajući dokaze za korupciju, da bi oslabili podršku reformama koje utječe na njihove

odjele ili da bi stekli moć, tako da mogu dobiti priliku za djelovanjem (Mauro, 1995 u Treisman, 1998: 2; Bhargava, 2005: 3; Skube, 2012: 28; Elliott, 1997: 197-198; Rose-Ackerman, 1997: 45).

Osim što ima negativne političke posljedice, korupcija može biti i politički korisna, dopuštajući političarima da dobiju sredstva koja mogu državu održati na okupu, što može biti uvjet nužan za rast. Kada su najbogatiji i najmoćniji pojedinci dio koruptivne mreže, prijetnja razotkrivanjem može pomoći trenutnom vladaru da ostane na vlasti te tada korupcija ne djeluje destabilizirajuće. U srednjem roku, stabilna korumpirana država može pružiti povoljno okruženje za poslovna ulaganja (Graziano, 1980 u Tanzi, 1998: 581; Rose-Ackerman, 1997: 45).

Dakle, političke posljedice korupcije ovise o vrsti korupcije i posebno su izražene ako se radi o političkoj korupciji. Kao najvažnije se mogu navesti destabilizacija političkog sustava, narušavanje političke legitimnosti države, vladavine prava i građanskih demokratskih prava, povećanje nepovjerenja prema državi te prijetnja nacionalnoj sigurnosti.

3.3.2. Ekonomske posljedice korupcije

Posljedice korupcije na ekonomiju se mogu podijeliti na one u javnom i privatnom sektoru. U nastavku se navode one koje se odnose primarno na javni sektor.

Ekonomske posljedice korupcije ovise o vrsti korupcije i načinu njezine organiziranosti ili neorganiziranosti (Amundsen, 1999: 19). Studije o utjecaju korupcije pokazuju da njezini efekti nisu ograničeni na pojedinu transakciju temeljenu na njoj, već da odjekuju kroz cijelu ekonomiju (Jain, 2002: 72). Korupcija destabilizira ekonomski sustav, smanjuje učinkovitost ekonomske politike, legitimnost tržišne ekonomije i efikasnost i pravednost državnih aktivnosti te predstavlja prijetnju slobodnom tržištu i povjerenju u poslovnu okolinu, stoga je prepoznata kao jedna od najvećih barijera blagostanju (Tanzi, 1998: 583; Rose-Ackerman, 1997: 32; Skube, 2012: 29; Sööt, et al., 2016: 3; Jain, 2001 u Budak, 2006: 72; Sullivan, 2006: 1).

Budući da povećava trošak poslovanja i dovodi do neefikasnosti i nepravednosti, korupcija može stvoriti ozbiljne distorzije u ekonomiji. Bez obzira na to jesu li mita koja naplaćuju državni službenici iznuđena ili dobrovoljna, nivo distorzije se povećava s rangom službenika i iznosom mita (Elliott, 1997: 188; Kolstad et al., 2008: 5; Tanzi, 1998: 583; Rose-Ackerman, 1997: 42). Također, korupcija može otetiti prihode od države, potaknuti druge ilegalne aktivnosti, poremetiti ekonomsko donošenje odluka i nametnuti negativne eksternalije društvu, poput onečišćenog zraka i vode ili nesigurnih građevina (Bhargava, 2005: 3; Elliott, 1997: 176; Troesken, 2010: 5; Rose-Ackerman, 1997: 41). Već su i same visoke razine percepcije korupcije dovoljne za stvaranje negativnih ekonomskih efekata i mogu imati štetnije učinke nego sama korupcija jer stvaraju kulturu nepovjerenja prema nekim institucijama i mogu stvoriti kulturnu tradiciju davanja poklona, a time povećati korupciju (Melgar et al., 2010: 120).

Troškovi do kojih dovodi korupcija, osim mita, mogu uključivati: izdatke u slučajevima kaznenih i građanskih parnica, kontinuirano iznuđivanje od strane državnih i drugih službenika, troškove sanacije, vlasničke derivativne sporove, sigurnosni rizik za potrošače i neispravne proizvode, isključivanje iz vlasti i međunarodnih institucija, prešutno ohrabrivanje drugih ilegalnih aktivnosti, smanjenje investicija, narušavanje napora prema fiskalnoj stabilnosti, zaštiti okoliša i smanjenju siromaštva, povećanje dohodovne nejednakosti te smanjenje učinkovitosti pomoći (OECD, 2013 u Hameed et al., 2014: 3; Bhargava, 2005: 6).

Smatra se da korupcija negativno utječe na ekonomski razvoj jer šteti stranim investicijama, stranoj pomoći, domaćim privatnim investicijama, oporezivanju, poduzetništvu i poslovnom planiranju. Osim toga, korupcija ugrožava alokaciju resursa prema sektorima ključnima za razvoj i povećava neproduktivne troškove za javni i privatni sektor. Nadalje, smatra se da korupcija može usporiti ekonomski rast jer smanjuje kvalitetu javne infrastrukture i usluga te poticaje za domaće i strane proizvodne investicije (Mauro, 1995: 683; Mauro, 1997: 86; Jain, 2002: 71-72; Kolstad et al., 2008: 5; Tanzi, 1998: 583; Sullivan, 2006: 1; Bhargava, 2005: 3, 6; Elliott, 1997: 175; Lindskog et al., 2010: 172; Amundsen, 1999: 19). Na smanjenje ekonomskog rasta korupcija utječe i tako što pruža nekim pojedincima poticaje da steknu vrstu ljudskog kapitala koja može biti iskorištena za pružanje većih prilika za korupciju (Lui,

1996 u Tanzi, 1998: 581). Prema neoklasičnim modelima rasta²⁰, veća korupcija može voditi nižem rastu za dani nivo dohotka zbog utjecaja koji ima na ravnotežni dohodak, npr. dovodeći do pogrešne alokacije proizvodnje među sektorima (Mauro, 1995: 704). U slučaju zarobljavanja države, velike korporacije kontroliraju regulacije i politike, što može ugroziti ekonomsku stabilnost zemlje i negativno utjecati na održivi rast i razvoj na makroekonomskom nivou (Forgues-Puccio, 2013: 6-7).

S obzirom na to da smanjuje javne prihode i povećava javnu potrošnju, korupcija doprinosi većem fiskalnom deficitu, što remeti stabilizacijsku ulogu države. Javni prihodi se smanjuju zbog gubitka poreznih prihoda do čega dolazi kada korupcija u poreznoj i carinskoj administraciji poprimi oblik izbjegavanja poreza ili pogrešne uporabe diskrecijskih poreznih izuzeća, što smanjuje mogućnost države da ostvari potrebnu javnu potrošnju. Osim toga, korupcija ima i direktan utjecaj na državnu potrošnju jer neke aktivnosti više podliježu korupciji pa državni službenici mogu preferirati onaj oblik izdataka koji im dopušta prikupljanje mita i održavanje tajnosti. Na taj način sredstva se alociraju tamo gdje postoji najveća korupcija ili gdje su korupcijske rente najviše (Tanzi and Davoodi, 1997 u Jain, 2002: 94; Mauro, 1997 and Tanzi and Davoodi, 1997 u Jain, 2002: 94; Tanzi, 1997: 165; Tanzi, 1998: 568, 582, 586; Mauro, 1997: 87-88; Elliott, 1997: 175-176; Shleifer i Vishny, 1993 u Budak, 2006: 72; Budak, 2006: 72; Kolstad et al., 2008: 43). To dovodi do poskupljenja javne nabave i ugovora za izgradnju i održavanje infrastrukture te prevelikog broja krivih projekata, što u konačnici povećava državne izdatke. Posljedice toga mogu biti smanjenje mogućnosti financiranja školstva, zdravstva, socijalne skrbi te izgradnje i održavanja infrastrukture (Rose-Ackerman, 2002 u Kolstad et al., 2008: 5; Tanzi i Davoodi, 1997 u Budak, 2006: 72; Mauro, 1993 u Mauro, 1995: 706).

Korupcija može djelovati kao porez, remeteći ekonomsku aktivnost i vodeći neučinkovitosti u alokaciji resursa i pravednoj distribuciji dohotka, što ima visoke troškove na blagostanje (Bhargava, 2005: 3; Tanzi, 1998: 583; Budak, 2006: 72). Kada djeluje kao dodatni porez, korupcija povećava troškove poslovanja i ulaska na tržište, narušava konkurentnost i

²⁰ U neoklasičnim modelima rasta, ekonomski rast se objašnjava koristeći ekonomske agregate, pri čemu se posebna pažnja pridaje omjerima kapitala i dohotka te kapitala i rada. Neoklasični modeli rasta impliciraju da povećanje stope štednje, rasta stanovništva ili promjene u razini tehnologije ne utječu na ravnotežno stanje stope rasta dohotka po stanovniku koja u dugom roku uvijek iznosi nula (Grafton, 2012: 235).

povećava neizvjesnost (Kaufmann i Wei, 2000 u Budak, 2006: 73). U terminima modela alokacije resursa²¹, povećanje troškova transakcija do kojih dolazi zbog korupcije uzrokuje pomak tržišne ravnoteže (Jain, 2002: 94).

Budući da utječe na obrazac alokacije resursa, kao i na distribuciju dohotka u društvu, korupcija dovodi do gubitka resursa te povećava dohodovnu nejednakost i siromaštvo jer dopušta dobro pozicioniranim pojedincima da iskoriste državne aktivnosti na trošak ostatka stanovništva (Jain, 2002: 72, 91; Elliott, 1997: 175; Transparency International, 1998 u Amundsen, 1999: 1; Tanzi, 1998: 582-584; Budak, 2006: 72; Korunić Križarić et al., 2011: 144; Rose-Ackerman, 1997: 33; Hameed et al., 2014: 29; Lindskog et al., 2010: 167). Ako su mita učestala, državni ugovori, privatizirana poduzeća i koncesije ne moraju biti alocirani najboljim ponuditeljima. Osim toga, kada postoji korupcija u procesima ugovaranja i privatizacije, najboljim ponuditeljima i javnim službenicima odlazi veći dio dobiti nego u poštenom sustavu. Na taj način, dio državnog bogatstva je distribuiran sudionicima transakcije i korumpiranim ponuditeljima, što dovodi do nejednakosti u bogatstvu. Država tada mora nadoknaditi više ugovorne cijene i lošije prihode od privatizacije većim porezima i smanjenjem potrošnje (Rose-Ackerman, 1997: 42-43).

S obzirom na to da smanjuje privatni granični proizvod kapitala jer povećava neizvjesnost na tržištu i djeluje kao porez na prinos od investicije, korupcija utječe na odluke o investiranju, obeshrabrujući domaće i strane investicije. Izostanak investicija uzrokuje smanjenje broja radnih mjesta, otpuštanje radnika, širenje sive ekonomije te smanjenje potrošnje i priljeva sredstava u državni proračun (Mauro, 1995 u Treisman, 1998: 2; Mauro, 1997: 86; Hameed et al., 2014: 29; Korunić Križarić et al., 2011: 143; Kolstad et al., 2008: 5; Bhargava, 2005: 6; Skube, 2012: 29; Tanzi, 1998: 586; Murphy et al., 1991 u Jain, 2002: 93; Jain, 2002: 72). Međutim, u slučaju da su poduzeća u mogućnosti predvidjeti i procijeniti razinu korupcije, uključiti ju u svoje kalkulacije kao trošak te znati da će mito imati pozitivan učinak, korupcija ne mora biti zapreka investicijama (Amundsen, 1999: 19).

²¹ Modeli alokacije resursa mjere posljedice ekonomskog poremećaja i nastojanja donositelja politike da alocira resurse radi minimiziranja ukupnog proizvodnog gubitka proizašlog iz tog poremećaja (MacKenzie et al., 2016: 4).

Korupcija može oslabiti već slabe institucije i smanjiti njihovu mogućnost rješavanja strukturalnih problema, što stvara stalan negativan krug korupcije i lošeg upravljanja. Neučinkovitost institucija u korumpiranom društvu sprječava uvoz i primjenu novih tehnologija, ulaz kapitala, uspješnu privatizaciju, mobilnost i povećanje proizvodnosti radne snage te djeluje kao barijera ulaska poduzeća na tržište gdje bi mogle biti unosne prilike (North, 1990 u Budak, 2006: 73; Tanzi, 1998 u Hameed et al., 2014: 8).

Također, korupcija smanjuje ili remeti osnovnu ulogu države u područjima kao što su provedba ugovora i zaštita vlasničkih prava, utječe na dizajn i implementaciju pravila ili regulacija koje se odnose na pristup resursima i dobrima te smanjuje mogućnost države da uvede potrebne regulatorne kontrole i inspekcije za ispravljanje nedostataka tržišta (Jain, 2002: 72; Tanzi, 1998: 583). Kada korupcija i njezine posljedice ne mogu biti kontrolirane i zadržane, smanjuje se kredibilitet države, narušava se sigurnost vlasničkih prava, a razina neizvjesnosti i rizika u ekonomiji se povećava. U takvoj situaciji, ekonomska aktivnost koja zahtijeva interakciju s državom će se premjestiti u neformalni sektor, preseliti u inozemstvo, drugi grad ili regiju, a u ekstremnim slučajevima mafija može pružiti zaštitu vlasničkih prava i osigurati provođenje ugovora koje država ne može (Elliott, 1997: 194).

U tranzicijskim ekonomijama, korupcija je istaknuta kao jedan od uzroka postojanja velikog neformalnog sektora. Ekonomije karakterizirane glomaznim regulacijama uvode na poduzeća prohibitivno visoke troškove ulaska na tržište koji se mogu zaobići jedino u zamjenu za mito te tako izazvana neformalnost može ograničiti rast poslovanja. Poduzeća koja su prisiljena otići u neformalni sektor nemaju iste mogućnosti kao ona koja djeluju u formalnom sektoru u smislu pristupa formalnom financijskom sustavu i javnim uslugama, što ograničava njihove perspektive rasta i smanjuje njihovu produktivnost. Osim toga, ona moraju namjerno ograničiti svoj rast da bi izbjegla privlačenje nepotrebne pažnje (Forgues-Puccio, 2013: 2-3).

Angažiranje u korupciji je, u većini slučajeva, jeftinije u kratkom, ali skuplje u dugom roku, dok se cijena za izlaz iz kruga korupcije s vremenom povećava. Kada pojedinci nude službenicima novac za ubrzavanje postupka, oni doprinose stvaranju običaja. To može biti povod službenicima da smanje brzinu kojom se provodi većina postupaka te tako mita mogu usporiti prosječno vrijeme trajanja cijelog postupka i promijeniti redoslijed kojim javni službenici obavljaju postupak. U takvoj situaciji, službenici koji poznaju složene regulacije

moгу nastaviti iznuđivati mita i povećavati potražnju za njima kako poslovi rastu. Osim toga, može doći i do povećanja broja službenika u javnoj upravi zbog privlačne mogućnosti dodatne zarade od koruptivnih aktivnosti. Na taj način koruptivne prakse, poput novca za ubrzavanje procedura, mogu povećati nivo birokratske crvene vrpce za ekonomiju u cjelini (Mauro, 1995: 685; Tanzi, 1998: 582; Satarov et al., 2007 u Hameed et al., 2014: 18; Rose-Ackerman, 1997: 43; Budak, 2006: 73).

Ako je korupcija endemična u velikim javnim poduhvatima, ona daje službenicima poticaje da stvaraju prevelike ili nepotrebne projekte da bi sakrili monopolske dobiti koje dijele sa svojim suradnicima u javnom sektoru. Projekti mogu biti samosvjesno oblikovani kao dogovori s posebnom svrhom, tako da učine nadzor teškim i za one iznutra i za one izvana, kao što je slučaj s humanitarnim i organizacijama za kreditiranje, te obično nisu opravdani prema objektivnim kriterijima odabira investicije, poput cost-benefit analize²². U takvim situacijama gubitak za društvo nisu samo plaćena mita, već ukupni resursi potrošeni za projekt (Rose-Ackerman, 1997: 42; Rose-Ackerman and Truex, 2012: 21-22 u Klitgaard, 2012: 6; Tanzi, 1998: 568).

Dok je do sada naglasak bio na ekonomskim posljedicama korupcije na javni sektor, u nastavku se navode posljedice koje se odnose prvenstveno na privatni sektor. Konkretno, korupcija može staviti poduzeća u nepovoljan konkurentni položaj, naštetiti njihovom ugledu, smanjiti kvalitetu roba i usluga, rast zaposlenosti i produktivnost poduzeća te je identificirana kao jedno od najvažnijih ograničenja razvoja privatnog sektora.

U korumpiranom okruženju sposobniji i visokoobrazovani pojedinci alociraju svoje energije prema rentijerstvu i koruptivnim praksama, umjesto prema produktivnim aktivnostima, što se negativno odražava i na inovacije u proizvodnji (Transparency International, 1998 u Amundsen, 1999: 1; Tanzi, 1998: 583; Bhagwati et al., 1984 u Jain, 2002: 94; Forgues-Puccio, 2013: 2; Aterido et al., 2007 u Forgues-Puccio, 2013: 4; De Rosa et al., 2010 u

²² Cost-benefit analiza predstavlja kvantifikaciju ukupnih društvenih troškova i koristi neke politike ili projekta, obično u novčanim iznosima, a koristi se kod usporedbe alternativnih planova. Ako su ukupne društvene koristi neke aktivnosti veće od ukupnih društvenih troškova, projekt je prihvatljiv, čak i ako nije privatno profitabilan, i obratno (Black et al., 2012: 87).

Forgues-Puccio, 2013: 1, 13; Troesken, 2010: 5; Hameed et al., 2014: 29; Murphy et al., 1991 u Mauro, 1997: 87).

Nadalje, korupcija u privatnom sektoru izlaže poduzeće i menadžera rizicima gubitka tržišta, reputacije ili karijere (Sööt, et al., 2016: 2). Kratkoročno, poduzeća mogu biti izbačena s tržišta ako ne plate mita, no također imaju i dugoročne negativne posljedice od korupcije jer koruptivne prakse doprinose povećanju inicijativa za odgađanje političke reforme, a u konačnici i netransparentnoj investicijskoj klimi s lošim regulatornim praksama (Hameed et al., 2014: 3).

Dok podmićivanje može biti u interesu jednog dobavnog poduzeća, grupi dobavljača ukupna plaćena mita predstavljaju gubitak. Osim direktnog ekonomskog gubitka, postoji i onaj moralni gubitak organizacije (Andvig, 2002: 6). Prodaja kroz korupciju može poremetiti interne procese koji osiguravaju razvoj i kvalitetu proizvoda, što za poduzeće u dugom roku znači gubitak konkurentnosti, a zbog više cijene i niže kvalitete proizvoda može predstavljati i rizik za javno zdravlje (Johannsen, et al., 2016: 9). Nedostatak konkurentnosti povezan s korupcijom može ostaviti poduzeća nesposobnima za preživljavanje u visoko zahtjevnoj globalnoj ekonomiji (Sullivan, 2006: 4).

Prema pretpostavkama neoklasične ekonomske teorije, miješanje države u slobodno tržište, odnosno državne regulacije dovode do distorzija i neefikasnosti, stoga bi korupcija mogla doprinijeti povratku u uvjete Pareto optimalnosti²³. Kada su cijene poremećene državnim utjecajem ili kada javni sektor nije efikasan u zadovoljenju potražnje za javno proizvedenim dobrima, mita mogu djelomično vratiti cjenovni mehanizam i poboljšati alokativnu efikasnost te tako djelovati kao mehanizam odgovora ponude na potražnju. Korupcija se tada može vidjeti kao optimalan odgovor pojedinaca na distorzije na tržištu (Cheung, 1996 u Economakis et al., 2010: 15; Lui, 1996: 27 u Economakis et al., 2010: 15; Bhargava, 2005: 4).

²³ Pareto optimalnost je stanje u kojem nikakva reorganizacija niti razmjena ne bi mogle povećati korisnost ili zadovoljstvo nekog pojedinca bez smanjivanja korisnosti ili zadovoljstva drugog pojedinca (Samuelson i Nordhaus, 2005: 743).

Iako je korupcija loša za poslovanje, angažiranje u korupciji može donijeti kratkoročne prednosti (Sullivan, 2006: 8). Jedna od glavnih prednosti bi bila u tome što korupcija može povećati efikasnost jer uklanja rigidnosti postavljene od strane države, a koje ometaju investicije i druge ekonomske odluke povoljne za rast (Leff, 1964 and Huntington, 1968 u Tanzi, 1998: 578; Economakis et al., 2010: 15). U slučajevima kada postoji konkurencija među podmićivačima, ali ne i službenicima, korupcija može pomoći nadići birokratsku nefleksibilnost i održati efikasnu alokaciju (Jain, 2002: 92; Bardhan, 1997: 1322 u Jain, 2002: 92; Amundsen, 1999: 19). Također, korupcija može pozitivno utjecati na ekonomski rast jer mita mogu dopuniti niske plaće i omogućiti državi da zadrži nisku poreznu granicu. Na povećanje ekonomskog rasta korupcija može djelovati kroz dva mehanizma. Prvo, u slučaju (ekstremno) neefikasne birokracije, koruptivne prakse poput novca za ubrzavanje postupaka mogu omogućiti pojedincima zaobilazanje birokratskih odgoda, što može olakšati poslovanje. Mali trošak uplate za poticanje birokratskog postupka se, pri tome, može nadoknaditi ekonomskom vrijednošću veće poslovne transakcije. Drugo, državni službenici kojima je dopušteno skupljanje mita imaju poticaje više raditi, posebno u slučajevima gdje su mita u obliku udjela. Dok prvi mehanizam povećava vjerojatnost da će korupcija biti povoljna za rast samo u zemljama gdje postoje složene birokratske regulacije, drugi djeluje neovisno o nivou birokratske crvene vrpce (Leff, 1964 and Huntington, 1968 u Mauro, 1995: 681-682; Leff, 1964 and Leys, 1970 u Jain, 2002: 92; Hameed et al., 2014: 3; Economakis et al., 2010: 15). Dakle, korist koju korupcija ponekad donosi može više nego kompenzirati povećane troškove. Npr. privatni program koji plaća lokalnim političarima dobivanje ekskluzivne franšize u određenom gradu, morat će platiti i nešto mita, ali u konačnici, trošak mita će rezultirati unosnim tržištem, imunim na konkurenciju (Troesken, 2010: 5). Međutim, iako se korupcija može smatrati čimbenikom koji povećava efikasnost i doprinosi rastu, uklanjajući rigidnosti postavljene od strane države te nadilazeći njezine propuste, ona ostaje drugo najbolje rješenje, ako se uzme u obzir da država i dalje postoji te da su u konačnici ilegalna tržišta uvijek neefikasna i nepravedna u usporedbi s legalnima (Economakis et al., 2010: 15; Rose-Ackerman, 1997: 56).

Iz navedenih ekonomskih posljedica korupcije kao najznačajnija bi se mogla izdvojiti narušavanje povećanja ili čak smanjenje društvenog blagostanja koje predstavlja svrhu cjelokupne ekonomske aktivnosti. Tu se još mogu dodati i destabilizacija ekonomskog sustava, negativan utjecaj na ekonomski rast, smanjenje zaposlenosti i povećanje siromaštva

te ograničavanje razvoja privatnog sektora i smanjenje konkurentnosti poduzeća. Kada se radi o zemljama u tranziciji, među kojim se nalazi i Hrvatska, korupcija se javlja kao odgovor na postojeće pretjerane regulacije koje otežavaju ulazak poduzeća na tržište i odbijaju investicije. To dovodi do ograničenja poslovanja, povećanja neformalnog sektora te slabijeg ekonomskog rasta, što se u konačnici negativno odražava na cijelu ekonomiju.

3.3.3. Društvene posljedice korupcije

Korupcija ima mnoge negativne posljedice na društvo, stoga je prepoznata kao jedna od najvećih barijera socijalnoj stabilnosti zemalja. Široko raširena korupcija narušava temeljne vrijednosti društva, poput ljudske slobode i prava građana, te uzajamno povjerenje koje čini društvene i ekonomske odnose mogućima. Osim toga, s obzirom da uključuje prijevaru, korupcija šteti moralnim i racionalnim sposobnostima građana i društava (Bhargava, 2005: 3; Korunić Križarić et al., 2011: 143; Sullivan, 2006: 1; Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, 2002 u Skube, 2012: 27; Kolstad et al., 2008: vi).

Ovisno o okolnostima, koruptivno djelovanje izaziva moralne probleme, dovodi do nepravde prema drugim ljudima ili poduzećima (npr. konkurentima), ohrabruje suučesništvo, postavlja loše primjere te potkopava temeljne interese drugih članova društva. U privatnom sektoru, korupcija ima visoke društvene troškove, kao što su gubitak ugleda, stvaranje atmosfere favoriziranja korupcije itd. Pored toga ima i visoke etičke troškove, poput pogoršanja kvalitete osoblja organizacije te njezinih pravila i kulture (Argandoña, 2003: 7, 17).

3.4. Smanjenje korupcije

Veće oslanjanje na tržište u ekonomskim odlukama i povećana potreba za konkurentnošću su stvorili okolinu u kojoj je težnja za efikasnošću stekla veću važnost, a distorzije pripisane korupciji privukle više pažnje te je tako i smanjenje korupcije dobilo veći značaj (Tanzi, 1998: 561). Smanjenje ili uklanjanje korupcije je bitno jer eliminira opasan porez na poslovanje, oslobađa resurse za konstruktivna ulaganja, privlači strane investitore i povećava toleranciju birača prema javnim službenicima koji nastoje provesti konstruktivne, ali teške promjene (Hameed et al., 2014: 1). Pri tome treba imati na umu da borba s korupcijom nije

sama sebi cilj, već da predstavlja dio ostvarenja cilja stvaranja učinkovite države (Rose-Ackerman, 1997: 34).

3.4.1. Politike i mjere smanjenja korupcije

Kod borbe s korupcijom potreban je višedimenzijski pristup koji uključuje akcije za poboljšanje zakonodavnog, pravosudnog i kaznenog sustava, davanje civilnom društvu više glasa i sudjelovanja u državnim poslovima, jačanje i profesionalizaciju menadžmenta javnog sektora, poboljšanje konkurentnosti privatnog sektora i povećanje odgovornosti političkih vođa za njihova djelovanja (Bhargava, 2005: 4). U jezgri antikorupcijskih inicijativa bi trebali biti napor da se pojednostavi zakonsko i regulatorno okruženje. Svrha takvih napora je ukloniti prilike za korupciju koje se javljaju kada javni službenici koriste selektivan sud u primjeni zakona ili kada se u poslovanjima pokušava podmititi javne službenike da bi se izbjegle nepotrebne i skupe regulatorne prepreke (Sullivan, 2006: 9). U borbi protiv korupcije mora se nastojati podići moralne i legalne standarde na viši nivo i nepopustljivo kažnjavati počinjena kaznena djela do pune mjere postojećeg zakona (Brooks, 1909: 22). Postoje tri glavna pristupa smanjenju korupcije (Ades and Di Tella, 1997a: 508, Rose-Ackerman, 1997a: 46-50 and Tanzi, 1998: 126 u Jain, 2002: 98; Jain, 2002: 98):

1. pravni pristup bi povećao troškove i rizike korupcije jačanjem zakona i njihove provedbe,
2. poslovni pristup bi otkupio korupciju nudeći službenicima poticaje da se ne uključuju u koruptivne aktivnosti (npr. više plaće),
3. tržišni ili ekonomski pristup bi ojačao ulogu konkurencije i tržišta, smanjujući tako opseg i vrijednost transakcija koje bi potencijalno mogli iskoristiti korumpirani službenici.

Slijedeći pravni pristup, Rose-Ackerman (1997: 46) antikorupcijske strategije dijeli na one koje:

1. smanjuju koristi pod kontrolom službenika,
2. smanjuju diskreciju,
3. povećavaju trošak podmićivanja te
4. ograničavaju pregovaračku moć službenika.

Učinkovita antikorupcijska strategija bi trebala smanjiti koristi i troškove pod kontrolom javnih agenata i ograničiti njihovu diskreciju alociranja dobiti i nametanja šteta (Klitgaard, 1998 and Rose-Ackerman, 1978 u Rose-Ackerman, 1997: 34). Također, antikorupcijske

strategije bi trebale težiti poboljšanju efikasnosti i pravednosti države te efikasnosti privatnog sektora. Trebale bi biti oblikovane tako da, osim smanjenja korupcije, smanjuju i distorzije koje korupcija omogućava ili otkriva. Stoga se trebaju razlikovati slučajevi u kojima sama mita stvaraju neefikasnost i nepravednost, od onih u kojima su mita odgovor na postojeće uzroke u javnim programima (Rose-Ackerman, 1997: 46).

Kod borbe s korupcijom mogu se koristiti razne mjere. One se mogu svrstati u tri kategorije (Johannsen and Pedersen, 2012 u Sööt, et al., 2016: 6):

1. kontrola, otkrivanje i kažnjavanje,
2. svjesnost i etika,
3. motivacije kroz plaću.

Kao najvažnije antikorupcijske mjere mogu se navesti institucionalne provjere, ravnoteže i nadzor, vladavina prava, promjena stavova i normi u poslovanju, zakonu i školama, jačanje normi lojalnosti prema privatnim i javnim organizacijama, slobodan pristup informacijama i pravo kritiziranja, transparentnost i otvorenost u postupcima odlučivanja te postojanje kanala za prijavu pogrešnog ponašanja (Amundsen, 1999: 19; Sööt, et al., 2016: 4; Andvig, 2002: 10). Smatra se da su stroga pravila koja ograničavaju diskreciju, politička i ekonomska konkurentnost nasuprot monopolu te odgovornost kroz učinkovite sustave kontrole, nadzora i kažnjavanja nužni instrumenti za sprječavanje korupcije na pojedinačnom, organizacijskom i sustavnom nivou (Kolstad et al., 2008: 17; Amundsen, 1999: 29). Borba s korupcijom zahtijeva pregled troškova koje stvara poduzećima, državi i društvu te uspostavu mehanizama dobrog upravljanja u javnom i privatnom sektoru. Takvi mehanizmi uklanjaju prilike za korupciju i drže odgovornima javne službenike i kompanije (Sullivan, 2006: 12).

Realna strategija smanjenja korupcije mora početi s jasnim prepoznavanjem da postoji i ponuda i potražnja za korupcijom, pri čemu glavnu ulogu igra cijena. Različiti čimbenici određuju elastičnost te ponude i potražnje. U većoj mjeri, država je ona koja kroz svoje politike i djelovanja stvara okruženje i poticaje koji utječu na one koji plaćaju mita i one koji ih prihvaćaju ili potražuju (Vogl, 2012 u Hameed et al., 2014: 7; Tanzi, 1998: 587). Također, privatni sektor često olakšava korupciju, kao u slučajevima kada poduzetnik pokušava dobiti povlašten tretman od države ili pobijediti svoje konkurente. Mjere koje se odnose na stranu ponude korupcije nastoje smanjiti mogućnost privatnog sektora da se voljno uključuje u korupciju, dok mjere koje se odnose na stranu potražnje korupcije nastoje smanjiti mogućnost

zaposlenika javnog sektora da iznuđuju mita i koriste svoju moć za osobnu korist²⁴ (Sullivan, 2006: 7).

Varijable čija interakcija može biti ključna u borbi protiv korupcije su ekonomske rente povezane s investicijama te snaga i efikasnost institucija (Jain, 2002: 98). Političke i ekonomske institucije utječu na korupciju kroz dva kanala, političku odgovornost i strukturu pružanja javnih dobara. Stoga politički mehanizam koji povećava političku odgovornost, potiče kažnjavanje korumpiranih pojedinaca i smanjuje informativni problem povezan s državnim aktivnostima, smanjuje korupciju (Lederman et al., 2006: 27).

Budući da su neefikasne institucije jedan od uzroka korupcije, izgradnja sustava jakih i balansiranih institucija može smanjiti korupciju, stvarajući skup vjerodostojnih poticajnih struktura gdje djelovanje u skladu s pravilima nije skupo, a koruptivno ponašanje je nadgledano i kažnjavano. Dakle, poštenu i učinkovitu nadzornicu, dobri uredi za reviziju i jasna pravila etičkog ponašanja bi trebali obeshrabriti i razotkriti koruptivne aktivnosti (Tanzi, 1998: 575; Sullivan, 2006: 12; Hameed et al., 2014: 43).

Veća politička i ekonomska sloboda se povezuje s manjom korupcijom, tako da bi širenje demokratizacije i reforme tržišta trebali smanjiti korupciju u dugom roku (Bhargava, 2005: 3; Elliott, 1997: 176; Amundsen, 1999: 17). Političke reforme koje daju više moći građanima kao glasačima i korisnicima javnih usluga te medijima veće slobode, čine korupciju riskantnijom i povećavaju šanse otkrivanja i potencijalnog kažnjavanja razotkrivenih političara (Elliott, 1997: 208; Lederman et al., 2006: 28, 37). Nadalje, s obzirom da koruptivne aktivnosti nisu kompatibilne sa savršeno konkurentnim tržištem, svaka reforma koja povećava razinu konkurencije u ekonomiji, razrjeđujući vrijednosti distribucijskih prava birokrata, može smanjiti poticaje za korupciju (Rose-Ackerman, 1997: 51; Economakis et al., 2010: 20).

²⁴ Dakle, korupcija se mora napasti i sa strane ponude i sa strane potražnje (Heimann, 1997: 148): inicijativama u privatnom sektoru (npr. korporativna pravila ponašanja), reformama javnog sektora (npr. veća transparentnost pravila nabave), deregulacijom i privatizacijom, boljim provođenjem postojećih zakona koji zabranjuju mito domaćim i uvođenjem novih zakona koji zabranjuju mito stranim službenicima, ukidanjem neoporezivanja mita, strožim revizijama, računovodstvom i korporativnim pravilima o odavanju informacija, promjenama bankarskih zakona o tajnosti, pružanjem lakšeg pristupa državnim informacijama i veće slobode kritiziranja državnih službenika te definiranjem jasnijih pravila sukoba interesa i etike.

Smatra se da u ekonomijama s opsežnom državnom regulacijom postoje veće prilike za podmitljivost, nego u ekonomijama slobodnog tržišta. Stoga bi usvajanje tržišno orijentiranih metoda regulacije ekonomske aktivnosti povećalo efikasnost i smanjilo korupciju (Treisman, 1998: 8-9; Elliott, 1997: 211). Politike slobodnog tržišta, dakle politike koje smanjuju kontrolu međunarodne trgovine, uklanjaju barijere ulaska u privatnu industriju i privatiziraju državna poduzeća na način koji osigurava konkurentnost, poboljšavaju učinkovitost u većini uvjeta te smanjuju ekonomske rente dostupne korumpiranim službenicima, doprinoseći tako borbi protiv korupcije (Rose-Ackerman, 1997: 37; Ades and Di Tella, 1995 u Rose-Ackerman, 1997: 51). U nekim područjima, kao što su zaštita okoliša, reforme koje uvode tržišno temeljene planove koji ograničavaju diskreciju regulatora, uklanjaju poticaje za korupciju zamjenjujući mita s legalnim plaćanjima. To je slučaj s prodajom prava na vodu i ispašu, prava onečišćenja te dozvola za uvoz i izvoz. Ona povećavaju učinkovitost državnih operacija, istovremeno ograničavajući korupciju (Rose-Ackerman, 1997: 52). Osim navedenog, smatra se da već i sama konkurencija u dugom roku kažnjava neefikasno (koruptivno) ponašanje (Johannsen, et al., 2016: 7).

Na individualnom nivou, korupcija se temelji na potrebi, prilici i opravdanju. Dakle, minimiziranje potreba, uklanjanje prilika i neprihvatanje bilo kakvih strategija opravdanja bi trebalo smanjiti korupciju (Cressey, 1983 u Johannsen, et al., 2016: 24; Johannsen, et al., 2016: 24). Kada neki pojedinac odlučuje hoće li biti korumpiran, on provodi cost-benefit analizu, računajući očekivane koristi od korupcije nasuprot riziku da bude uhvaćen i kažnjen. Ako su koristi veće od rizika, pojedinac odabire korupciju. Prema tome, korupcija se može smanjiti smanjenjem koristi koje donosi te povećanjem vjerojatnosti njezinog otkrivanja i kažnjavanja. Dakle, smanjenje diskrecije i monopola koje imaju službenici, povećanje nadzora i odgovornosti, povećanje plaća te oštrije kazne ili gubitak dobro plaćenog posla bi vodili smanjenju korupcije (Sööt, et al., 2016: 6; Rose-Ackerman, 1997: 40; Kolstad et al., 2008: 32; Jain, 2002: 83-84).

Poduzeća ili pojedinci se mogu oduprijeti koruptivnim zahtjevima ako imaju druge mogućnosti, kao što su odlazak u drugu jurisdikciju ili državu, slijeđenje legalnih procedura uz dodatni trošak, posjedovanje monopolske moći u odnosima s državom, korištenje prijetnji i zastrašivanja umjesto mita te obraćanje drugom službeniku radi dobivanja komparativne

koristi. Stoga bi pružanje neke od tih mogućnosti pojedincima i poduzećima moglo smanjiti korupciju (Rose-Ackerman, 1978 u Rose-Ackerman, 1997: 41).

Drugi, tzv. poslovni pristup borbe protiv korupcije fokusira se na razinu plaća koja može utjecati na nivo korupcije. Ako su službenici plaćeni mnogo manje nego ljudi sa sličnom obukom negdje drugdje u ekonomiji, samo će oni koji su voljni prihvatiti mita biti privučeni raditi u javnom sektoru, dok će ostatak raditi u privatnom sektoru ili emigrirati. Kada je nivo koristi pod diskrecijskom kontrolom nekih službenika vrlo visok, oni bi trebali biti plaćeni iznad postojeće razine osoba sa sličnim vještinama, tako da bi se povećala njihova volja za odbijanjem mita. Međutim, iako visoke plaće mogu smanjiti broj koruptivnih djela, povisujući oportunitetni trošak gubitka posla, one mogu voditi i potražnji za većim mitima kod onih koji nastave biti korumpirani jer ne uklanjaju pohlepu nekih službenika te tako ukupna količina iznosa koruptivnih transakcija ne mora nužno pasti (Rose-Ackerman, 1997: 47; Tanzi, 1998: 573). Prema tome, davanje većih plaća u javnom od onih u privatnom sektoru nije dovoljno za smanjenje korupcije te bi trebalo biti kombinirano s davanjem pogodnosti poput mirovina koje će službenici primiti samo ako se umirove u dobrom položaju, a također i s transparentnim sustavom odabira javnih službenika, da bi se izbjegla dodjela poslova na temelju rodbinskih i prijateljskih veza te mita (Tanzi, 1997: 167; Becker and Stigler, 1974 u Rose-Ackerman, 1997: 47; Rose-Ackerman, 1997: 47).

Privatizacija, odnosno treći kanal, je jedan od načina smanjenja korupcije jer državna imovina postaje privatna te potencijalno ili stvarno korumpirani službenici gube kontrolu nad njom (Korunić Križarić et al., 2011: 143). Kod neprirodnih monopola, privatizacija je nužna da bi se smanjila (politička) korupcija. Međutim, proces privatizacije javnih i državnih poduzeća može sam po sebi stvoriti situacije u kojima neki pojedinci imaju diskrecijsku moć odlučivanja, dok drugi imaju informacije koje nisu dostupne vanjskim akterima, stoga oni mogu iskoristiti privatizaciju za vlastitu korist (Tanzi, 1998: 563). Pored toga, čak i ako privatizirano poduzeće sa zadržanom tržišnom moći možda neće biti korumpirano, ono može štetiti javnosti naplaćujući monopolne cijene (Rose-Ackerman, 1997: 51).

S obzirom na to da je zbog odnosa između primatelja i davatelja mita korupcija u privatnom sektoru povezana s korupcijom u javnom sektoru, kod borbe protiv korupcije, osim državne kontrole, potrebno je i sudjelovanje privatnog sektora kroz samoregulaciju, odnosno

korporativna pravila i upravljanje (Hameed et al., 2014: 5, Heimann, 1997: 149). Korporativno upravljanje osigurava da menadžeri djeluju u skladu s interesima kompanije, članovi odbora dobro prosuđuju, investitori primaju relevantne informacije na vrijeme te da se donošenje odluka ne odvija iza zatvorenih vrata²⁵ (Sullivan, 2006: 8).

Smatra se da bi zemlje imale koristi od posebnih zakona za reguliranje korupcije u privatnom sektoru. Prvo, to bi ostavilo manje prostora za rupe u zakonu i povećalo predvidljivost za kompanije koje djeluju u zemlji. Drugo, to bi moglo povećati svijest o društvenim troškovima korupcije u privatnom sektoru, doprinoseći također povećanju etike u poslovanju (Hess, 2009 u Martini, 2014: 4). Međutim, usvajanje zakonodavstva koje eksplicitno kažnjava kompanije za loše ponašanje može biti politički zahtjevno, za razliku od dobrovoljnih antikorupcijskih inicijativa koje se mogu uvesti s minimumom političke kontroverzije. Dok antikorupcijsko zakonodavstvo može povećati strahove u domaćim industrijama od nepovoljnog tržišnog položaja nasuprot poduzećima iz zemalja bez sličnog zakonodavstva, dobrovoljne antikorupcijske inicijative utječu na sve kompanije bez obzira na njihovo porijeklo te, do neke mjere, čuvaju razinu jednakih uvjeta pri tržišnom natjecanju (Kolstad et al., 2008: 35).

S obzirom na to da nedostatak komunikacije i kooperacije među članovima privatnog sektora može oslabiti njihovu mogućnost uspješnog razvoja i implementacije antikorupcijskih inicijativa te zagovaranja reformi, u privatnom sektoru bi se trebalo poticati stvaranje jakih i uključujućih antikorupcijskih koalicija jer one mogu s većom snagom lobirati za ujednačene i predvidive provedbe zakona. Pri tome se članovi moraju složiti oko toga što čini korupciju i uzdržavati se od takvih praksi bez iznimaka. Ako nema kolektivne akcije, nekorumpirana poduzeća se neće moći natjecati s onima koja plaćaju mita (Sullivan, 2006: 7; Hameed et al., 2014: 18).

U privatnom sektoru, borba protiv korupcije mora se voditi kroz kazneno i građansko pravo te dobrovoljnu akciju u korporacijama koja uključuje mjere za povećanje svijesti o troškovima korupcije i oblicima koje poprima, interne organizacijske mjere, samoregulaciju industrije, sporazume unutar korporacija, razvoj instrumenata za poboljšanje korporativnog

²⁵ Budući da povećava transparentnost kompanija i odgovornost donositelja odluka za njihovo djelovanje, korporativno upravljanje otežava za kompanije da u zamjenu za usluge daju mita ili druge resurse kompanije državnim službenicima (Sullivan, 2006: 8).

ponašanja i stvaranje etičke atmosfere unutar i oko organizacije (Argandoña, 2003: 17; Johannsen, et al., 2016: 6). Premda generalno nije u interesu kompanija da budu progresivne po pitanju borbe protiv korupcije jer ne profitiraju od jakog antikorupcijskog stava ni općenite odgovornosti, kompanije s učinkovitim antikorupcijskim inicijativama mogu izbjeći skupe parnice te zakonsku, reputacijsku i financijsku štetu (Kolstad et al., 2008: 34; Hameed et al., 2014: 42). Osim toga, uporaba korporativnih pravila ponašanja i programa za njihovo pridržavanje smanjuje korupciju u nabavi, što rezultira smanjenjem troškova poduzeća i stjecanjem boljih proizvoda i usluga (Heimann, 1997: 158).

Za razliku od javnih organizacija, privatna poduzeća imaju veću potrebu za čuvanjem tajnosti određenih aspekata svoje organizacije. Javna izloženost slučajeva korupcije će često naštetiti i poduzećima koja podmićuju ili dopuštaju zaposlenicima podmićivanje i poduzećima koja zapošljavaju podmićene osobe. Budući da i jedna i druga poduzeća na taj način otkrivaju svoju slabost, što može naštetiti njihovoj ekonomskoj vrijednosti, vjerojatno je da će htjeti prikriti slučajeve podmićivanja ili izbjeći odlazak na sud (Andvig, 2002: 10). Osim toga, kod slučajeva korupcije unutar privatnog sektora sporovi su rijetko uspješni, tako da se poduzeća nastoje s njima nositi sredstvima internog disciplinarnog djelovanja, a povremeno pokušavaju postići izvansudsku nagodbu s oštećenim stranama (Argandoña, 2003: 1-2). Dakle, premda je u većini situacija u dugoročnom interesu poduzeća da javno otkriju slučajeve korupcije, publicitet bez legalnih mogućnosti kažnjavanja kratkoročno može biti još štetniji. Štoviše, kazneni postupak će malo vjerojatno promijeniti prirodu igre publiciteta te to ostaje oblik igre zatvorenikove dileme n-osoba²⁶ (Andvig, 2002: 10). S obzirom na to, poduzeća preferiraju samoregulaciju, popraćenu građanskim pravom koje, tamo gdje je nužno, pruža mogućnost kompenzacije. Samoregulacija bi trebala biti nadopunjena učinkovitim sustavom neovisnih internih i eksternih nadzora, programima obuke zaposlenika te mjerama koje štite zviždače²⁷ (Argandoña, 2003: 11).

Uz prikazane, postoje i sljedeće politike i mjere smanjenja korupcije o kojima je riječ u nastavku: kažnjavanje i nagrađivanje, uspostava mehanizama odgovornosti, povećanje

²⁶ Zatvorenikova dilema N-osoba predstavlja produljenje klasične zatvorenikove dileme, pri čemu se razmatra situacija s N igrača od kojih svaki odabire između suradnje i nesuradnje (Zhao et al., 2007: 207).

²⁷ Zviždač je osoba koja upozorava vlast ili javnost da postoji koruptivno, prevarantsko ili štetno djelovanje u organizaciji kojoj pripada (Nader, 1972 u Dussuyer et al., 2011: 431).

transparentnosti, jačanje uloge medija, isključivanje iz poslovanja, antikorupcijski postupci u javnoj nabavi, povećanje konkurencije među službenicima te izlazak s političkih tržišta.

Obično se smatra da je kažnjavanje efektivno u smanjenju ili eliminiranju koruptivnog ponašanja (Arvey and Ivancevich, 1980 u Sööt, et al., 2016: 6). Pri tome bi razina kažnjavanja trebala biti povezana s graničnim koristima od primanja mita, a ne s plaćenim iznosima mita, jer mita predstavljaju trošak onima koji ih plaćaju (Rose-Ackerman, 1997: 48). U teoriji, *ceteris paribus*, korupciju bi se moglo smanjiti jačim kažnjavanjem razotkrivenih korumpiranih osoba. Međutim, premda bi jače kažnjavanje moglo smanjiti broj koruptivnih djela, ono bi isto tako moglo voditi i potražnji za većim iznosima mita. Osim toga, kod kažnjavanja korupcije postoji problem sporih i složenih administrativnih procedura koje prethode kažnjavanju, a sudci koji izriču kazne mogu i sami biti dostupni za korupciju ili mogu imati političke sklonosti, tako da mogu biti potkupljeni od strane optuženih ili mogu postaviti prepreke u postupku. Ovi faktori ograničavaju ulogu kažnjavanja, što dovodi do tolerancije malih koruptivnih djela koja s vremenom mogu potaći veća (Tanzi, 1998: 574). Pored toga, u organizacijskim okruženjima, sustavi pozitivnog nagrađivanja su često poželjniji od kažnjavanja jer stvaraju osjećaj pripadnosti i doprinose većoj proizvodnosti (Arvey and Ivancevich, 1980 u Sööt, et al., 2016: 6).

Jedna od najčešćih metoda borbe protiv korupcije je odgovornost koja znači da su pojedinci, agencije i organizacije, dakle javno, privatno i građansko društvo, odgovorni za pravilno izvršavanje svojih obveza (Lindskog et al., 2010: 172). Mogu se navesti četiri oblika odgovornosti (Kolstad et al., 2008: 18-19):

1. vertikalna (izbori),
2. horizontalna (npr. unutar države, kao što su državni uredi za reviziju),
3. društvena (npr. nevladine organizacije s nadzornim funkcijama ili kontrola koja se provodi putem slobodnog tiska) te
4. menadžerska, tj. odgovornost nižih nivoa javne birokracije prema višim nivoima.

Iako bi sva četiri oblika odgovornosti, ako dobro funkcioniraju i ako su dobro integrirani, trebali ograničiti korupciju, smatra se da je menadžerska odgovornost ključna za zadržavanje korupcije i za održavanje dobro funkcionirajuće birokracije, neovisno o tome je li politički sustav više demokratski ili više autoritaran. Također, dobro oblikovane strukture menadžerske i horizontalne odgovornosti su važne za učinkovitost vertikalne i društvene

odgovornosti u borbi s korupcijom jer glasači trebaju biti u mogućnosti raspoznati koji je ministar odgovoran kada su određene javne službe korumpirane (Kolstad et al., 2008: 19).

Neke antikorupcijske strategije se fokusiraju na stvaranje struktura unutar javnog sektora koje povećavaju transparentnost djelovanja države, što otežava skrivanje korupcije (Rose-Ackerman, 1997: 49). Transparentne i dobre fiskalne informacije dostupne javnosti olakšavaju otkrivanje zlouporabe javnih sredstava te povećavaju odgovornost javnih službenika prema općoj javnosti (Kolstad et al., 2008: 49). Zahtjevi za financijskim bilježenjem i izvještavanjem utječu na stranu ponude u koruptivnim transakcijama jer potiču korporativne računovođe i revizore na provođenje veće interne discipline i olakšavaju kazneno procesuiranje pružajući jasnije računovodstvene podatke (Heimann, 1997: 159).

Slobodni i aktivni masovni mediji mogu imati važnu ulogu u smanjenju korupcije jer kroz svoje funkcije nadgledanja i izvještavanja, odnosno širenja informacija pomažu civilnom društvu i javnim nadzornim tijelima da ispune svoje vlastite funkcije nadzora te pružaju zaštitu protiv zataškavanja korupcije. Uloga medija u smanjenju korupcije ovisi o prirodi medija i uvjetima u kojima djeluju, a od kojih je najvažniji stupanj slobode i neovisnosti medija. Ona se može povećati pružajući slobodniji pristup državnim informacijama i uklanjajući restrikcije kritiziranja državnih službenika. Osim toga, povećanje konkurencije unutar medija može povećati rizik otkrivanja od strane suparnika, dok razvoj socijalnih medija može pružiti potencijalne prilike za antikorupcijski aktivizam (Kolstad et al., 2008: 54, 56; Rose-Ackerman, 1997: 49; Heimann, 1997: 159; Klitgaard, 2012: 13).

Jedna od metoda borbe protiv korupcije je isključivanje koje predstavlja procedure kojima se kompanije i pojedinci koji često posluju s državom isključuju iz sudjelovanja ili nadmetanja za projekte, odnosno iz dobivanja ugovora od države na određeni period. Države i multilateralne agencije koriste ovaj proces da bi javno kaznile poduzeća, nevladine organizacije, zemlje ili pojedince koji se proglase krivima za neetičko i protuzakonito ponašanje. Da bi imale graničan efekt, kazne isključivanja bi trebale biti povezane s ozbiljnošću razotkrivene korupcije (Lindskog et al., 2010: 173; Rose-Ackerman, 1997: 48).

Javna nabava, dakle kupovina dobara i usluga od strane države, je još jedno područje zahvaćeno korupcijom. Da bi smanjile prilike za korupciju u javnoj nabavi, neke zemlje su

razvile kompleksne i skupe postupke koji mogu smanjiti korupciju na trošak oštrog dizanja cijena po kojima se neka dobra kupuju (Tanzi, 1998: 568). Kod borbe protiv korupcije u javnoj nabavi jedan od najvažnijih elemenata je postojanje političke posvećenosti koja daje dobar primjer i ne tolerira nikakvu korupciju, čak ni onu malu (Lindskog et al., 2010: 186). Osim toga, tu je bitna i organizacija javne nabave pa tako ograničenje političkog utjecaja i povećanje profesionalizma, rotacija zaposlenika koja smanjuje ovisnost donošenja važnih odluka o ograničenom broju službenika, kontrola i praćenje odluka radi održavanja odgovornosti te mogućnost ponuditelja na javnim natječajima da prijave malverzacije mogu doprinijeti borbi protiv korupcije (Kolstad et al., 2008: 51).

Kada je korupcija sustavna, rješenja koja se pojavljuju u drugim kontekstima mogu biti kontraproduktivna. To je slučaj s rotacijom službenika radi nemogućnosti razvijanja bliskih i povjerljivih veza potrebnih za snižavanje rizika prihvatanja mita jer nadređeni mogu koristiti svoju moć preimenovanja službenika da bi kažnjavali odbijanje koruptivnog djelovanja. Tu rješenje može biti uvođenje konkurencijskih pritisaka unutar državnih službi, s obzirom na to da veća konkurencija među službenicima može smanjiti njihovu pregovaračku moć pa kada neki službenik traži od klijenata mito, oni mogu otići drugom te tako nijedan nema monopolsku moć, što smanjuje iznose i učestalost mita (Rose-Ackerman, 1997: 49, 52). Donekle sličan pristup primjenjiv je i u slučaju političke korupcije²⁸.

U slučaju postojanja političke korupcije, izlazak i prijetnja izlaska s političkih tržišta bi mogla imati ulogu u smanjenju korupcije. Jednostavan Tieboutov model²⁹ (1956 u Troesken, 2010: 7-8) sugerira da ako političkim procesom na nekom području dominira korumpirana stranka, glasači se mogu preseliti u drugo područje gdje je korupcija manja. Ovakav mehanizam bi

²⁸ Kod borbe protiv korupcije, najvažniji instrumenti javne politike, unatoč ograničenoj ulozi, ostaju sustavi legalnog i javnog nadzora (Andvig, 2002: 10). Da bi mogle provoditi učinkovit nadzor, institucije moraju biti nezavisne i slobodne od korupcije (Amundsen, 1999: 21; Rose-Ackerman, 1997: 48). Glavni problem kod nadzora je vrlo niska vjerojatnost otkrivanja, tako da bilo kakve mjere legalnog kažnjavanja imaju slabe efekte na ekonomske kalkulacije počinitelja. Osim toga, strogi nadzor se u većini slučajeva pokazuje troškovno prohibitivan jer otkriva nepovjerenje vodstva za što se smatra da ima negativne posljedice (Andvig, 2002: 4, 10).

²⁹ Tiebout (1956 u Rosen i Gayer, 2010: 578) tvrdi da ako pojedincima ne odgovara količina javnih usluga i visina poreza upravnog područja u kojem žive, oni mogu „glasati nogama“, odnosno preseliti se u drugo upravno područje koje za njih ima optimalnu količinu javnih usluga i visinu poreza.

izvršio pritisak na lokalne političare da ograniče svoje prihode od prodaje političkih usluga (Troesken, 2010: 7-8).

Na međunarodnoj razini, borba s korupcijom se suočava s raznim problemima. Ako se u nekoj zemlji donesu strogi antikorupcijski zakoni, kompanije iz drugih zemalja gdje nema takvog zakonodavstva ili je ono labavo mogu dobiti stratešku prednost nad kompanijama iz te zemlje (Kolstad et al., 2008: 34). Također, prilikom primjene kaznenih zakona, mnogi zakoni se mogu odnositi samo na djela podmićivanja počinjena unutar teritorija neke države ili od strane njezinih rezidenata (LexisNexis, 2012 u Antonikova, 2015: 102). Nadalje, kada u nekoj zemlji porezni zakon tretira mito kao neoporezivi trošak poslovanja, mita plaćena u inozemstvu se mogu smatrati legitimnim poslovnim troškom, što iz financijske perspektive znači da domaća država subvencionira mita. Stoga bi u takvoj situaciji ukidanje neoporezivanja mita bilo nužno za smanjenje podmićivanja (Heimann, 1997: 157). Kod međunarodne borbe s korupcijom u privatnom sektoru, oslanjanje na samoregulaciju i postojeće antikorupcijske instrumente ne mora biti optimalno rješenje te je potrebno eksterno pojačanje. Ako ga nema, kompanije nemaju poticaj stvoriti okruženje bez korupcije, što se od njih očekuje u odnosu s poslovnim partnerima u regijama sa strožom regulacijom korupcije (Hess, 2012 u Antonikova, 2015: 120).

Dakle, smanjenje korupcije je moguće provesti raznim politikama i mjerama. Njima bi se trebali minimizirati uzroci korupcije, smanjujući koristi koje ona donosi te povećavajući vjerojatnosti njezinog otkrivanja i kažnjavanja. Pri tome je možda najbitnije polazište postojanje svijesti o negativnosti korupcije kao pojave koja se očituje u uvođenju jakog antikorupcijskog zakonodavstva, podizanju moralnih standarda te pojednostavljenju zakonskog i regulatornog okruženja. Postoje brojne druge politike i mjere smanjenja korupcije, ali budući da na razini pojedine zemlje one ne moraju biti uvijek jednako učinkovite, trebale bi biti birane i oblikovane prema okolnostima te uvijek kombinirane, da bi se smanjile mogućnosti prijelaza korupcije iz jedne u drugu službu ili sektor.

3.4.2. Troškovi i isplativa razina smanjenja korupcije

Premda korupcija može biti smanjena, kao i sa svim ilegalnim aktivnostima, efikasan nivo podmićivanja nije nula jer bi pokušaj potpunog eliminiranja korupcije bio preskup. Kod

provođenja reformi, moraju se uzeti u obzir granični troškovi, kao i granične koristi antikorupcijskih strategija. Optimalan teoretski nivo korupcije bi bio onaj gdje su granični društveni troškovi daljnjeg smanjenja korupcije jednaki graničnim društvenim koristima od njezinog smanjenja (Tanzi, 1998: 586; Rose-Ackerman, 1997: 33; Caiden, 1988 u Budak, 2006: 69).

Postaviti apsolutna ograničenja ponašanja kroz pravni sustav može biti preskupa antikorupcijska strategija u pogledu administracije i proizašlih ekonomskih neefikasnosti. Da bi zakoni imali učinak, za nadzor i provedbu se moraju dati dovoljna sredstva, što često nije slučaj (Kolstad et al., 2008: 34). Osim toga, pretjeran fokus na prevenciju korupcije se može negativno odraziti na osobne slobode i ljudska prava. Prema tome, cilj nije postići potpuno poštenje, već njegovo povećanje, kao i povećanje efikasnosti, pravednosti i političke legitimnosti države (Rose-Ackerman, 1997: 56).

Budući da smanjenje korupcije može imati visoke troškove, u sklopu antikorupcijskih strategija trebalo bi provesti analize isplativosti njezinog smanjenja te na temelju njih odrediti poželjnu razinu korupcije kojoj bi se tada trebalo težiti.

Kao pojava, korupcija ima mnoge uzroke koji su u ovome radu podijeljeni na ekonomske, političko-ekonomske i političke. Među najvažnijim ekonomskim uzrocima korupcije nalaze se nesavršenosti tržišta i nedovoljna razina konkurencije, među političko-ekonomskim nerazvijene političke i ekonomske institucije, političko-ekonomski uvjeti proizašli iz eksploatacije i kolonijalizma te ubrzana modernizacija nerazvijenih ekonomija, dok su među političkima to izborni proces, politička i institucionalna nestabilnost, primjer korumpiranih vođa te kratko vrijeme boravka političara na vlasti. Prilike za korupciju nastaju kada javni i državni službenici te menadžeri i drugi zaposlenici privatnih poduzeća ili organizacija mogu zlouporabiti svoj položaj radi privatne koristi. U javnom sektoru to je slučaj kod izdavanja raznih odobrenja i dozvola, dodjele subvencija, pružanja javnih dobara, privatizacije, dodjele koncesija, javne nabave itd., a u privatnom sektoru kod kupnje i prodaje, stjecanja konkurentne prednosti, dobivanja kredita, pranja novca itd. Korupcija ima brojne posljedice koje se u ovom radu dijele na političke, ekonomske i društvene. Najznačajnije političke posljedice korupcije su destabilizacija političkog sustava, narušavanje političke legitimnosti države, vladavine prava i građanskih demokratskih prava, povećanje nepovjerenja prema

državi te prijetnja nacionalnoj sigurnosti. Od ekonomskih posljedica korupcije najbitnije su narušavanje povećanja ili čak smanjenje društvenog blagostanja, destabilizacija ekonomskog sustava, negativan utjecaj na ekonomski rast, smanjenje zaposlenosti, povećanje siromaštva, ograničavanje razvoja privatnog sektora i smanjenje konkurentnosti poduzeća. Najvažnije društvene posljedice korupcije su narušavanje ljudske slobode, građanskih prava te moralnih i racionalnih sposobnosti građana i društva, gubitak ugleda poduzeća te stvaranje atmosfere favoriziranja korupcije. Budući da korupcija ima mnogobrojne negativne posljedice, postoji potreba za njezinim smanjenjem. U tu svrhu se provode brojne politike i mjere od kojih su među osnovnima uvođenje jakog antikorupcijskog zakonodavstva, podizanje moralnih standarda te pojednostavljenje zakonskog i regulatornog okruženja. S obzirom na to da smanjenje korupcije može imati visoke troškove, korupciju nije isplativo pokušati u potpunosti smanjiti, već bi željena razina smanjenja korupcije trebala biti određena na temelju analiza isplativosti njezinog smanjenja u kojima se u obzir uzimaju granični troškovi i koristi.

U Hrvatskoj je korupcija posljedica mnogih okolnosti i povijesnog razvoja, dok se kao glavni uzroci korupcijskih afera (u politici) zadnjih godina mogu navesti kratko vrijeme boravka izabраниh političara na vlasti kombinirano s nedovoljno visokom razinom njihovih plaća i netransparentnošću. Prilike za korupciju u Hrvatskoj su se javljale u procesima deregulacije i liberalizacije tržišta te privatizacije državnih poduzeća, dok su danas one možda najčešće u poslovanju državnih poduzeća i kod provođenja birokratskih postupaka u kojima se zbog njihove složenosti i dugotrajnosti javljaju poticaji za korupciju. U Hrvatskoj su zadnjih godina otkriveni brojni slučajevi (političke) korupcije na visokim razinama koje su politički protivnici korumpiranih političara iskoristili za svoje političke ciljeve, što je sve skupa dovelo do smanjenja povjerenja građana u državu i vlast.

4. EMPIRIJSKA ANALIZA KORUPCIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

U Hrvatskoj je korupcija prepoznata kao problematična pojava te su poduzete brojne mjere i akcije za njezino suzbijanje, od kojih su neke bile potaknute ispunjavanjem političkog kriterija za članstvo u Europskoj uniji (Korunić Križarić et al., 2011: 146-147). Za borbu protiv korupcije je 2001. godine osnovan Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (u daljnjem tekstu: USKOK) koji prema čl. 2., st. 1. Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (u daljnjem tekstu: ZUSKOK) [Narodne novine 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13] predstavlja posebno državno odvjetništvo. Prema ZUSKOK-u (čl. 21., ibid.), u nadležnost USKOK-a spada obavljanje poslova državnog odvjetništva u predmetima određenih koruptivnih i nekih drugih kaznenih djela navedenih u Kaznenom zakonu (u daljnjem tekstu: KZ) [Narodne novine, 125/11, 144/12, 56/15, 61/15]. Iako hrvatsko zakonodavstvo ne daje jasnu definiciju korupcije³⁰, prema KZ-u (ibid.) određena koruptivna djela, kao što su zlouporaba položaja ili ovlasti, davanje i primanje mita, trgovina utjecajem i dr., te djelo davanja otkaza zaposleniku koji prijavi korupciju se smatraju kaznenima.

4.1. Pregled postojećih istraživanja o korupciji u Republici Hrvatskoj

Do sada su provedena razna istraživanja o korupciji i percepciji korupcije u Hrvatskoj. Među najznačajnijim istraživanjima provedenih zadnjih godina su: (i) Indeks percepcije korupcije i Globalni barometar korupcije organizacije Transparency International, (ii) Indikator kontrole korupcije Svjetske banke, (iii) istraživanje korupcije temeljeno na sustavu za praćenje korupcije Vodstva za razvoj i integritet Jugoistočne Europe (u daljnjem tekstu: SELDI), (iv) istraživanje Eurobarometra Europske komisije te (v) anketna istraživanja Ekonomskog instituta, Zagreb (u daljnjem tekstu: EIZ).

Indeks percepcije korupcije je ispitivanje percepcije korupcije koje provodi organizacija Transparency International, a njime se mjeri korupcija na skali od 0 do 100, pri čemu 0 označava vrlo visoku korupciju, a 100 nepostojanje korupcije. Prema Indeksu percepcije

³⁰ U pravnom smislu ne postoji jedinstvena definicija korupcije već niz kaznenih djela koja se prema zaštitnom objektu drže korupcijskim kaznenim djelima. Kaznena djela kod kojih su različiti pojavni oblici korupcije obilježje bića kaznenog djela nazivaju se korupcijskim kaznenim djelima (Pravni leksikon, 2007).

korupcije za 2015. godinu, na ljestvici od 168 zemalja Hrvatska se nalazila na 50. mjestu s 51 bodom te je tako svrstana među zemlje koje se smatraju nekorumpiranim (zemlje s Indeksom percepcije korupcije iznad 50) [Transparency International, 2015b].

Globalni barometar korupcije također objavljuje organizacija Transparency International, a njime se ispituju percepcija građana o prisutnosti korupcije u državi te njihova iskustva s korupcijom. Prema rezultatima Globalnog barometra korupcije za Hrvatsku za 2016. godinu, svaki drugi građanin smatra da je korupcija jedan od najvećih problema u državi, 57 posto ispitanika napore izvršne vlasti drži nedovoljnim u borbi protiv korupcije, a 10 posto ih je priznalo da je u proteklih godinu dana podmitilo javni sektor da bi ostvarilo svoja prava (Transparency International, 2016).

Indikator kontrole korupcije Svjetske banke predstavlja percepciju mjere iskorištavanja javne moći za privatnu korist. Zemljama se dodjeljuju bodovi na približnoj skali od -2,5 do 2,5 (više vrijednosti znače bolju kontrolu korupcije) te postotni rang u odnosu na druge zemlje (0 odgovara najnižem rangu, a 100 najvišem). Za Hrvatsku je Indikator kontrole korupcije u 2015. godini iznosio 0,20059 boda, a postotni rang 63,5 (The World Bank, 2016b).

Istraživanje korupcije prema SELDI sustavu za praćenje korupcije se temelji na anketnom ispitivanju stanovništva (građana) o iskustvu, stavovima i percepciji korupcije koje je provedeno za devet zemalja, uključujući i Hrvatsku. Prema rezultatima mjerenja za Hrvatsku za 2016. godinu, 12 posto ispitanika je priznalo da se našlo u situacijama kada je od njih traženo mito, 8,6 posto ih je priznalo da je sudjelovalo u koruptivnim praksama, dok ih 75 posto ne prihvaća nijedan oblik koruptivnog ponašanja (Center for the Study of Democracy i Partnerstvo za društveni razvoj, 2016: 5-6, 11).

Istraživanja Eurobarometra o korupciji predstavljaju dio posebnih i flash istraživanja Eurobarometra provedenih za Europsku Komisiju ili druge institucije Europske unije (European Commission, 2016). Prema rezultatima istraživanja za Hrvatsku iz 2013. godine, 94 posto građana i 90 posto poduzeća vjeruje da je korupcija u zemlji široko rasprostranjena, 6 posto građana priznalo je da se od njih tijekom zadnjih 12 mjeseci tražilo ili očekivalo davanje mita za dobivanje usluga, dok 59 posto poduzeća smatra da im korupcija uzrokuje probleme u poslovanju (Europska komisija, 2014: 3, European Commission, 2014b).

EIZ je zadnjih godina proveo dva značajna istraživanja o korupciji u Hrvatskoj. Prvo od njih je provedeno 2010. godine anketiranjem hrvatskih građana o percepciji prisutnosti korupcije i stvarnim iskustvima sitne korupcije u kontaktima s djelatnicima javnog sektora. Prema rezultatima istraživanja, građani smatraju da je korupcija treći problem po važnosti u Hrvatskoj, dok ih je 18 posto priznalo da je u posljednjih 12 mjeseci bilo posredno ili neposredno izloženo korupcijskom iskustvu s javnim službenikom (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal i Ekonomski institut, Zagreb, 2011: 1-3, 5-6).

Drugo istraživanje o korupciji u Hrvatskoj EIZ je proveo u periodu od 2012. do 2013. godine anketiranjem poduzeća i obrta u Hrvatskoj o percepciji korupcije kojoj je izložen poslovni sektor, iskustvima menadžera i vlasnika poduzeća s korupcijskim pritiscima u poslovanju te izloženosti drugim oblicima kriminala. Prema rezultatima istraživanja, poslovni subjekti smatraju da je korupcija treća po važnosti prepreka poslovanju u Hrvatskoj, dok je prisutnost korupcije zabilježena kod 10,7 posto poslovnih subjekata koji su u posljednjih 12 mjeseci ostvarili kontakt s javnim službenikom (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal, 2013: 5-7, 9-10).

4.2. Opis istraživanja i izvori podataka

Empirijska analiza korupcije u Hrvatskoj je provedena na podacima prikupljenim anketiranjem javnih i državnih službenika te privatnih poslovnih subjekata (privatnih poduzeća) o percepciji i iskustvima korupcije u javnom i privatnom sektoru u Hrvatskoj. Istraživanje je provedeno na dva uzorka ispitanika metodom on-line ankete. Prvi uzorak je činilo 209 javnih i državnih službenika, a drugi 81 privatni poslovni subjekt, odnosno vlasnici, menadžeri i ostali zaposlenici privatnih poduzeća. Kao način odabira ispitanika u oba uzorka korišten je kvotni uzorak prema županijama, pri čemu je broj ispitanika za svaku županiju određen na temelju udjela bruto domaćeg proizvoda i broja stanovnika pojedine županije u bruto domaćem proizvodu i broju stanovnika cijele Hrvatske prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2016a; 2016b). Prilikom odabira javnih i državnih službi nastojalo se za svaku županiju odabrati one najznačajnije s obzirom na njihovu upravnu i društvenu funkciju, dok su službenici zaposleni u njima nasumično odabrani s popisa u javno dostupnim izvorima, pri čemu su prikupljene i njihove adrese elektroničke pošte. Odabir

privatnih poslovnih subjekata (privatnih poduzeća) je izvršen nasumično s popisa iz Registra poslovnih subjekata Hrvatske gospodarske komore (2017) stvorenih po kriterijima županije te ukupnog prihoda, broja zaposlenih, tvrtke, dobiti prije oporezivanja i prihoda od prodaje u inozemstvu prema predanom financijskom izvješću za 2015. godinu. Pri tome su prikupljene i njihove adrese elektroničke pošte. Anketiranje je provedeno krajem prosinca 2016. i tijekom siječnja 2017. godine. Statistika uzoraka je prikazana u Prilogu 1. (Tablice 1. i 2.).

Kod anketiranja su korištena dva on-line anketna upitnika izrađena besplatnim alatom Google obrasci (Google, 2017). Prvi upitnik je bio namijenjen javnim i državnim službenicima, a drugi privatnim poslovnim subjektima (privatnim poduzećima). Oba upitnika su se sastojala od tri dijela. Prvi dijelovi su sadržavali pitanja o osnovnim obilježjima ispitanika, drugi o percepciji, a treći o iskustvima s korupcijom u javnom i privatnom sektoru u Hrvatskoj. Korišteni anketni upitnici se nalaze u Prilozima 3. i 4.

4.3. Rezultati istraživanja korupcije u Republici Hrvatskoj

Glavni rezultati provedenog anketnog istraživanja korupcije u Hrvatskoj su navedeni u tekstu koji slijedi, pri čemu se, radi usporedbe, navode i neki od rezultata drugih istraživanja korupcije u Hrvatskoj. Prikazi glavnih rezultata na grafikonima i u tablicama se nalaze u Prilogu 2.

Na početku ispitivanje percepcije korupcije nastojalo se utvrditi koliki broj ispitanika smatra korupciju najvećim problemom od navedenih u Hrvatskoj, što je prikazano na Grafikonu 1. Prema mišljenju najvećeg broja ispitanika, odnosno 27,8 posto javnih i državnih službenika te 35,8 posto privatnih poduzeća, najveći problem od navedenih u Hrvatskoj je slab gospodarski rast, dok korupcija dolazi odmah nakon njega s 14,8 posto odgovora javnih i državnih službenika te 24,7 posto odgovora privatnih poduzeća. Kao ostali najveći problemi od navedenih u Hrvatskoj mogu se, prema mišljenju javnih i državnih službenika, izdvojiti nezaposlenost, moralno-etički problemi i nizak životni standard, a prema mišljenju privatnih poduzeća politička nestabilnost, nezaposlenost i kriminal. Dakle, ispitanici smatraju korupciju jednim od najvećih problema u Hrvatskoj, što je u skladu s rezultatom istraživanja Globalnog barometra korupcije za Hrvatsku za 2016. godinu, prema kojem svaki drugi građanin smatra da je korupcija jedan od najvećih problema u državi (Transparency

International, 2016), te s rezultatom istraživanja koje je proveo EIZ 2010. godine, prema kojem građani smatraju da je korupcija treći po važnosti problem u Hrvatskoj, odmah iza nezaposlenosti i rada Vlade (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal i Ekonomski institut, Zagreb, 2011: 5).

Osim o najvećem problemu u Hrvatskoj, privatna poduzeća se pitalo i o najvećoj prepreci poslovanju u Hrvatskoj, što je prikazano na Grafikonu 2. Prema mišljenju najvećeg broja privatnih poduzeća, tj. njih 29,6 posto, složenost državnih birokratskih postupaka je glavna od navedenih prepreka poslovanju u Hrvatskoj. Iza toga dolaze previsoke porezne stope s 18,5 posto te korupcija s 14,8 posto odgovora privatnih poduzeća. Ostale prepreke poslovanju u Hrvatskoj koje značajan broj privatnih poduzeća smatra najvećima od navedenih u pitanju su složeni zakoni, politička nestabilnost i nedostatak sredstava za naplatu duga. Dobiveni rezultat je sličan rezultatu istraživanja korupcije koje je proveo EIZ u periodu od 2012. do 2013. godine, prema kojem su poslovni subjekti u Hrvatskoj mišljenja da je korupcija treća po važnosti prepreka poslovanju, odmah iza visokih poreza i složenih poreznih propisa (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal, 2013: 9).

Grafikon 3. prikazuje koliko ispitanika smatra da je korupcija kao pojava negativna pa tako većina ispitanika, odnosno 91,9 posto javnih i državnih službenika te 86,4 posto privatnih poduzeća, smatra da je korupcija u potpunosti negativna pojava, dok korupciju kao nimalo negativnu pojavu vidi samo 1,0 posto javnih i državnih službenika te nitko od privatnih poduzeća. Tu se može spomenuti rezultat istraživanja Eurobarometra o korupciji u Hrvatskoj za 2013. godinu, prema kojem 81 posto hrvatskih poduzeća smatra da favorizizam i korupcija štete konkurenciji među poduzećima, što ukazuje na njihovu percepciju korupcije kao negativne pojave u poslovanju (Europska komisija, 2014: 3).

Na Grafikonu 4. je prikazano mišljenje javnih i državnih službenika o prihvatljivosti koruptivnog ponašanja. Prema odgovorima 89,5 posto javnih i državnih službenika, koruptivno ponašanja nije nikada prihvatljivo, dok zabrinjava 2,9 posto onih koji misle kako je koruptivno ponašanje uvijek prihvatljivo i 1,9 posto onih kojima je uglavnom prihvatljivo. Iako se radi o građanima, ovdje se može navesti rezultat istraživanja korupcije SELDI sustava za Hrvatsku za 2016. godinu, prema kojem 75 posto građana ne prihvaća nijedan oblik koruptivnog ponašanja (Center for the Study of Democracy i Partnerstvo za društveni razvoj,

2016: 11), te rezultat istraživanja Eurobarometra o korupciji u Hrvatskoj za 2013. godinu, prema kojem 36 posto građana smatra da je prihvatljivo učiniti uslugu, 43 posto da je prihvatljivo dati poklon te 9 posto da je prihvatljivo dati novac u zamjenu za dobivanje koristi od javne administracije ili javne usluge (European Commission, 2014a).

Mišljenje privatnih poduzeća o prihvatljivosti koruptivnog ponašanja u poslovanju je prikazano na Grafikonu 5. Premda je većina privatnih poduzeća, njih 84,0 posto, mišljenja kako koruptivno ponašanje u poslovanju nije nikada prihvatljivo, postoje i oni (2,5 posto) prema čijem mišljenju je ono uvijek prihvatljivo.

Grafikon 6. prikazuje mišljenje ispitanika o postojanju korupcije u Hrvatskoj. Prema 1,4 posto javnih i državnih službenika te 7,4 posto privatnih poduzeća, korupcija u Hrvatskoj postoji samo u javnom sektoru, dok nitko od ispitanika ne smatra kako korupcija u Hrvatskoj postoji samo u privatnom sektoru. Iako većina ispitanika misli da korupcija u Hrvatskoj postoji u oba sektora, među njima se razlikuju mišljenja o tome u kojem sektoru ona prevladava, odnosno je li podjednaka u oba sektora pa tako manje javnih i državnih službenika (40,2 posto), nego privatnih poduzeća (65,4 posto) misli da prevladava u javnom sektoru, više javnih i državnih službenika (5,3 posto), nego privatnih poduzeća (1,2 posto) misli da je raširenija u privatnom sektoru, a da je podjednaka i u javnom i u privatnom sektoru misli 52,6 posto javnih i državnih službenika te 25,9 posto privatnih poduzeća. Premda se među javnim i državnim službenicima našlo 0,5 posto onih koji smatraju kako korupcija u Hrvatskoj gotovo da i ne postoji, od privatnih poduzeća nitko nije dao taj odgovor. Dakle, više od 99 posto ispitanika smatra da korupcija u Hrvatskoj postoji, što je u skladu s rezultatima istraživanja Eurobarometra o korupciji u Hrvatskoj za 2013. godinu, prema kojima 94 posto građana i 90 posto poduzeća vjeruje da je korupcija u zemlji široko rasprostranjena (Europska komisija, 2014: 3, European Commission, 2014b).

Na Grafikonu 7. su prikazani odgovori na pitanje o mišljenju koji je najčešći oblik korupcije u Hrvatskoj. Većina ispitanika, dakle 55,0 posto javnih i državnih službenika te 46,6 posto privatnih poduzeća, smatra da je to favoritizam, definiran kao dodjela položaja ili pogodnosti na temelju osobnih veza. Kao ostali najčešći oblici korupcije u Hrvatskoj se, prema značajnom broju javnih i državnih službenika, mogu izdvojiti pronevjera javnih sredstava ili imovine (22,4 posto odgovora) te davanje i primanje mita (12,4 posto odgovora), a prema

privatnim poduzećima pronevjera javnih sredstava ili imovine (44,8 posto odgovora, dakle podjednako kao i za favoritizam). Oblici korupcije koje manji broj ispitanika iz obje grupe smatra najčešćima u Hrvatskoj su sukob interesa, prijevara i iznuda te drugi oblici.

Ispitanike se također pitalo i o najkorumpiranijem sektoru u Hrvatskoj, što je prikazano na Grafikonu 8. Prema mišljenju najvećeg broja ispitanika, odnosno 26,3 posto javnih i državnih službenika i 29,6 posto privatnih poduzeća, u Hrvatskoj se korupcija najčešće javlja u sektoru lokalnih i regionalnih vlast. Ostali sektori za koje značajan broj javnih i državnih službenika smatra da su najkorumpiraniji u Hrvatskoj su političke stranke (16,3 posto), javna poduzeća (15,3 posto), državno odvjetništvo, sudovi i ostala pravosudna tijela (11,5 posto), službe za javnu nabavu (8,1 posto), javno zdravstvo (6,2 posto) i vlada (4,3 posto). Prema značajnom broju odgovora privatnih poduzeća, sektori s najčešćom pojavom korupcije u Hrvatskoj su, pored lokalnih i regionalnih vlasti, još i političke stranke (18,5 posto), javna poduzeća (18,5 posto), državno odvjetništvo, sudovi i ostala pravosudna tijela (13,6 posto), službe za javnu nabavu (6,2 posto) i vlada (4,9 posto). Dobiveni rezultat se donekle razlikuje od rezultata istraživanja korupcije SELDI sustava za Hrvatsku za 2016. godinu, prema kojem građani smatraju da su lokalna i nacionalna vlast, Sabor, sudovi, tužiteljstvo (ured državnog odvjetnika) i porezne vlasti najkorumpiraniji, dok vojsku i predsjednika države doživljavaju kao najmanje korumpirane (Center for the Study of Democracy i Partnerstvo za društveni razvoj, 2016: 15).

S obzirom na to da je za dobivanje članstva u Europskoj uniji Hrvatska morala smanjiti korupciju do određene razine, ispitanike se pitalo za mišljenje o tome je kako se u razdoblju nakon dobivanja članstva u Europskoj uniji razina korupcije u Hrvatskoj promijenila, što je prikazano na Grafikonu 9. Dok većina ispitanika smatra da je razina korupcije u Hrvatskoj u navedenom razdoblju ostala nepromijenjena (72,2 posto javnih i državnih službenika te 64,2 posto privatnih poduzeća), više je ispitanika koji smatraju da se povećala (8,6 posto javnih i državnih službenika te 9,9 posto privatnih poduzeća), nego ispitanika koji smatraju da se smanjila (1,9 posto javnih i državnih službenika te 2,5 posto privatnih poduzeća).

Na Grafikonu 10. su prikazani odgovori ispitanika na pitanje o mogućnosti smanjenja korupcije u Hrvatskoj. Najviše ispitanika smatra da se korupcije u Hrvatskoj uglavnom može smanjiti (36,4 posto javnih i državnih službenika te 28,4 posto privatnih poduzeća). Da se

korupcija u Hrvatskoj sigurno može smanjiti misli 18,7 posto javnih i državnih službenika te 24,7 posto privatnih poduzeća, dok 10,0 posto javnih i državnih službenika te 7,4 posto privatnih poduzeća misli kako se korupcija u Hrvatskoj sigurno ne može smanjiti. Značajan broj ispitanika (23,9 posto javnih i državnih službenika te 22,2 posto privatnih poduzeća) je neutralnog mišljenja kako se na korupciju u Hrvatskoj ne može značajno utjecati. Dobiveni rezultat je sličan rezultatu istraživanja korupcije SELDI sustava za Hrvatsku za 2016. godinu, prema kojem 55 posto ispitanika smatra da se korupcija u zemlji može značajno smanjiti, odnosno iskorijeniti (Center for the Study of Democracy i Partnerstvo za društveni razvoj, 2016: 12).

Grafikon 11. prikazuje mišljenje ispitanika o antikorupcijskim naporima koji se poduzimaju u Hrvatskoj. Većina ispitanika (45,0 posto javnih i državnih službenika te 64,2 posto privatnih poduzeća) smatra da su antikorupcijski naponi koji se poduzimaju u Hrvatskoj nedovoljni, dok je samo 1,0 posto javnih i državnih službenika te nitko od privatnih poduzeća mišljenja kako su oni pretjerani. Značajan broj ispitanika je odgovorio da su antikorupcijski naponi koji se poduzimaju u Hrvatskoj uglavnom nedovoljni (28,7 posto javnih i državnih službenika te 19,8 posto privatnih poduzeća), a da su dovoljni odgovorilo je 24,4 posto javnih i državnih službenika te 16,0 posto privatnih poduzeća. Dakle, većina ispitanika smatra da su antikorupcijski naponi koji se poduzimaju u Hrvatskoj nedovoljni, što je u skladu s rezultatom istraživanja Globalnog barometra korupcije za Hrvatsku za 2016. godinu, prema kojem 57 posto građana napore izvršne vlasti drži nedovoljnima u borbi protiv korupcije (Transparency International, 2016).

Na Grafikonu 12. su prikazana mišljenja ispitanika o mogućnosti Europske unije da pomogne Hrvatskoj u borbi protiv korupcije. Prema najvećem broju odgovora javnih i državnih službenika (29,7 posto), Europska unija niti može niti ne može pomoći Hrvatskoj u borbi protiv korupcije, dok je više javnih i državnih službenika (22,0 posto) koji smatraju da Europska unija ne može pomoći Hrvatskoj u borbi protiv korupcije, nego što je onih (8,1 posto) koji smatraju da može pomoći. Od privatnih poduzeća najviše je onih (25,9 posto) koja smatraju kako Europska unija uglavnom ne može pomoći Hrvatskoj u borbi protiv korupcije, dok je, kao i kod javnih službenika, više onih privatnih poduzeća (19,8 posto) koja misle da Europska unija ne može pomoći Hrvatskoj u borbi protiv korupcije, nego što je onih (9,9 posto) koja misle da može pomoći.

Privatna poduzeća se pitalo i za mišljenje o tome jesu li privatna poduzeća i obrti uhvaćeni u korupciji u Hrvatskoj odgovarajuće kažnjeni, što je prikazano na Grafikonu 13. Prema mišljenju većine privatnih poduzeća (37,0 posto), nedovoljno su kažnjeni, dok ih puno manje (7,4 posto) smatra da su pretjerano kažnjeni. Značajan broj privatnih poduzeća je odgovorio i da su uglavnom nedovoljno kažnjeni (27,2 posto) te da su dovoljno kažnjeni (25,9 posto). Dobiveni rezultat je sličan rezultatima istraživanja Eurobarometra o korupciji u Hrvatskoj za 2013. godinu, prema kojima 38 posto poduzeća smatra da osobe i poduzeća uhvaćeni zbog sitne korupcije nisu odgovarajuće kažnjeni, dok 66 posto poduzeća misli da osobe i poduzeća uhvaćeni zbog davanja mita visokom dužnosniku nisu odgovarajuće kažnjeni (European Commission, 2014b).

Na Grafikonu 14. je prikazano mišljenje ispitanika o potrebi prijavljivanja slučajeva korupcije u Hrvatskoj. Dok najveći broj ispitanika (66,5 posto javnih i državnih službenika te 58,0 posto privatnih poduzeća) smatra da slučajeve korupcije uvijek treba prijaviti, samo je 1,4 posto javnih i državnih službenika i nitko od privatnih poduzeća mišljenja kako ih nikada ne treba prijaviti. Značajan broj ispitanika (23,9 posto javnih i državnih službenika te 29,6 posto privatnih poduzeća) je odgovorio da slučajeve korupcije uglavnom treba prijaviti te da ih niti treba niti ne treba prijaviti (7,7 posto javnih i državnih službenika te 11,1 posto privatnih poduzeća).

Grafikon 15. prikazuje kome bi ispitanici, ukoliko bi željeli, prijavili slučaj korupcije u Hrvatskoj. Najviše ispitanika, odnosno 31,6 posto javnih i državnih službenika te 35,8 privatnih poduzeća bi slučaj korupcije u Hrvatskoj prijavilo pravosudnim tijelima (sudovima, državnom odvjetništvu, USKOK-u i dr.). Zatim slijede novinari (13,4 posto javnih i državnih službenika te 14,8 posto privatnih poduzeća) i policija (12,0 posto javnih i državnih službenika te 12,3 posto privatnih poduzeća), dok značajan broj ispitanika (27,3 posto javnih i državnih službenika te 25,9 posto privatnih poduzeća) ne zna kome prijaviti slučaj korupcije u Hrvatskoj. Politicarima i sindikatima nitko od ispitanika ne bi prijavio korupciju u Hrvatskoj, a privatna poduzeća uz to ni šefu korumpiranog zaposlenika. Dobiveni rezultat je sličan rezultatima istraživanja Eurobarometra o korupciji u Hrvatskoj za 2013. godinu, prema kojima građani kod prijavljivanja korupcije najviše vjeruju policiji te medijima, dnevnom tisku i novinarima, a najmanje političkom predstavniku i sindikatima, dok 47 posto građana ne zna kome bi prijavilo slučaj korupcije (European Commission, 2014a).

Na Grafikonu 16. je prikazano mišljenje privatnih poduzeća o tome kako bi u Hrvatskoj trebalo rješavati slučajeve korupcije unutar privatnog sektora. Najviše privatnih poduzeća (40,7 posto) smatra da ih treba rješavati pravnim putem i u suradnji s državom te internim sredstvima privatnih poslovnih subjekata, dok najmanje privatnih poduzeća (1,2 posto) smatra da ih ne treba rješavati. Nadalje, značajan broj privatnih poduzeća (34,6 posto) je odgovorio da u Hrvatskoj slučajeve korupcije treba rješavati isključivo pravnim putem i u suradnji s državom, dok ih je 16,0 posto odgovorilo da ne zna kako ih treba rješavati.

Privatna poduzeća se također pitalo za mišljenje o tome trebaju li u Hrvatskoj slučajeve korupcije unutar privatnog sektora biti izloženi javnosti kroz medije, što je prikazano na Grafikonu 17. Najveći broj privatnih poduzeća (39,5 posto) je odgovorio da trebaju, ako postoji mogućnost legalnih sankcija. Nešto manji broj (30,9 posto) ih je odgovorio da trebaju, bez obzira na mogućnost legalnih sankcija. Dio privatnih poduzeća (12,3 posto) smatra da ne trebaju zbog štete koja može nastati negativnim publicitetom, dok 8,6 posto privatnih poduzeća smatra da ne trebaju, bez obzira na štetu koja može nastati negativnim publicitetom. Ostatak ispitanika (8,6 posto) je odgovorio da ne zna.

Nakon dijela ankete o percepciji korupcije, ispitanike se pitalo o iskustvima korupcije u Hrvatskoj. Na Grafikonu 18. je prikazano koliko je ispitanika priznalo da se u posljednjih godinu dana našlo u situaciji kada se od njih zahtijevalo koruptivno ponašanje. Može se uočiti da je više nego dvostruko više privatnih poduzeća (29,6 posto), nego javnih i državnih službenika (12,4 posto) priznalo da se suočilo sa zahtjevima za korupcijom, dok su ostali ispitanici (87,6 posto javnih i državnih službenika te 70,4 posto privatnih poduzeća) odgovorili da se nisu našli u takvoj situaciji. Prema rezultatu istraživanja korupcije SELDI sustava za Hrvatsku za 2016. godinu, 12 posto građana je priznalo da se našlo u situacijama kada je od njih traženo mito (Center for the Study of Democracy i Partnerstvo za društveni razvoj, 2016: 11), dok je prema rezultatu istraživanja Eurobarometra o korupciji u Hrvatskoj za 2013. godinu, 6 posto ispitanika priznalo da se od njih tijekom zadnjih 12 mjeseci tražilo ili očekivalo davanje mita za dobivanje usluga (Europska komisija, 2014: 3).

Od ispitanika koji su priznali da su se našli u situaciji u kojoj se od njih zahtijevalo koruptivno ponašanje, tražilo se da odgovore jesu li pristali koruptivno djelovati i ako da zbog čega, što je prikazano na Grafikonu 19. Najviše ispitanika (65,4 posto javnih i državnih

službenika te 50,0 posto privatnih poduzeća) je odgovorilo da nisu pristali koruptivno djelovati. Javni i državni službenici koji su priznali da su pristali koruptivno djelovati najviše su kao razloge naveli strah od problema (11,5 posto) i nedostatak drugog rješenja (11,5 posto), dok ih je samo 3,8 posto priznalo da je to učinilo zbog koristi. Ostali su odgovorili da su to učinili zbog drugih razloga (7,7 posto). Od privatnih poduzeća koja su priznala da su pristala na koruptivno ponašanje, najviše (25,0 posto) ih je kao razlog navelo nedostatak drugog rješenja. Nešto manji broj (16,7 posto) ih je odgovorio da je to učinio zbog straha od problema, dok ih je 4,2 posto priznalo da im je prihvaćanje zahtjeva za korupcijom navika. Ostali navode da su pristali koruptivno djelovati zbog drugih razloga (4,2 posto).

Ispitanike se također pitalo jesu li se u posljednjih godinu dana našli u situaciji kada su koruptivno djelovali na vlastitu inicijativu, bez da se to od njih tražilo, što prikazuje Grafikon 20. Dok je udio javnih i državnih službenika koji je priznao samoinicijativno koruptivno djelovanje u posljednjih godinu dana vrlo nizak te iznosi 1,0 posto, udio ispitanih privatnih poduzeća koji su to priznali je značajno veći te iznosi 6,2 posto. Ovdje je zanimljivo navesti i rezultate istraživanja korupcije u Hrvatskoj koja je proveo EIZ. Prema rezultatu istraživanja provedenog 2010. godine, u više od polovice (58 posto) slučajeva podmićivanja građani su sami ponudili mito, dok je u svakom dvanaestom slučaju (8 posto) javni službenik izričito tražio mito od građana (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal i Ekonomski institut, Zagreb, 2011: 5). Rezultati istraživanja korupcije koje je proveo EIZ u periodu od 2012. do 2013. godine pokazuju da: u više od polovine (56 posto) slučajeva podmićivanja poslovni subjekti su sami ponudili mito, bez da je to javni službenik od njih nije izravno zatražio, u 43 posto slučajeva mito je zatražio javni službenik i to eksplicitno (5,9 posto slučajeva) ili je dao do znanja da to očekuje (24,3 posto slučajeva) ili je zahtjev uputio posredstvom treće osobe (12,8 posto), dok je u više od pola (57,8 posto) slučajeva korupcije između poslovnih subjekata mito dano na traženje druge strane (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal, 2013: 6, 10).

Grafikon 21. prikazuje razloge koruptivnog djelovanja ispitanika na vlastitu inicijativu u posljednjih godinu dana. Javni i državni službenici su kao glavne razloge naveli korist (50,0 posto) i ostale razloge (50,0 posto), dok su privatna poduzeća kao glavne navela ostale razloge (40,0 posto), nakon čega slijede korist (20,0 posto), izbjegavanje problema (20,0 posto) i nedostatak drugog rješenja (20,0 posto).

Osim o općenitom koruptivnom djelovanju, ispitanike se pitalo i o iskustvu mita. Na Grafikonu 22. je prikazano koliko je ispitanika priznalo da je primilo mito tijekom posljednje godine. Dok to nitko od privatnih poduzeća nije priznao (0,0 posto), javni i državni službenici su priznali u vrlo malom broju (1,0 posto). Ovdje je bitno spomenuti rezultat istraživanja Globalnog barometra korupcije za 2016. godinu za Hrvatsku, prema kojem je 10 posto građana priznalo da je u proteklih godinu dana podmitilo javni sektor da bi ostvarilo svoja prava (Transparency International, 2016).

Tablica 3. prikazuje učestalost primanja mita ispitanika koji su priznali da su tijekom posljednje godine primili mito. Prosječan godišnji broj primanja mita, prema odgovorima javnih i državnih službenika, iznosi 2 primljena mita godišnje, što je ujedno i prosječan godišnji broj primanja mita svih ispitanika. Ovaj rezultat se razlikuje od rezultata istraživanja korupcije koje je EIZ proveo 2010. godine, prema kojem su ispitanici u prosjeku dali mito četiri puta tijekom posljednjih 12 mjeseci (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal i Ekonomski institut, Zagreb, 2011: 5).

Javne i državne službenike koji su primili mito u posljednjih godinu dana se pitalo i od koga su primili mito, što je prikazano na Grafikonu 23. Prema njihovim odgovorima, svi su primili mito od nekog od javnih i državnih službenika (2 odgovora), dakle jedino iz javnog sektora.

Na Grafikonu 24. je prikazano u kojim su oblicima bila mita koja su javni i državni službenici primili tijekom posljednje godine. Najčešći oblici mita su, prema odgovorima javnih i državnih službenika, hrana (50,0 posto) i ostali oblici (50,0 posto), dok nitko nije odgovorio da je primio mito u novcu. Ovaj rezultat se razlikuje od rezultata istraživanja korupcije koje je EIZ proveo 2010. godine, prema kojem je gotovo polovica (44 posto) mita isplaćena je u novcu, a više od trećine (37 posto) u hrani ili piću (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal i Ekonomski institut, Zagreb, 2011: 5).

Osim o iskustvu primanja mita, privatna poduzeća se pitalo i o iskustvu davanja mita tijekom posljednje godine, što je prikazano na Grafikonu 25. Prema njihovim odgovorima, 6,2 posto privatnih poduzeća je tijekom posljednje godine dalo mito, dok ostali to nisu priznali (93,8 posto).

U Tablici 4. je prikazana učestalost davanja mita privatnih poduzeća koja su priznala da su tijekom posljednje godine dala mito. Prema njihovim odgovorima, prosječan godišnji broj davanja mita iznosi 4,2 dana mita godišnje. Ovaj rezultat se razlikuje od rezultata istraživanja korupcije koje je EIZ proveo u periodu od 2012. do 2013. godine, prema kojem su poslovni subjekti u prosjeku dali mito 8,8 puta u posljednjoj godini (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal, 2013: 5).

Privatna poduzeća koja su dala mito u posljednjih godinu dana se pitalo i kome su dala mito, što je prikazano na Grafikonu 26. Prema njihovim odgovorima, mito su najviše dala nekom od javnih i državnih službenika (4 odgovora), a zatim osobi zaposlenoj u privatnom poslovnom subjektu (privatnom poduzeću, obrtu itd.; 3 odgovora).

Grafikon 27. prikazuje u kojim su oblicima bila mita koja su privatna poduzeća dala u posljednjih godinu dana. Prema njihovim odgovorima, najčešći oblik danih mita je novac (80,0 posto), nakon čega slijedi hrana (20,0 posto), dok nitko nije dao mito u nekom drugom obliku. Ovdje se može navesti rezultat istraživanja korupcije koje je EIZ proveo u periodu od 2012. do 2013. godine, a prema kojem su poslovni subjekti 43,2 posto mita javnim službenicima dali u hrani i piću, a 35,7 posto u novcu (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal, 2013: 6).

S obzirom da su privatna poduzeća u posljednjih godinu dana dala mito i u novcu, pitalo ih se za njihove iznose. U Tablici 5. je prikazan prosječan godišnji iznos mita koja su privatna poduzeća dala u novcu te on iznosi 13.775 HRK. Ovaj rezultat se značajno razlikuje od rezultata istraživanja korupcije koje je EIZ proveo u periodu od 2012. do 2013. godine, prema kojem je prosječan iznos mita koja su poslovni subjekti dali iznosio 2.019 kuna (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal, 2013: 6).

Pred kraj upitnika, ispitanike se pitalo jesu li prijavili neki slučaj korupcije u posljednjih godinu dana, što je prikazano na Grafikonu 28. Podjednako javnih i državnih službenika (6,2 posto) i privatnih poduzeća (6,2 posto) je odgovorilo da su tijekom posljednjih godinu dana prijavili neki slučaj korupcije, dok su ostali odgovorili da nisu (93,8 posto javnih i državnih službenika te 93,8 posto privatnih poduzeća).

Ispitanike koji su odgovorili da nisu prijavili nijedan slučaj korupcije u posljednjih godinu dana se pitalo za razlog neprijavljivanja korupcije, što je prikazano na Grafikonu 29. Prema odgovorima ispitanika, najviše je ostalih razloga (53,1 posto javnih i državnih službenika te 42,1 posto privatnih poduzeća), među kojima su ispitanici najčešće naveli da nije bilo korupcije ili osobnog susreta s njom (približno 80,8 posto javnih i državnih službenika te 65,6 posto privatnih poduzeća). Javni i državni službenici su u značajnom broju odgovorili i da nisu prijavili korupciju zbog straha od mogućih problema (20,4 posto), besmislenosti prijavljivanja korupcije (15,8 posto) i neznanja kome prijaviti (9,2 posto), dok ih je 1,0 posto priznalo da nisu prijavili korupciju jer im je donijela korist, a 0,5 posto jer smatraju korupciju prihvatljivim ponašanjem koje odobravaju. Privatna poduzeća su u značajnom broju odgovorila da nisu prijavila korupcija zbog besmislenosti prijavljivanja korupcije (31,6 posto), straha od mogućih problema (18,4 posto) te neznanja kome prijaviti (7,9 posto). Ovaj rezultat se razlikuje od rezultata istraživanja korupcije u Hrvatskoj koja je proveo EIZ. Prema prvom istraživanju provedenom 2011. godine, građani ne prijavljuju iskustva korupcije jer od njih dobivaju neke koristi (26 posto) ili zato što su mito dali dobrovoljno, kao znak zahvalnosti (24 posto), dok više od polovice građana smatra kako će oni koji prijave korupciju vjerojatno to požaliti te da se ništa korisno neće oko toga poduzeti (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal i Ekonomski institut, Zagreb, 2011: 6). Rezultati drugog istraživanja provedenog u periodu od 2012. do 2013. godine pokazuju da više od trećine (36,6 posto) poslovnih subjekata nije prijavilo korupciju jer smatra da je mito dano kao poklon u znak zahvalnosti javnom službeniku, dok 11,7 posto kao razlog neprijavljivanja navodi činjenicu da je poduzeće ostvarilo korist od davanja mita (Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal, 2013: 10).

5. ZAKLJUČAK

Korupcija predstavlja fenomen koji zbog svoje specifičnosti, problematičnosti i univerzalnosti privlači pažnju raznih područja znanosti i koliko god ju se proučavalo, kao da uvijek pruža priliku da se o njoj otkrije nešto novo. Ona je usko vezana za ljudsku prirodu, državu i društvo. Iako se može različito definirati, korupcija predstavlja djelovanje koje u svojoj suštini ima za cilj povećanje koristi na nedopušten način sredstvom dane moći ili vlasti. Njezini oblici su mnogobrojni, kao i njezine vrste. Kada se govori o korupciji, često se podrazumijeva korupcija u javnom sektoru ili korupcija između javnog i privatnog sektora, dok se korupcija unutar samog privatnog sektora zanemaruje. Stoga, potrebno je jačanje svijesti o korupciji kao pojavi koja ne poznaje ni granice, ni pravila te koja se može javiti gdje god joj se za to pruži prilika. Korupciju je teško izmjeriti, zbog toga što ona teži biti nevidljiva onima koji nisu uključeni u nju. S obzirom na to, sva mjerenja korupcije treba uzimati s rezervom i računati na mogućnost da je stvarna situacija u velikoj mjeri različita od one izmjerene.

Uzroci korupcije su brojni te uglavnom proizlaze iz nesavršenosti politike, birokracije, institucija, upravljanja i tržišta. Dovoljno je da jedno od navedenog ne funkcionira na učinkovit način da bi se stvorile prilike ili potrebe za koruptivnim djelovanjem. Iako korupcija može ponekad imati pozitivne posljedice, teško ju je ograničiti samo na takve transakcije. Štoviše, u slučajevima kada raširena korupcija pomaže ekonomski rast i razvoj i povećava blagostanje društva, takvo stanje nije održivo na dugi rok i samo je pitanje vremena kada će se početi akumulirati negativne posljedice. Premda za pojedina poduzeća korupcija ne mora u konačnici imati negativne posljedice, ako ju se može držati pod kontrolom i koristiti isključivo u korist poduzeća, u takvim slučajevima se i dalje stvaraju negativni učinci za druga poduzeća ili potrošače, što može dovesti do ozbiljnih poremećaja na tržištu. Dakle, čak i kada ima privremeno ili ograničeno pozitivne posljedice korupcija nije poželjna. Ako se tome pridoda da korupcija u većini slučajeva stvara (isključivo) negativne posljedice, jasno je da postoji potreba za uklanjanjem ili smanjenjem korupcije.

Uvodni dio rada se bavio teorijskim aspektima te uzrocima, prilikama za nastanak, posljedicama i smanjenjem korupcije, od čega je u kontekstu ovog rada i situacije u Hrvatskoj najvažnije smanjenje korupcije, budući da se njime uklanjaju uzroci i prilike za

nastanak korupcije, a samim time i minimiziraju njezine mnogobrojne negativne posljedice. U empirijskom dijelu rada prikazani su i analizirani dobiveni rezultati istraživanja korupcije u Hrvatskoj, prema kojima ispitanici smatraju da korupcija predstavlja drugi najveći problem u zemlji, odmah nakon slabog gospodarskog rasta, te treću po redu glavnu prepreku poslovanju, odmah iza složenosti državnih birokratskih postupaka i previsokih poreznih stopa. Najveći broj ispitanika, dakle 73,7 posto javnih i državnih službenika te 84 posto privatnih poduzeća, smatra da su antikorupcijski naponi koji se poduzimaju u Hrvatskoj nedovoljni.

Kod odabira antikorupcijske strategije treba uzeti u obzir da one nisu univerzalno primjenjive, već da moraju biti prilagođene okolnostima i uvjetima u kojima se provode. Iako korupcija možda i može biti u potpunosti uklonjena, tako nešto nije isplativo, već je potrebno na temelju koristi i troškova smanjenja korupcije odrediti razinu korupcije kojoj treba težiti. S obzirom na navedeno, rješavanje problema korupcije u današnjem svijetu je *conditio sine qua non* ostvarenja učinkovite države, ekonomskog rasta i razvoja te u konačnici povećanja društvenog blagostanja. U Hrvatskoj se s korupcijom već dugo vodi borba, a prema rezultatima postojećih istraživanja o korupciji u Hrvatskoj te provedenog anketnog istraživanja korupcije u Hrvatskoj, ostvaren je napredak u borbi protiv korupcije u Hrvatskoj, premda njezina razina još uvijek nije optimalna te je potreban daljnji napredak u poduzimanju antikorupcijskih napora.

POPIS LITERATURE

1. Amundsen, I. (1999) *Political Corruption: An Introduction to the Issues*. Bergen: Chr. Michelsen Institute.
2. Anderson, S. et al. (2015) *International Studies: An Interdisciplinary Approach to Global Issues*. 3rd ed. Boulder: Westview Press.
3. Andvig, J. C. (2002) *Remarks on Private-to-private corruption*. Oslo: Norwegian Institute of International Affairs.
4. Antonikova, N. A. (2015) Private Sector Corruption in International Trade: The need for heightened reporting and a private right of action in the Foreign Corrupt Practices Act. *BYU Int'l L. & Mgmt. R.* 11 (1), pp. 93-124.
5. Argandoña, A. (2003) *Private-to-Private Corruption*. Barcelona: IESE Business School, University of Navarra.
6. Bedi, D. (2015) Koruptivna kaznena djela u javnom i privatnom sektoru u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na područje Primorsko-goranske županije i studije slučaja. *Policija i sigurnost*, 24 (1), str. 65-82.
7. Bhargava, V. (2005) *The Cancer of Corruption*. Washington, D.C.: The World Bank.
8. Bhatta, G. (2015) *International Dictionary of Public Management and Governance*. Abingdon: Routledge.
9. Black, J. et al. (2012) *A Dictionary of Economics*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press.
10. Blackburn, S. (2016) *The Oxford Dictionary of Philosophy*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press.
11. Brinsfield, C. T. et al. (2009) Voice and Silence in Organizations: Historical Review and Current Conceptualizations. In: Greenberg, J. and Edwards, M. S. (eds.) *Voice and Silence in Organizations*. Bingley: Emerald Group Publishing, pp. 3-33.
12. Brooks, R. C. (1909) The Nature of Political Corruption. *Political Science Quarterly*, 24 (1), pp. 1-22.
13. Budak, J. (2006) Korupcija u Hrvatskoj: percepcije rastu, problemi ostaju. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 16 (106), str. 66-98.
14. Center for the Study of Democracy i Partnerstvo za društveni razvoj (2016) *Izvješće o procjeni korupcije u 2016.godini*. Zagreb: Partnerstvo za društveni razvoj.

15. Državni zavod za statistiku (2016a) *BRUTO DOMAĆI PROIZVOD ZA REPUBLIKU HRVATSKU, PREMA NKPJS 2012. - 2. RAZINA I ŽUPANIJE: Bruto domaći proizvod, tis. HRK* [online]. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/Pokazatelji/Bruto%20domaci%20proizvod.xls [25. siječnja 2017.]
16. Državni zavod za statistiku (2016b) *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: 1. KONTINGENTI STANOVNIŠTVA PO GRADOVIMA/OPĆINAMA, POPIS 2011* [online]. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_03/H01_01_03.html [25. siječnja 2017.]
17. Dussuyer, I. et al. (2011) Reporting corrupt practices in the public interest: innovative approaches to whistleblowing. In: Graycar, A. and Smith, R. G. (eds.) *Handbook of Global Research and Practice in Corruption*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, pp. 429-462.
18. Economakis, G. et al. (2010) Patterns of Corruption. *Journal of Economics and Business*, 13 (2), pp. 11-31.
19. Elliott, K. A. (1997) Corruption as an International Policy Problem: Overview and Recommendations. In: Elliott, K. A., (ed.) *Corruption and the Global Economy*. Washington, D.C.: Institute for International Economics, pp. 175-233.
20. European Commission (2014a) *European Commission: Public Opinion. Archives: Eurobarometer Special Survey: 397* [online]. Bruxelles: European Commission. Dostupno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_397_fact_hr_hr.pdf [2. travnja 2017.]
21. European Commission (2014b) *European Commission: Public Opinion. Archives: Flash Eurobarometer reports: 374* [online]. Bruxelles: European Commission. Dostupno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_374_fact_hr_hr.pdf [2. travnja 2017.]
22. European Commission (2016) *European Commission: Departments (Directorates-General) and services. Communication: Public Opinion* [online]. Bruxelles: European Commission. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/COMFrontOffice/publicopinion/index.cfm> [2. travnja 2017.]

23. Europska komisija (2014) *Prilog o Hrvatskoj: Izvješću o suzbijanju korupcije u EU-u [online]. Bruxelles: European Commission.* Dostupno na: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/docs/2014_acr_croatia_chapter_hr.pdf [29. studenog 2016.]
24. Faller, J. K. et al. (2012) *Electoral Systems and Corruption*. Oxford: European Political Science Association.
25. Forgues-Puccio, G. Z. (2013) *Corruption and the Private Sector: A review of the issues*. Economic and Private Sector PEAKS.
26. Google (2017) *Google obrasci: Izradujte i analizirajte upitnike, besplatno [online]. Mountain View: Google Inc.* Dostupno na: https://www.google.com/intl/hr_HR/forms/about/ [23. siječnja 2017.]
27. Grafton, R. Q. (2012) *A Dictionary of Climate Change and the Environment: Economics, Science, and Policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
28. Hameed, S. et al. (2014) *The Costs of Corruption: Strategies for Ending a Tax on Private-sector Growth*. Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies. Lanham: Rowman & Littlefield.
29. Heimann, F. F. (1997) Combatting International Corruption: The Role of the Business Community. In: Elliott, K. A., (ed.) *Corruption and the Global Economy*. Washington, D.C.: Institute for International Economics, pp. 147-161.
30. Hrvatska gospodarska komora (2017) *Registar poslovnih subjekata [online].* Zagreb: Hrvatska gospodarska komora. Dostupno na: <http://www1.biznet.hr/HgkWeb/do/extlogon> [22. siječnja 2017.]
31. Jain, A. K. (2002) Corruption: A Review. *Journal of Economic Surveys*, 15 (1), pp. 71-121.
32. Jayapalan, N. (1999) *Modern Political Analysis*. New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors.
33. Johannsen, L. et al. (2016) *Private-to-Private Corruption. A survey on Danish and Estonian business environment*. Tallinn: Ministry of Justice of Estonia.
34. Klitgaard, R. (2012) *Public-Private Collaboration and Corruption*. Claremont: Claremont Graduate University.
35. Kolstad, I. et al. (2008) *Corruption, Anti-corruption Efforts and Aid: Do Donors Have the Right Approach?*. London: Overseas Development Institute.

36. Korunić Križarić, L. et al. (2011) Korupcija i suzbijanje korupcije u RH. *Tehnički glasnik*, 5 (1), str. 143-154.
37. Kregar, J. (1997) Pojmovnik: Korupcija. *Financijska praksa*, 21 (5-6), str. 893-898.
38. Lederman, D. et al. (2006) On the Political Nature of Corruption. In: Stapenhurst, R., Johnston, N. i Pelizzo, R. (eds.) *The Role of Parliament in Curbing Corruption*. Washington DC: The World Bank, pp. 27-40.
39. Lindskog, H. et al. (2010) Corruption in public procurement and private sector purchasing. *Journal of Organisational Transformation and Social Change*, 7(2), pp. 167-188.
40. MacKenzie, C. A. et al. (2016) Static and dynamic resource allocation models for recovery of interdependent systems: application to the Deepwater Horizon oil spill. *Annals of Operations Research*, 236 (1), pp. 103-129.
41. Manzetti, L. and Wilson, C. J. (2009) Why Do Corrupt Governments Maintain Public Support? In: Blake, C. H. and Morris, S. D. (eds.) *Corruption and Democracy in Latin America*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, pp. 77-93.
42. Martini, M. (2014) *Regulating Private-to-Private Corruption*. Berlin: Transparency International.
43. Mauro, P. (1995) Corruption and Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110 (3), pp. 681-712.
44. Mauro, P. (1997) The Effects of Corruption on Growth, Investment, and Government Expenditure: A Cross-Country Analysis. In: Elliott, K. A. (ed.) *Corruption and the Global Economy*. Washington, D.C.: Institute for International Economics, pp. 83-107.
45. McNamara, J. M. and Weissing, F. J. (2010) Evolutionary game theory. In: Székely, T., Moore, A. J. and Komdeur, J. (eds.) *Social Behaviour: Genes, Ecology and Evolution*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 109-133.
46. Melgar, N. et al. (2010) The Perception of Corruption. *International Journal of Public Opinion Research*, 22 (1), pp. 120-131.
47. Millennium Challenge Corporation (2016) *Who We Fund. Selection Indicators: Control of Corruption Indicator* [online]. Washington, D.C.: Millennium Challenge Corporation. Dostupno na: <https://www.mcc.gov/who-we-fund/indicator/control-of-corruption-indicator> [6. studenog 2016.]

48. Narodne novine (2009) Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. *Narodne novine* [online], (76). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_07_76_1834.html [30. prosinca 2016.]
49. Narodne novine (2010) Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. *Narodne novine* [online], (116). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_10_116_3054.html [30. prosinca 2016.]
50. Narodne novine (2010) Zakon o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem. *Narodne novine* [online], (145). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_12_145_3668.html [30. prosinca 2016.]
51. Narodne novine (2011) Kazneni zakon. *Narodne novine* [online], (125). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_12_144_3076.html [30. prosinca 2016.]
52. Narodne novine (2011) Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. *Narodne novine* [online], (57). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_05_57_1256.html [30. prosinca 2016.]
53. Narodne novine (2012) Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. *Narodne novine* [online], (144). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_12_144_3076.html [30. prosinca 2016.]
54. Narodne novine (2012) Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. *Narodne novine* [online], (136). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_12_136_2882.html [30. prosinca 2016.]
55. Narodne novine (2013) Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. *Narodne novine* [online], (148). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_148_3147.html [30. prosinca 2016.]
56. Narodne novine (2015) Ispravak Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. *Narodne novine* [online], (61). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_06_61_1188.html [30. prosinca 2016.]
57. Narodne novine (2015) Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. *Narodne novine* [online], (56). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_05_56_1095.html [30. prosinca 2016.]
58. Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal i Ekonomski institut, Zagreb (2011) *Korupcija u Hrvatskoj: stvarna korupcijska iskustva građana*. Beč: Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal.

59. Odjel za statistiku i istraživanje Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (2013) *Izloženost poslovnog sektora korupciji i kriminalu u Hrvatskoj: utjecaj korupcije i drugih oblika kriminala na privatne tvrtke 2013*. Beč: Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal.
60. *Pravni leksikon* (2007) Korupcija. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
61. Robertson, D. (2004) *The Routledge Dictionary of Politics*. 3rd ed. London: Routledge.
62. Roland, G. (2016) *Development Economics*. Abingdon: Routledge.
63. Rose-Ackerman, S. (1997) The Political Economy of Corruption. In: Elliott, K. A. (ed.) *Corruption and the Global Economy*. Washington, D.C.: Institute for International Economics, pp. 31-60.
64. Rosen, S. H. i Gayer T. (2010) *Javne financije*. 8. izd. Zagreb: Institut za javne financije.
65. Samuelson, P. A. i Nordhaus, W. D. (2005) *Osnove ekonomije*. 18. izd. Zagreb: MATE.
66. Skube, K. (2012) Korupcija kao etički i sigurnosni problem. *Političke analize*, 3(12), str. 27-31.
67. Sööt, M. et al. (2016) *Private-to-private corruption: Taking business managers' risk assessment seriously when choosing anti-corruption measures*. Paris: OECD Integrity Forum.
68. Sullivan, J. D. (2006) *Corruption, Economic Development, and Governance: Private Sector Perspectives from Developing Countries*. Washington, D.C.: The World Bank.
69. Taghizadegan, S. (2006) *Essentials of Lean Six Sigma*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
70. Tanzi, V. (1997) Comments: Vito Tanzi and Jules Kroll. In: Elliott, K. A. (ed.) *Corruption and the Global Economy*. Washington, D.C.: Institute for International Economics, pp. 163-171.
71. Tanzi, V. (1998) Corruption Around the World. *Staff Papers - International Monetary Fund*, 45 (4), pp. 559-594.
72. The World Bank (2016a) *Topics: Governance. Control of Corruption* [online]. Washington, D.C.: The World Bank. Dostupno na: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/cc.pdf> [06. studenog 2016.]
73. The World Bank (2016b) *Data: Databank. World Development Indicators: Control of Corruption* [online]. Washington, D.C.: The World Bank. Dostupno na: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=worldwide-governance-indicators> [29. studenog 2016.]

74. Transparency International (2011a) *Home. What we do: Our research. Bribe Payers Index: In detail* [online]. Berlin: Transparency International. Dostupno na: http://www.transparency.org/bpi2011/in_detail [28. studenog 2016.]
75. Transparency International (2011b) *Home. What we do: Our research. Global Corruption Barometer: GCB 2010/11. In detail* [online]. Berlin: Transparency International. Dostupno na: http://www.transparency.org/gcb201011/in_detail [28. studenog 2016.]
76. Transparency International (2015a) *Home. What we do: Our research. Corruption Perceptions Index 2015: Frequently Asked Questions* [online]. Berlin: Transparency International. Dostupno na: <http://www.transparency.org/cpi2015> [28. studenog 2016.]
77. Transparency International (2015b) *Home. What we do: Our research. Corruption by country: Croatia* [online]. Berlin: Transparency International. Dostupno na: <http://www.transparency.org/country/#HRV> [29. studenog 2016.]
78. Transparency International (2016) *Home. What we do: Our research. Global Corruption Barometer: GCB 2015/16* [online]. Berlin: Transparency International. Dostupno na: http://www.transparency.org/research/gcb/gcb_2015_16/0/ [29. studenog 2016.]
79. Treisman, D. (1998) *The causes of corruption: A cross-national study*. Los Angeles: University of California.
80. Troesken, W. (2010) *Competition and Corruption: Lessons from 150 Years of Industrial Governance*. Pittsburgh: University of Pittsburgh.
81. Zhao, J. et al. (2007) A Continuous Model of N-Person Prisoners' Dilemma. In: Petrosjan, L. and Mazalov, V. V. (eds.) *Game Theory and Applications: Volume 12*. New York: Nova Science Publishers, pp. 207-242.

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1.	1.b. Prema Vašem mišljenju, što od navedenog predstavlja najveći problem u Hrvatskoj?	82
Grafikon 2.	2.b. Što mislite, koja je od navedenih najveća prepreka poslovanju u Hrvatskoj?	83
Grafikon 3.	2.b./3.b. Smatrate li da je korupcija kao pojava negativna?	84
Grafikon 4.	3.b. Mislite li da je koruptivno ponašanje prihvatljivo?	84
Grafikon 5.	4.b. Mislite li da je u poslovanju koruptivno ponašanje prihvatljivo?	84
Grafikon 6.	4.b./5.b. Smatrate li da u Hrvatskoj postoji korupcija?	85
Grafikon 7.	5.b./6.b. Za koji od navedenih oblika korupcije smatrate da je najčešći u Hrvatskoj?	85
Grafikon 8.	6.b./7.b. Gdje je, prema Vašem mišljenju, korupcija najčešća pojava u Hrvatskoj?	86
Grafikon 9.	7.b./8.b. Hrvatska je postala članica Europske unije 1. srpnja 2013. godine. Prema Vašem mišljenju, kako se promijenila razina korupcije u Hrvatskoj od toga datuma do danas?	87
Grafikon 10.	8.b./9.b. Mislite li da se korupcija u Hrvatskoj može značajno smanjiti?	87
Grafikon 11.	9.b./10.b. Kakvima smatrate antikorupcijske napore koji se poduzimaju u Hrvatskoj?	88
Grafikon 12.	10.b./11.b. Smatrate li da Europska unija može pomoći Hrvatskoj u borbi protiv korupcije?	88
Grafikon 13.	12.b. Prema Vašem mišljenju, jesu li privatna poduzeća i obrti uhvaćeni u korupciji u Hrvatskoj odgovarajuće kažnjeni?	89
Grafikon 14.	11.b./13.b. Mislite li da slučajeve korupcije u treba prijaviti?	89
Grafikon 15.	12.b./14.b. Ako biste željeli prijaviti slučaj korupcije u Hrvatskoj, kome biste se obratili?	90
Grafikon 16.	15.b. Kako smatrate da u Hrvatskoj treba rješavati slučajeve korupcije unutar privatnog sektora?	91
Grafikon 17.	16.b. Mislite li da u Hrvatskoj slučajevi korupcije unutar privatnog sektora trebaju biti izloženi javnosti kroz medije?	91
Grafikon 18.	1.c. Tijekom posljednjih godinu dana, jeste li se našli u situaciji kada se od Vas zahtijevalo koruptivno ponašanje?	92

Grafikon 19.	1.1.c. Jeste li pristali koruptivno djelovati kada se to od Vas tražilo i ako da zbog čega?	92
Grafikon 20.	2.c. Tijekom posljednjih godinu dana, jeste li se našli u situaciji kada ste koruptivno djelovali na vlastitu inicijativu, bez da se to od Vas tražilo?	93
Grafikon 21.	2.1.c. Koji je bio razlog da ste koruptivno djelovali na vlastitu inicijativu, bez da se to od Vas tražilo?	93
Grafikon 22.	3.c./4.c. Jeste li tijekom posljednje godine primili mito?	94
Grafikon 23.	3.2.c./4.2.c. Od koga ste primili mito?	94
Grafikon 24.	3.3.c./4.3.c. U kojem je obliku bilo primljeno mito?	95
Grafikon 25.	3.c. Jeste li tijekom posljednje godine dali mito?	95
Grafikon 26.	3.2.c. Kome ste dali mito?	96
Grafikon 27.	3.3.c. U kojem je obliku bilo mito?	96
Grafikon 28.	4.c. Jeste li prijavili neki slučaj korupcije u posljednjih godinu dana?	97
Grafikon 29.	4.1.c./5.1.c. Zbog čega niste prijavili korupciju?	97

POPIS TABLICA

Tablica 1.	Statistika uzorka javnih i državnih službenika.....	80
Tablica 2.	Statistika uzorka privatnih poslovnih subjekata (privatnih poduzeća).....	81
Tablica 3.	3.1.c./4.1.c. Koliko ste puta tijekom posljednje godine primili mito?	94
Tablica 4.	3.1.c. Koliko ste puta tijekom posljednje godine dali mito?.....	95
Tablica 5.	3.4.1.c. Koliki je bio iznos u kunama?	96

PRILOG 1. Deskriptivna statistika anketnog istraživanja korupcije u Republici Hrvatskoj

Tablica 1. Statistika uzorka javnih i državnih službenika

Veličina uzorka	209	
Stopa odaziva	15,00%	
Karakteristike	N=209	U %
Spol:		
Muški	66	31,58
Ženski	143	68,42
		100,00
Dob:		
18-24	1	0,48
25-34	55	26,32
35-44	59	28,23
45-54	48	22,97
55-64	46	22,01
		100,00
Obrazovanje:		
Osnovna škola ili manje	1	0,48
Srednja škola	23	11,00
Viša škola ili fakultet	144	68,90
Poslijediplomski studij ili doktorat	41	19,62
		100,00
Vrsta državne ili javne službe:		
Javne financijske institucije	3	1,44
Lokalna i područna (regionalna) samouprava	69	33,01
Nefinancijska javna poduzeća	1	0,48
Policija	12	5,74
Porezne i carinske službe	2	0,96
Pravosudna tijela	30	14,35
Revizijske institucije	0	0,00
Ured državne uprave	12	5,74
Ostale državne službe	13	6,22
Obrazovanje	33	15,79
Socijalna i mirovinska skrb	9	4,31
Zdravstvo	8	3,83
Ostale javne službe	17	8,13
		100,00
Mjesečna neto plaća:		
Do 3.000 HRK	5	2,39
3.001-5.000 HRK	38	18,18
5.001-7.500 HRK	75	35,89
7.501-10.000 HRK	53	25,36
10.001-12.500 HRK	22	10,53
Više od 12.500 HRK	16	7,66
		100,00

Izvor: Anketno istraživanje autora

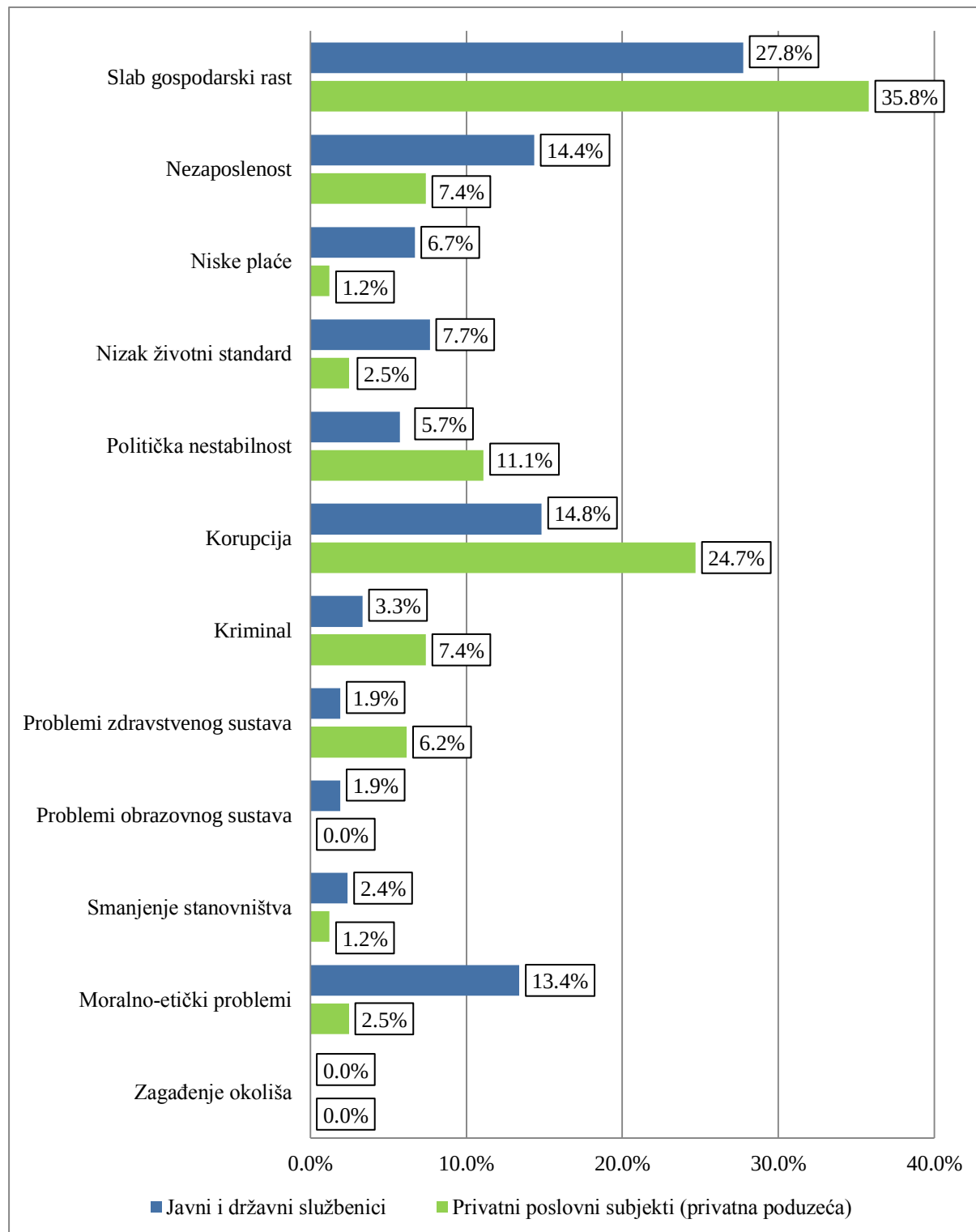
Tablica 2. Statistika uzorka privatnih poslovnih subjekata (privatnih poduzeća)

Veličina uzorka	81	
Stopa odaziva	3,31%	
Karakteristike	N=81	U %
Zanimanje u privatnom poslovnom subjektu:		
Vlasnik	27	33,33
Rukovoditelj (menadžer)	29	35,80
Ostala zaposlenja	25	30,86
		100,00
Obrazovanje:		
Osnovna škola ili manje	0	0,00
Srednja škola	21	25,93
Viša škola ili fakultet	46	56,79
Poslijediplomski studij ili doktorat	14	17,28
		100,00
Glavno područje djelatnosti privatnog poslovnog subjekta:		
Financijske djelatnosti i osiguranje	2	2,47
Građevinarstvo	9	11,11
Informacije i komunikacija	7	8,64
Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	0	0,00
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	4	4,94
Prerađivačka industrija	15	18,52
Prijevoz i skladištenje	4	4,94
Pružanje smještaja	5	6,17
Trgovina na veliko i malo	19	23,46
Ostale djelatnosti	16	19,75
		100,00
Broj zaposlenih u privatnom poslovnom subjektu:		
Do 10	16	19,75
11-50	37	45,68
51-250	24	29,63
Više od 250	4	4,94
		100,00
Godišnji prihod privatnog poslovnog subjekta:		
Do 100.000 EUR	14	17,28
100.001-500.000 EUR	11	13,58
500.001-2.000.000 EUR	13	16,05
2.000.001-10.000.000 EUR	29	35,80
Više od 10.000.000 EUR	14	17,28
		100,00

Izvor: Anketno istraživanje autora

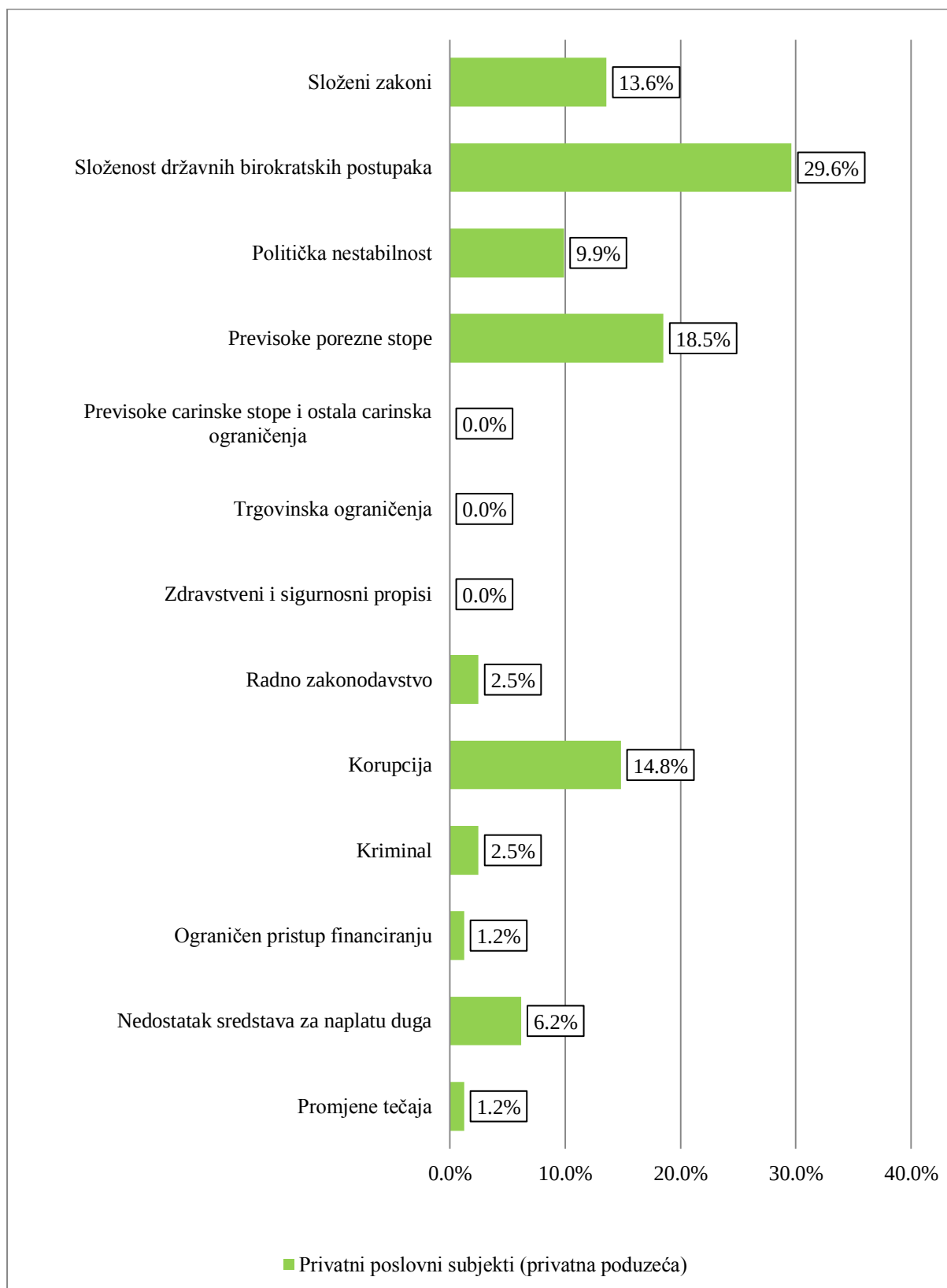
PRILOG 2. Rezultati anketnog istraživanja korupcije u Republici Hrvatskoj

Grafikon 1. 1.b. Prema Vašem mišljenju, što od navedenog predstavlja najveći problem u Hrvatskoj?



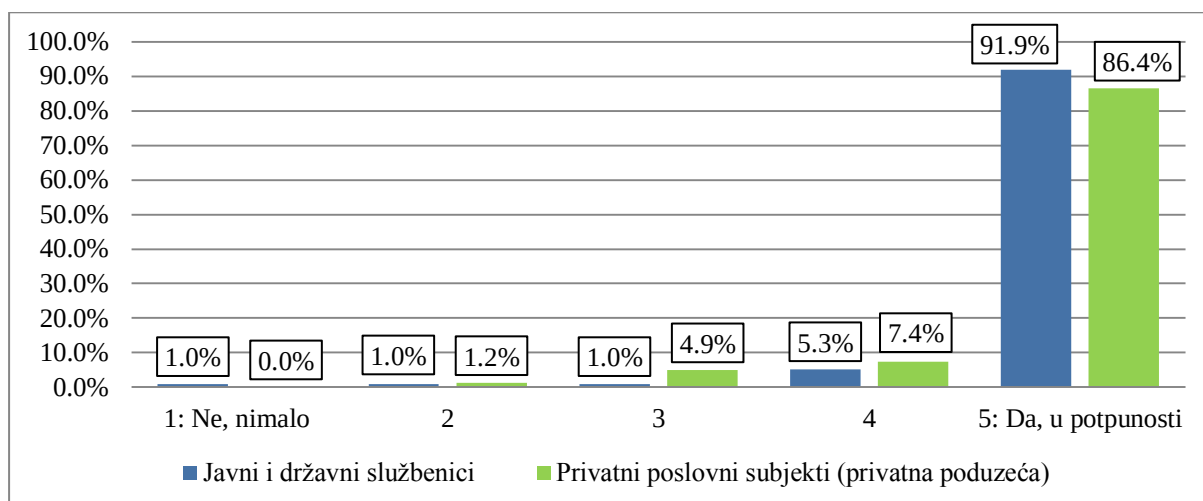
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 2. 2.b. Što mislite, koja je od navedenih najveća prepreka poslovanju u Hrvatskoj?



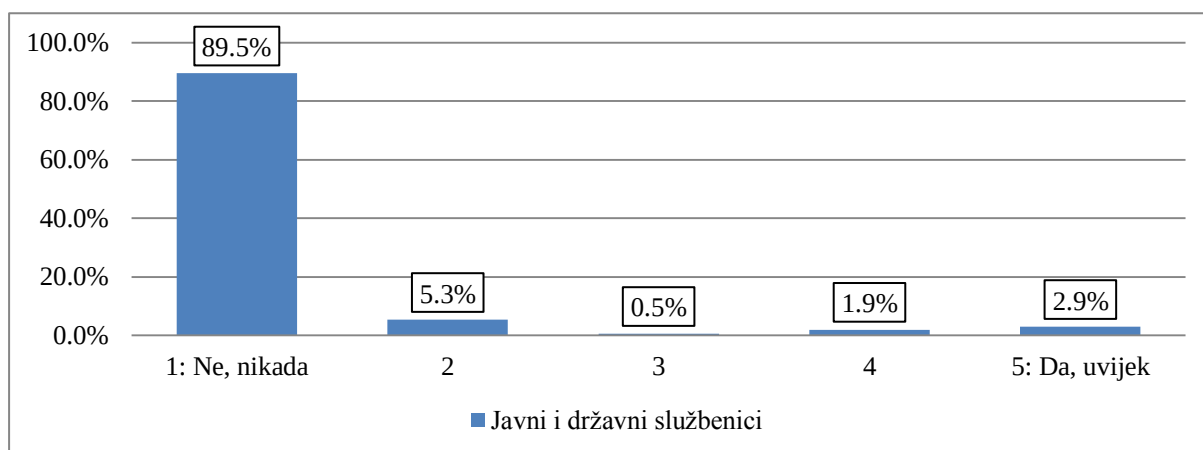
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 3. 2.b./3.b. Smatrate li da je korupcija kao pojava negativna?



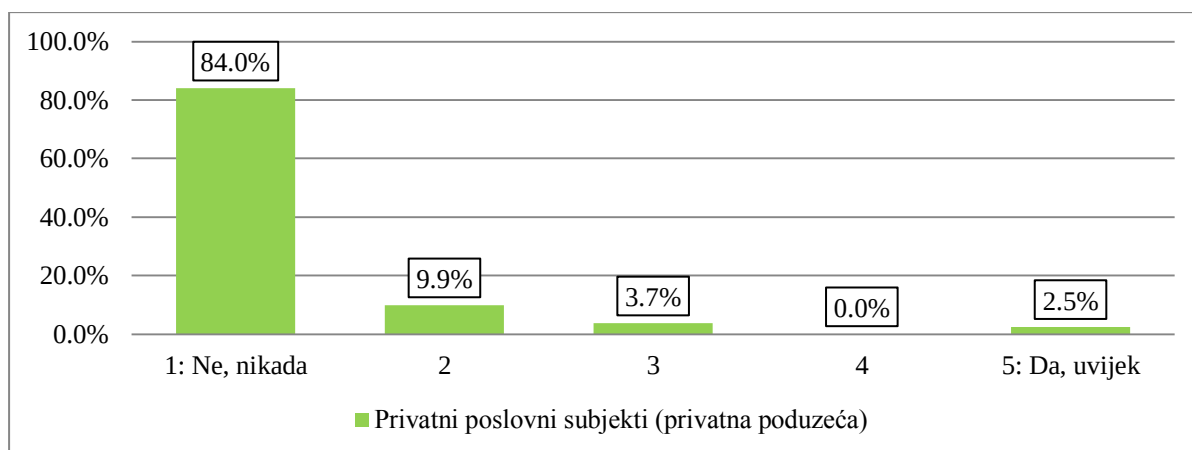
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 4. 3.b. Mislite li da je koruptivno ponašanje prihvatljivo?



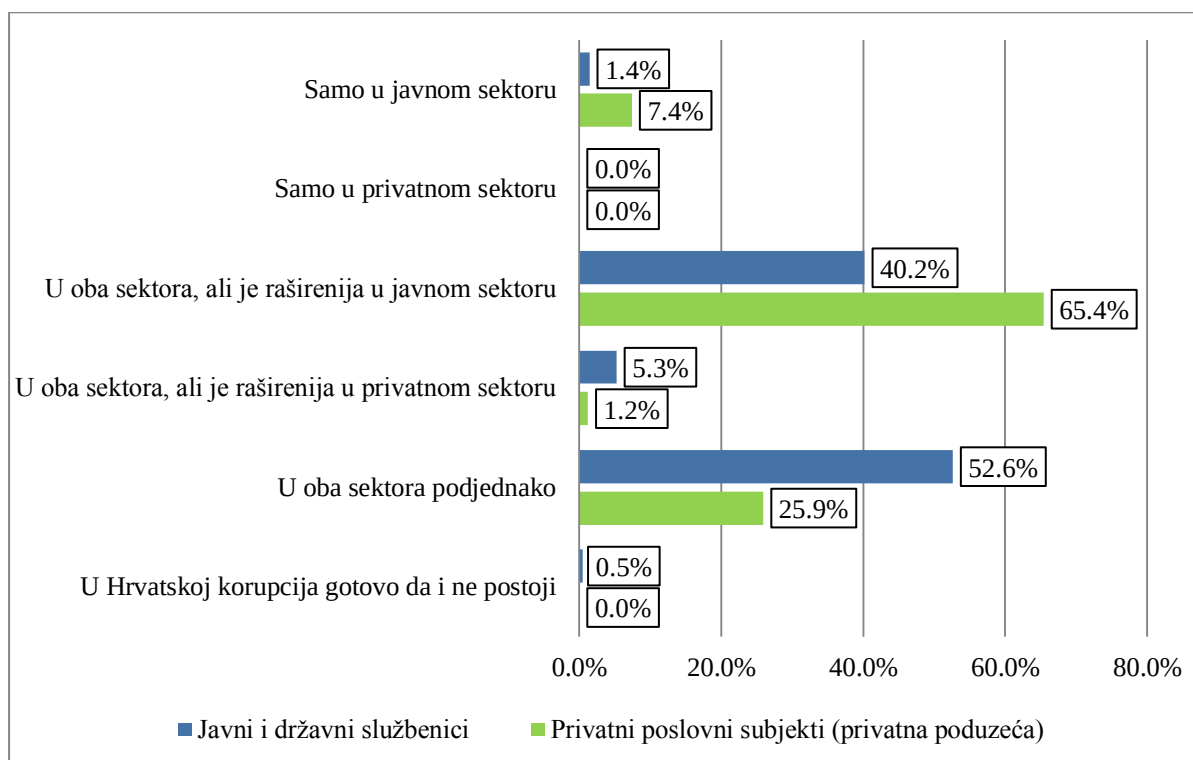
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 5. 4.b. Mislite li da je u poslovanju koruptivno ponašanje prihvatljivo?



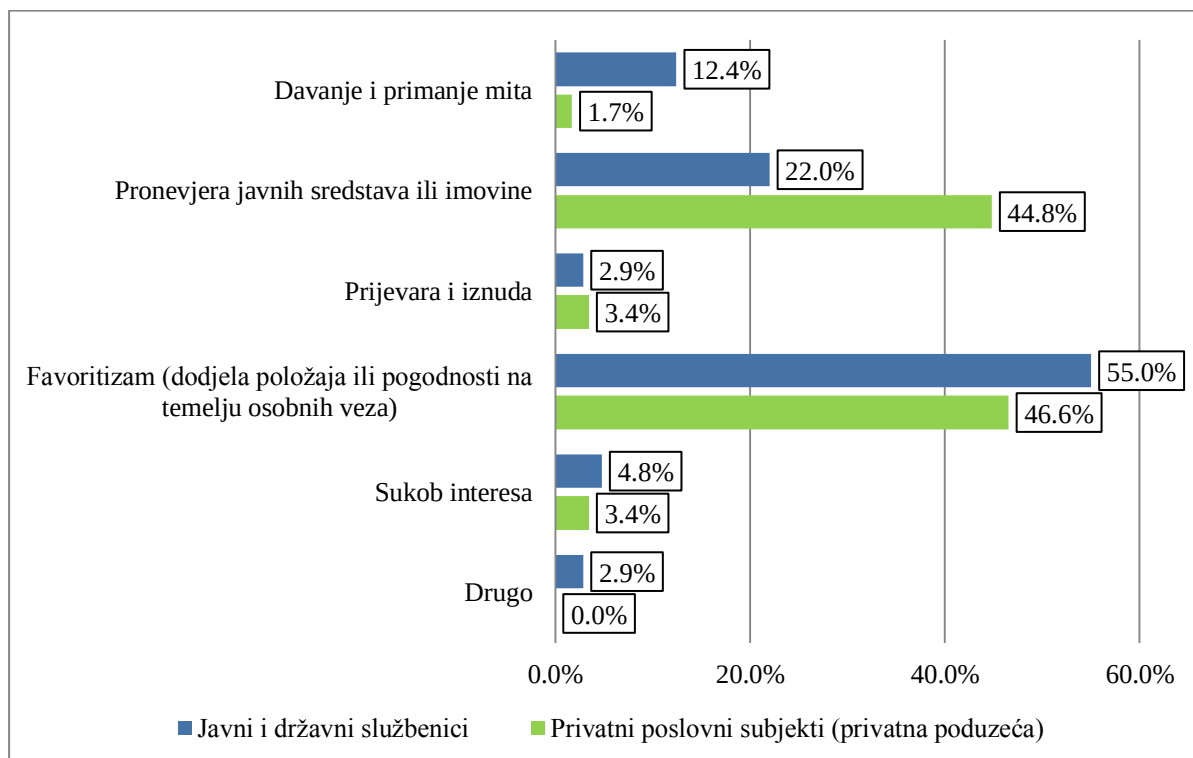
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 6. 4.b./5.b. Smatrate li da u Hrvatskoj postoji korupcija?



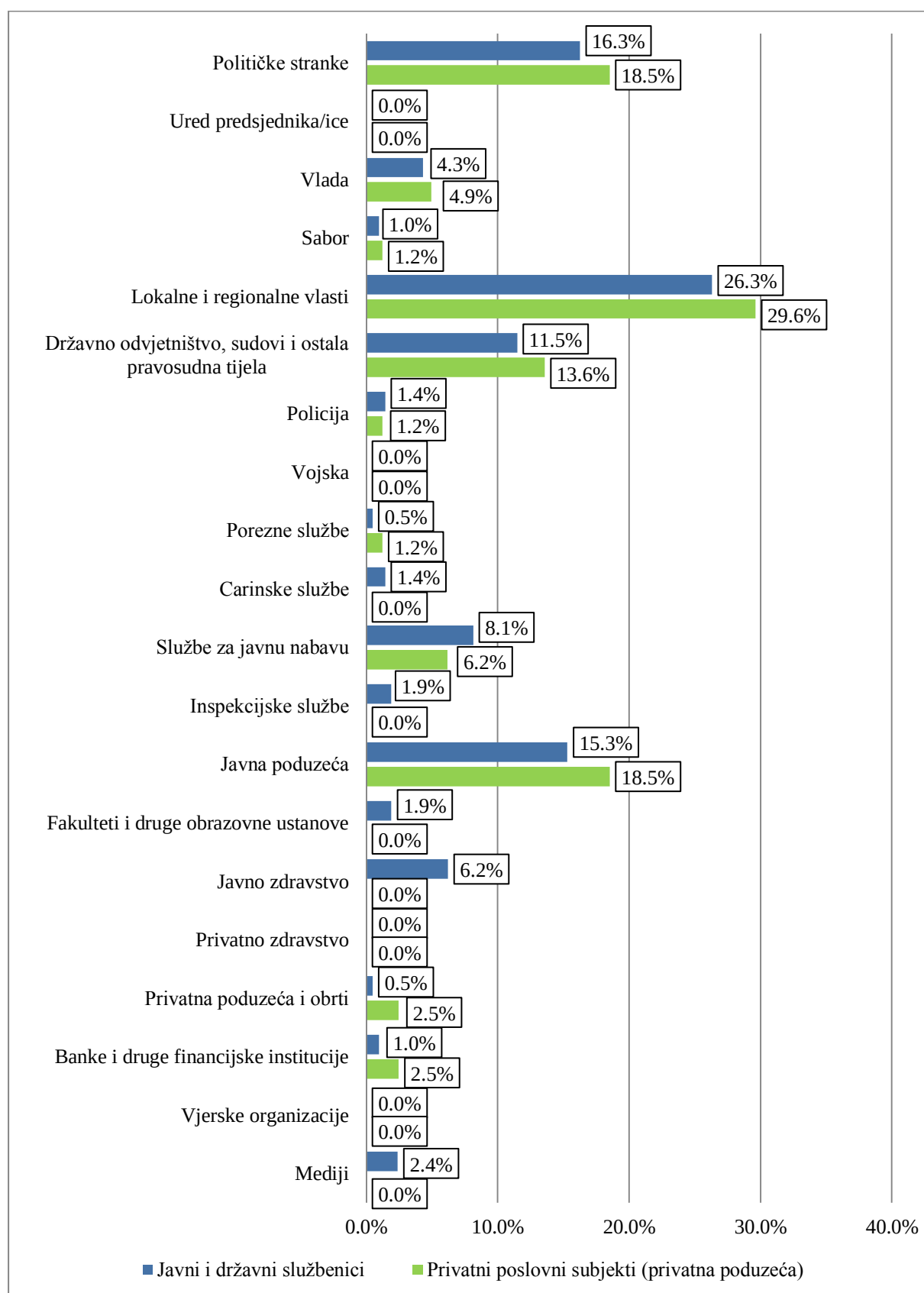
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 7. 5.b./6.b. Za koji od navedenih oblika korupcije smatrate da je najčešći u Hrvatskoj?



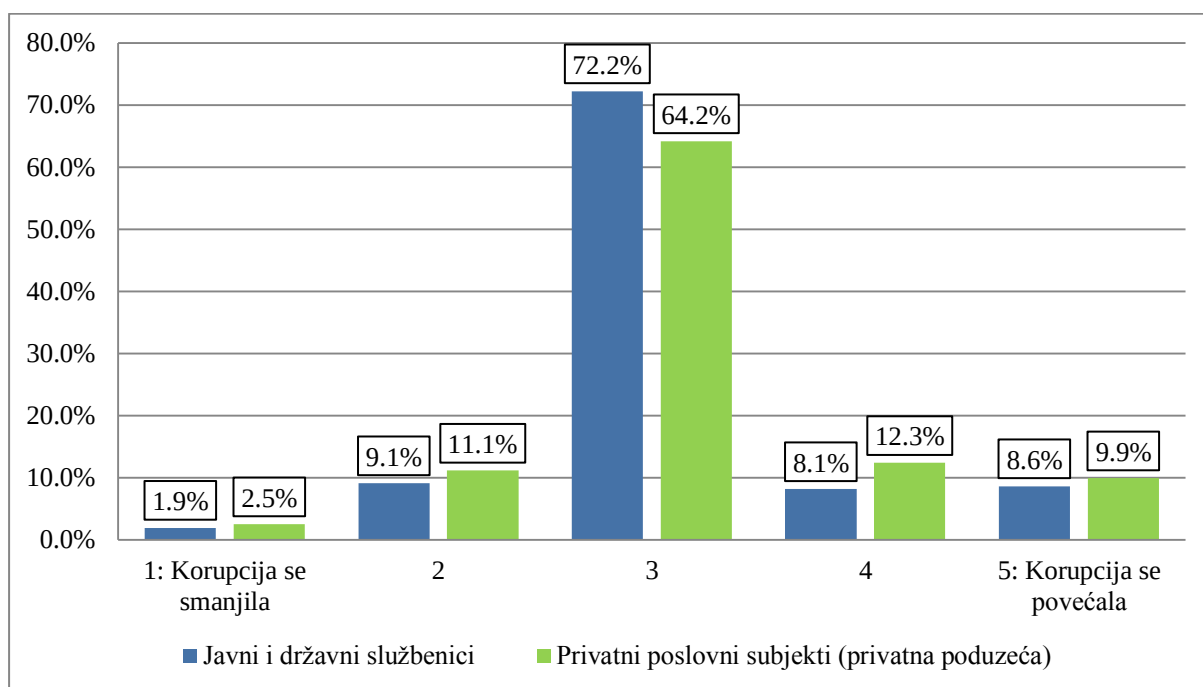
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 8. 6.b./7.b. Gdje je, prema Vašem mišljenju, korupcija najčešća pojava u Hrvatskoj?



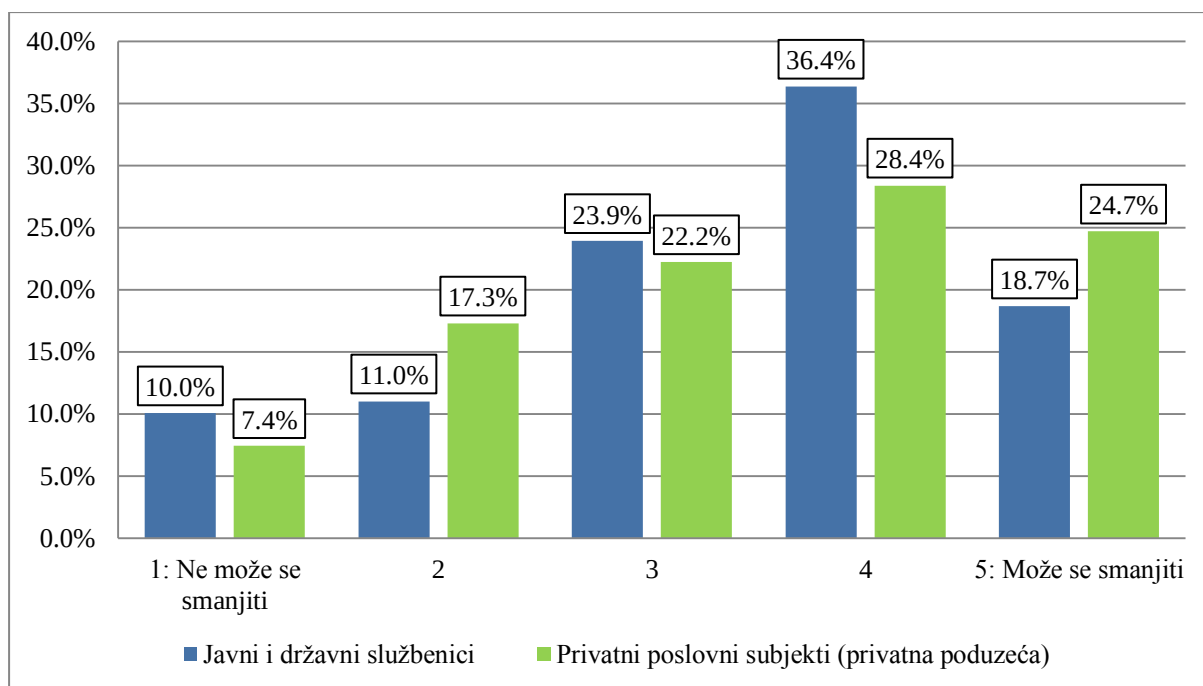
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 9. 7.b./8.b. Hrvatska je postala članica Europske unije 1. srpnja 2013. godine. Prema Vašem mišljenju, kako se promijenila razina korupcije u Hrvatskoj od toga datuma do danas?



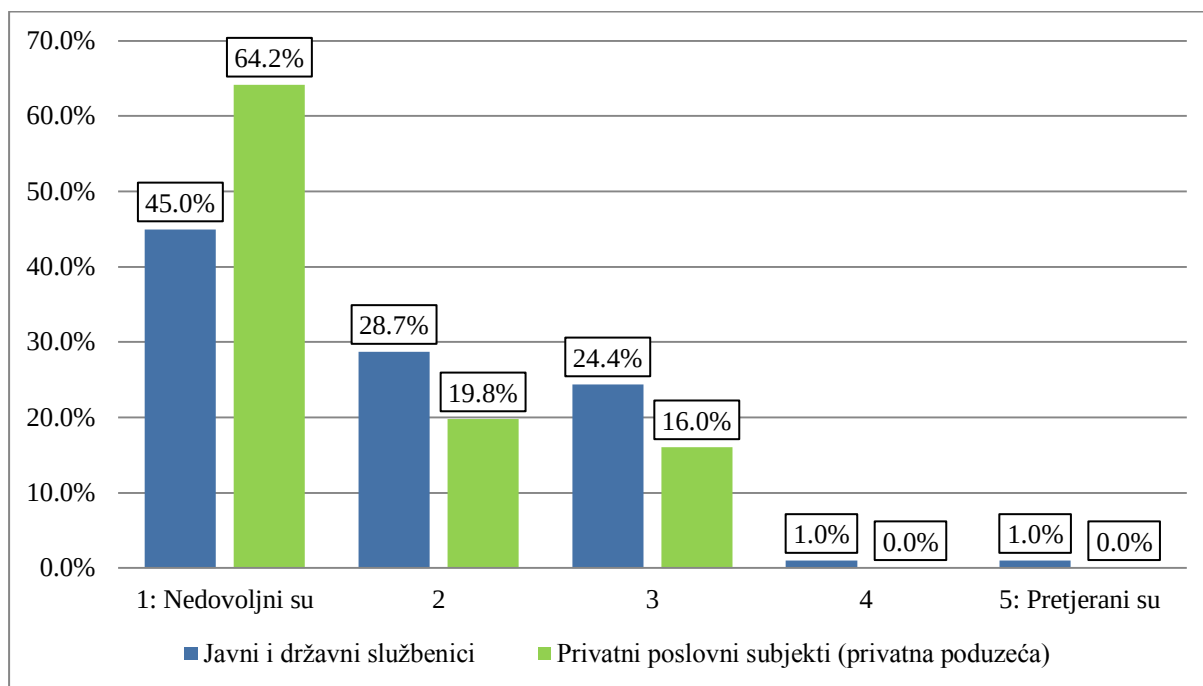
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 10. 8.b./9.b. Mislite li da se korupcija u Hrvatskoj može značajno smanjiti?



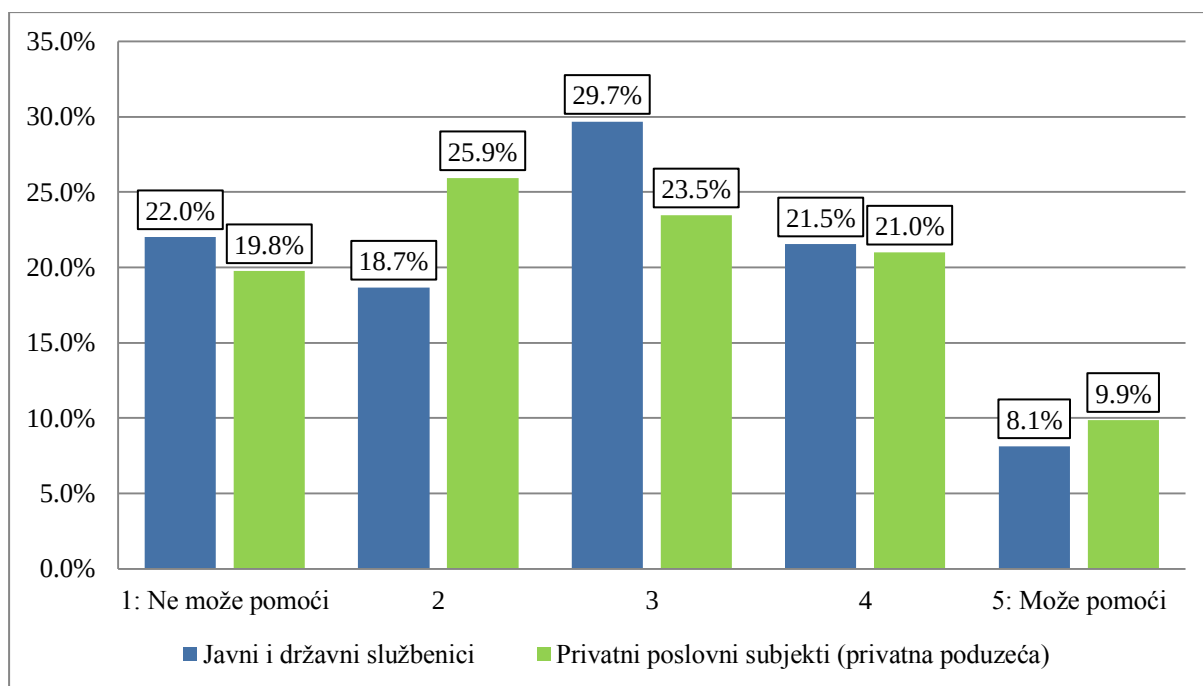
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 11. 9.b./10.b. Kakvima smatrate antikorupcijske napore koji se poduzimaju u Hrvatskoj?



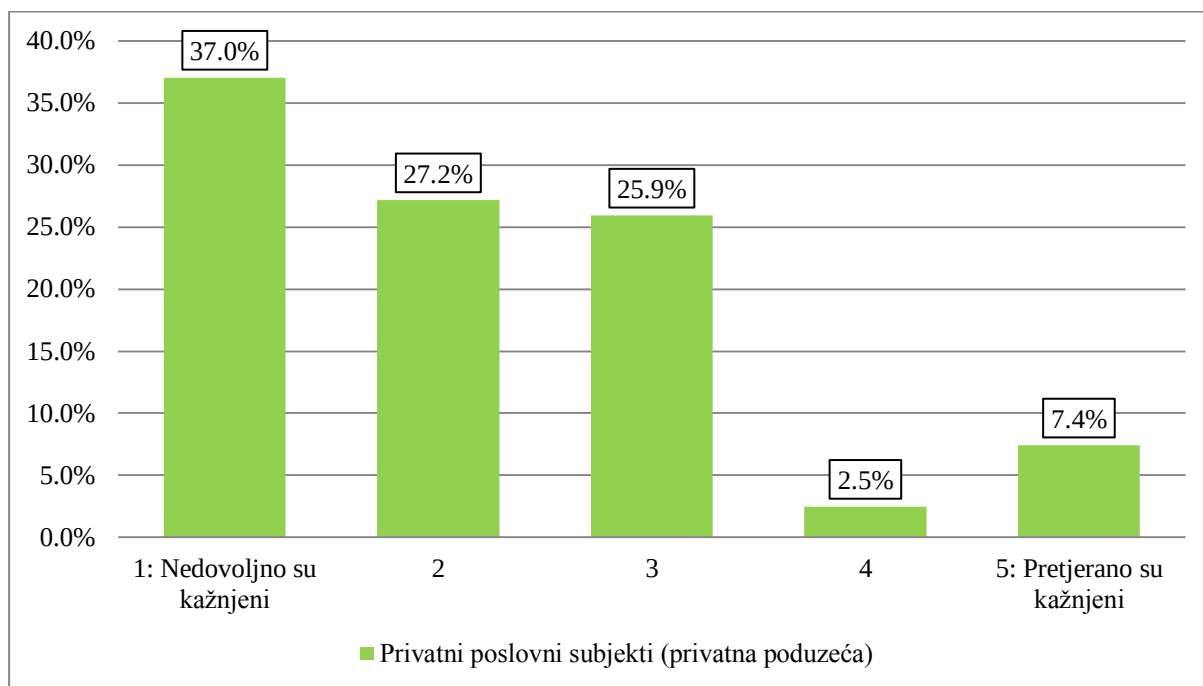
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 12. 10.b./11.b. Smatrate li da Europska unija može pomoći Hrvatskoj u borbi protiv korupcije?



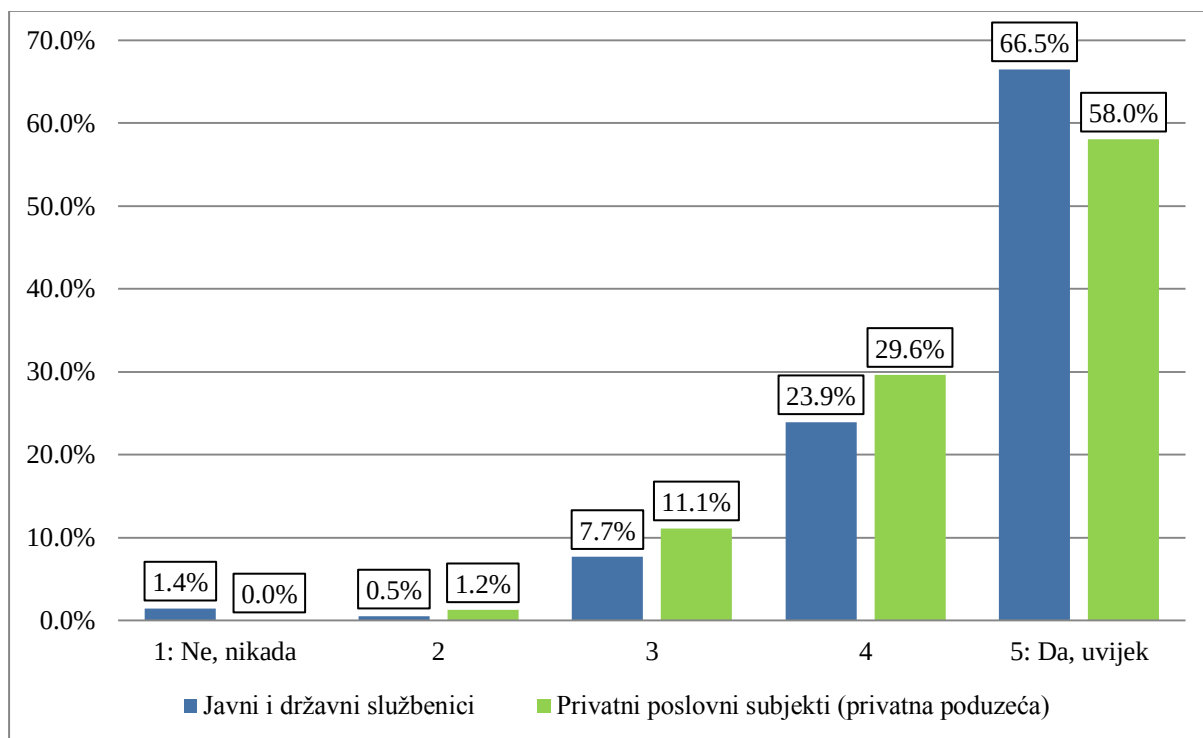
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 13. 12.b. Prema Vašem mišljenju, jesu li privatna poduzeća i obrti uhvaćeni u korupciji u Hrvatskoj odgovarajuće kažnjeni?



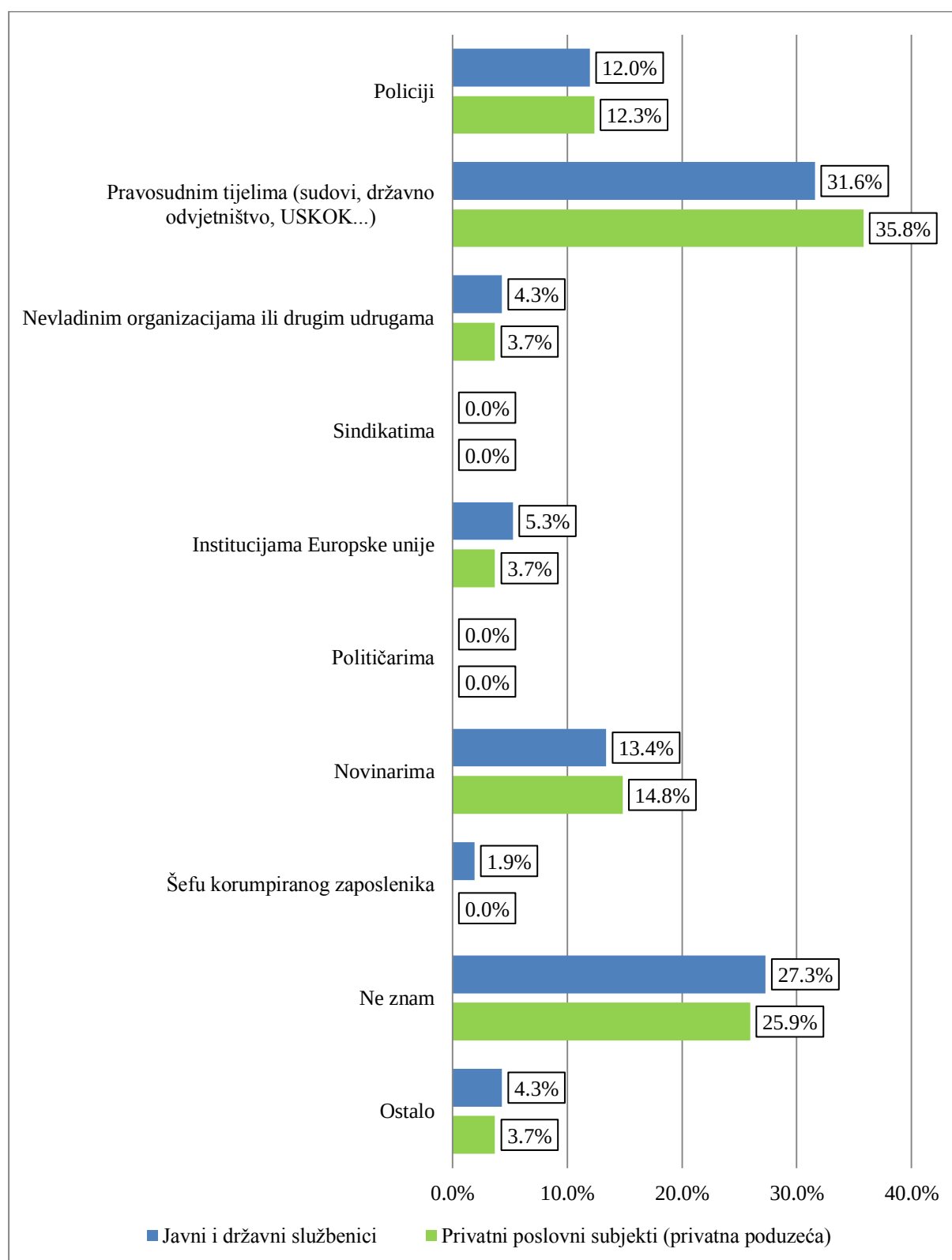
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 14. 11.b./13.b. Mislite li da slučajeve korupcije u treba prijaviti?



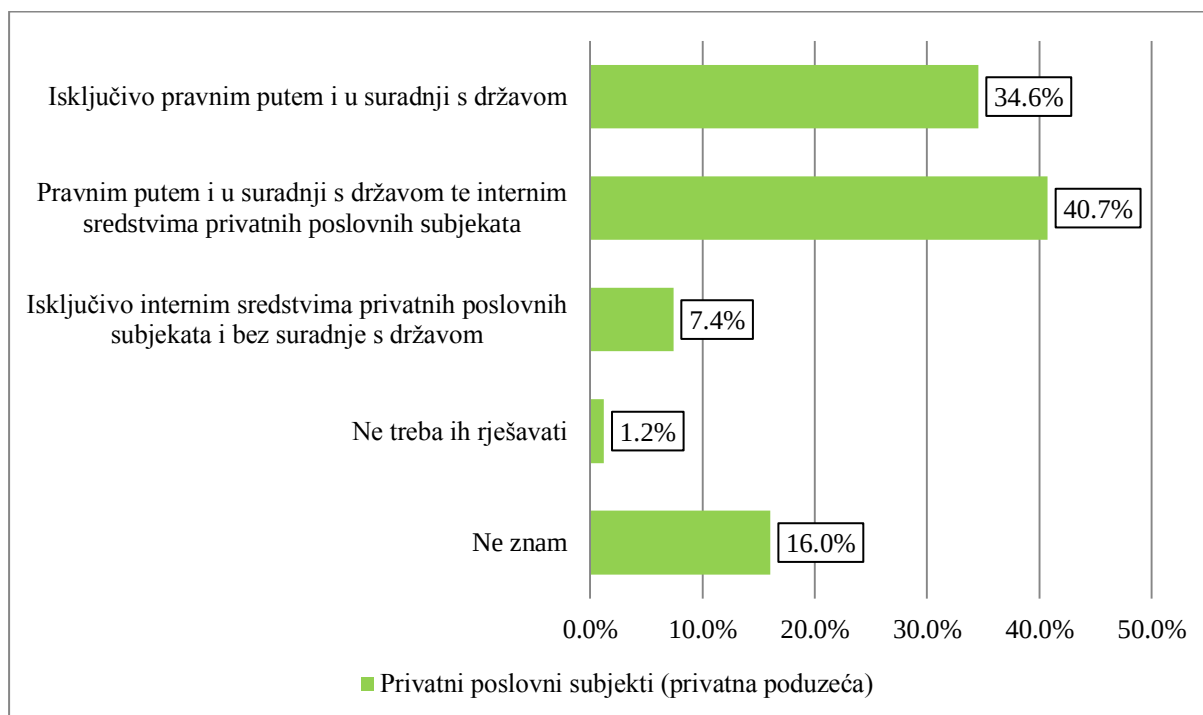
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 15. 12.b./14.b. Ako biste željeli prijaviti slučaj korupcije u Hrvatskoj, kome biste se obratili?



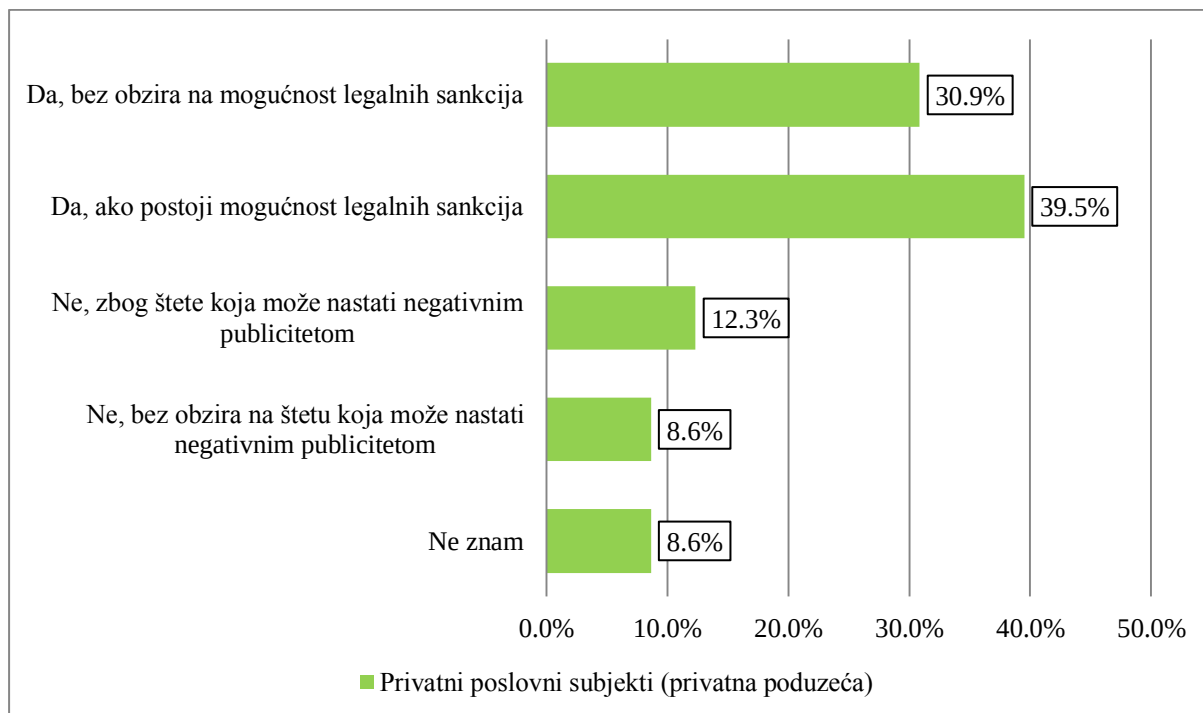
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 16. 15.b. Kako smatrate da u Hrvatskoj treba rješavati slučajeve korupcije unutar privatnog sektora?



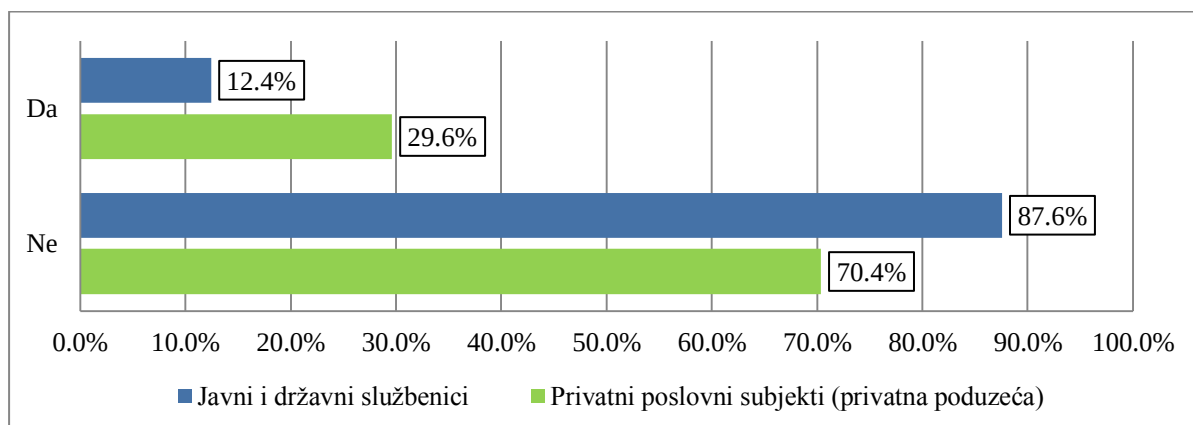
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 17. 16.b. Mislite li da u Hrvatskoj slučajeve korupcije unutar privatnog sektora trebaju biti izloženi javnosti kroz medije?



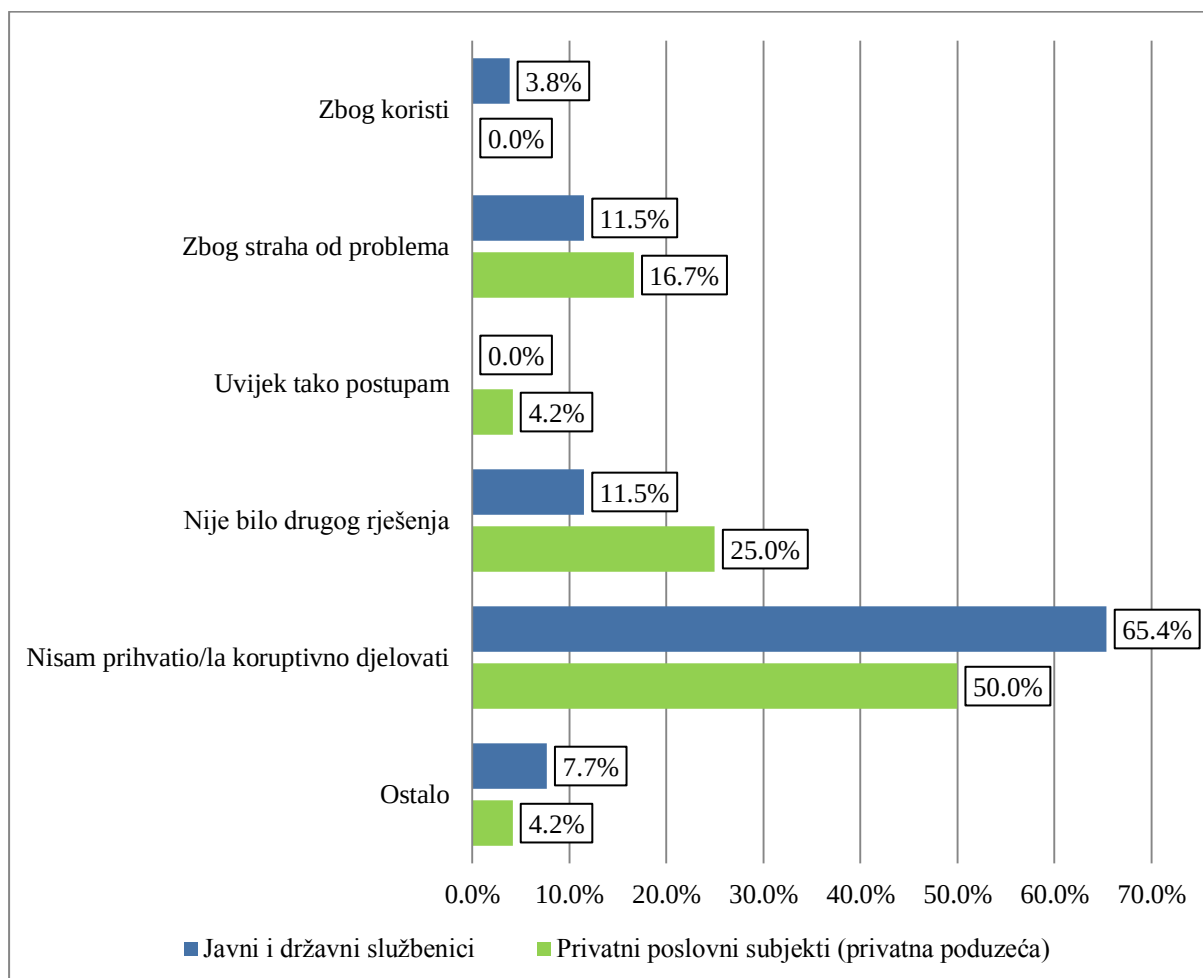
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 18. 1.c. Tijekom posljednjih godinu dana, jeste li se našli u situaciji kada se od Vas zahtijevalo koruptivno ponašanje?



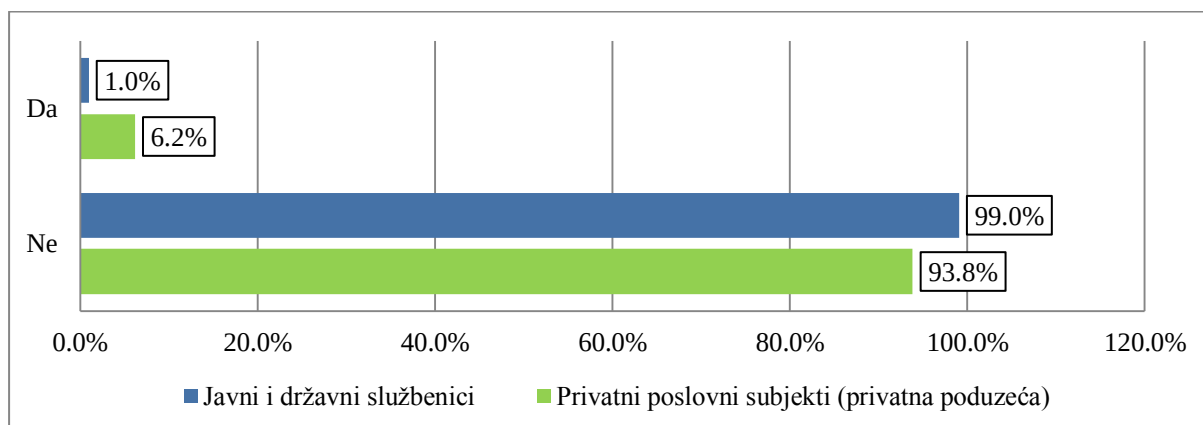
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 19. 1.1.c. Jeste li pristali koruptivno djelovati kada se to od Vas tražilo i ako da zbog čega?



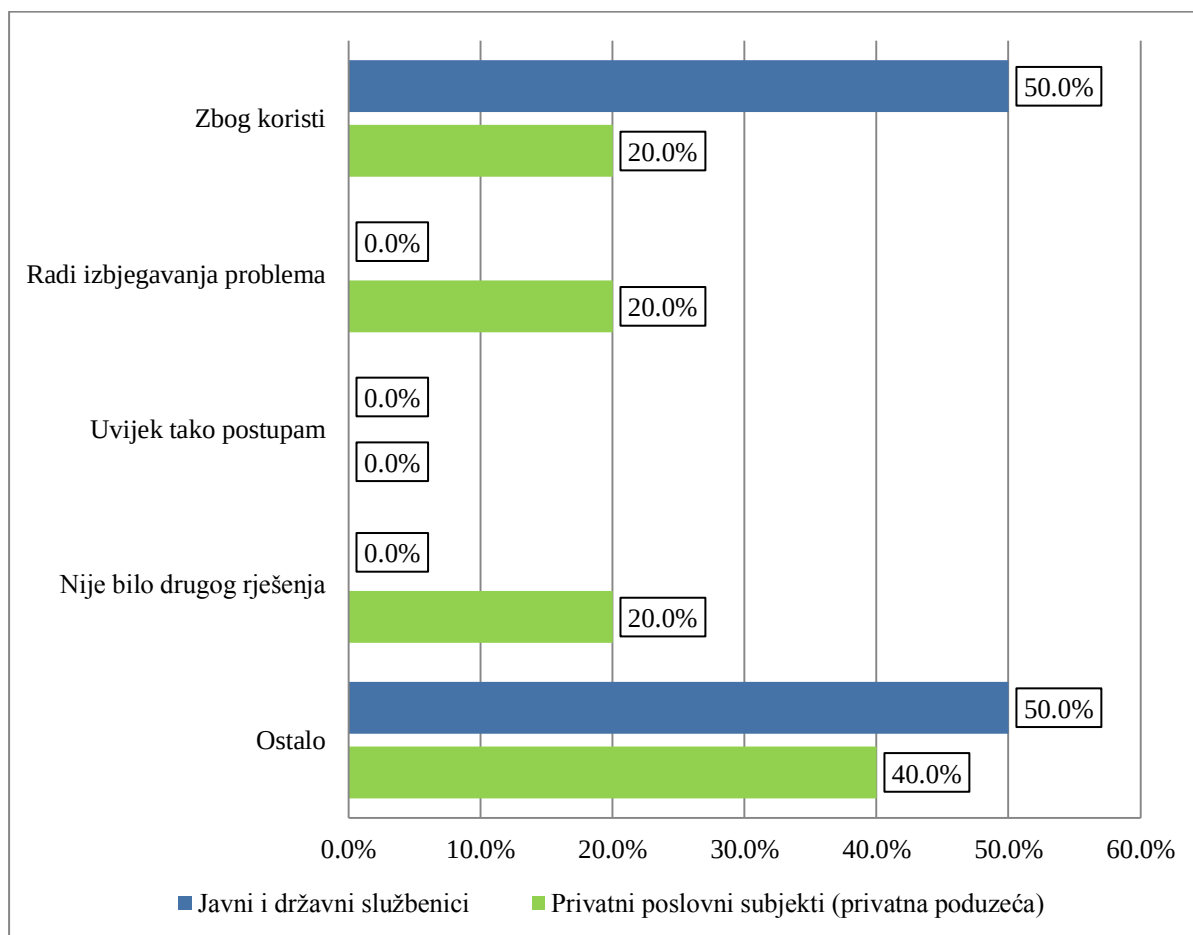
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 20. 2.c. Tijekom posljednjih godinu dana, jeste li se našli u situaciji kada ste koruptivno djelovali na vlastitu inicijativu, bez da se to od Vas tražilo?



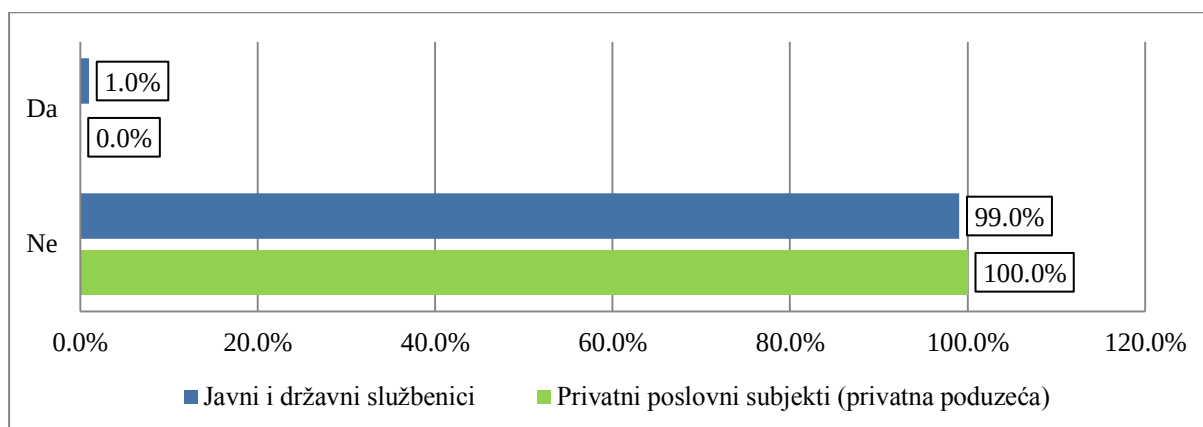
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 21. 2.1.c. Koji je bio razlog da ste koruptivno djelovali na vlastitu inicijativu, bez da se to od Vas tražilo?



Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 22. 3.c./4.c. Jeste li tijekom posljednje godine primili mito?



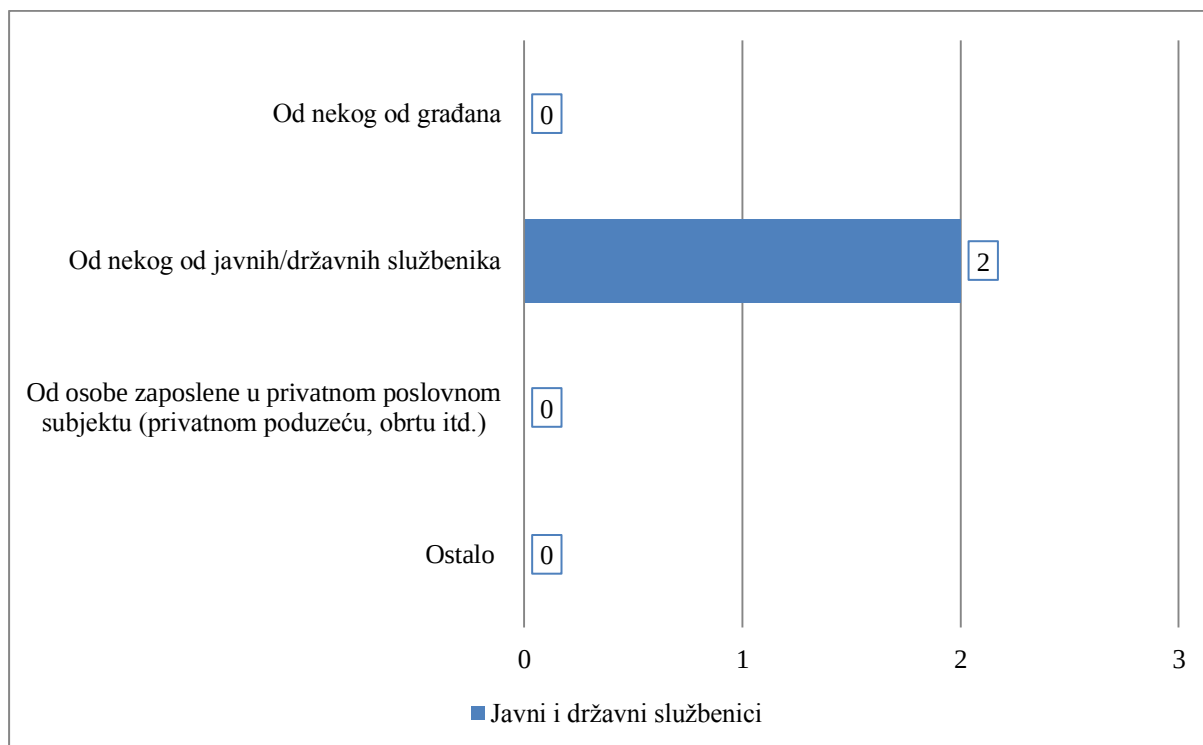
Izvor: Anketno istraživanje autora

Tablica 3. 3.1.c./4.1.c. Koliko ste puta tijekom posljednje godine primili mito?

	Javni i državni službenici	Privatni poslovni subjekti (privatna poduzeća)	Ukupno
Prosječan broj primanja mita	2	0	2

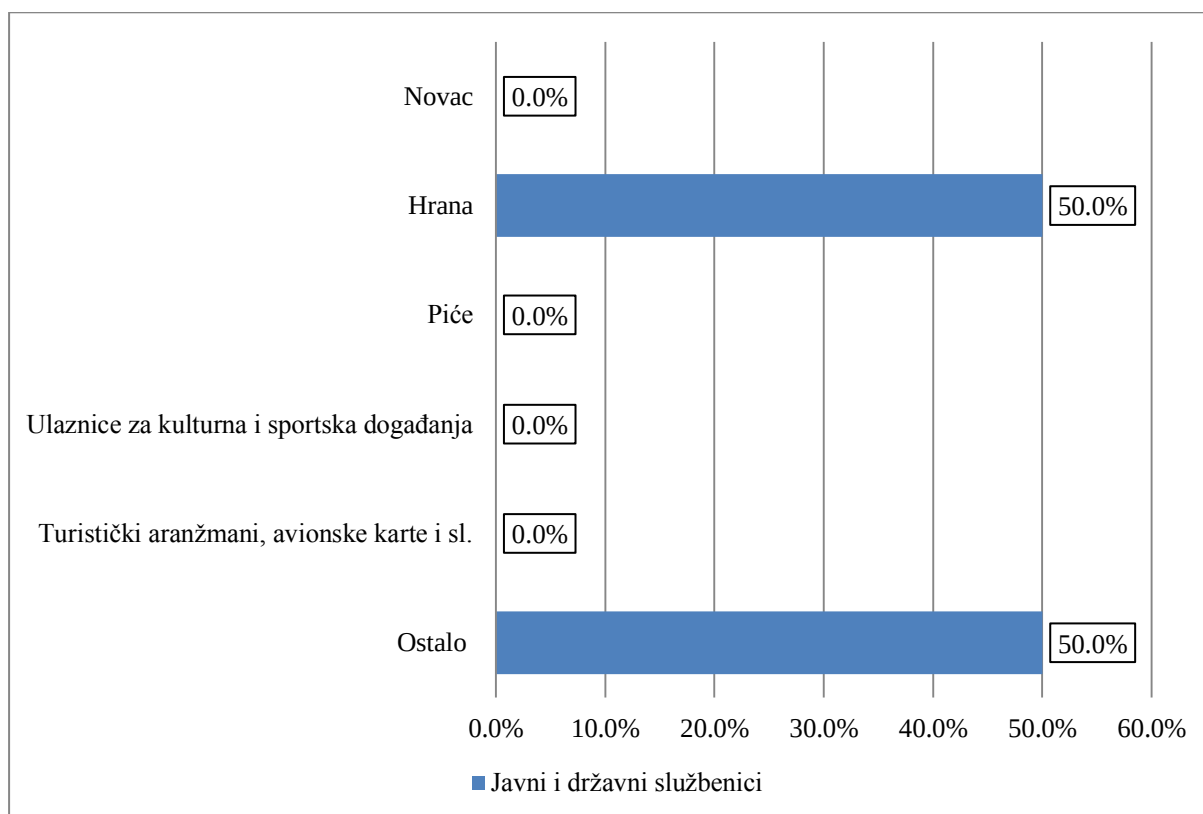
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 23. 3.2.c./4.2.c. Od koga ste primili mito?



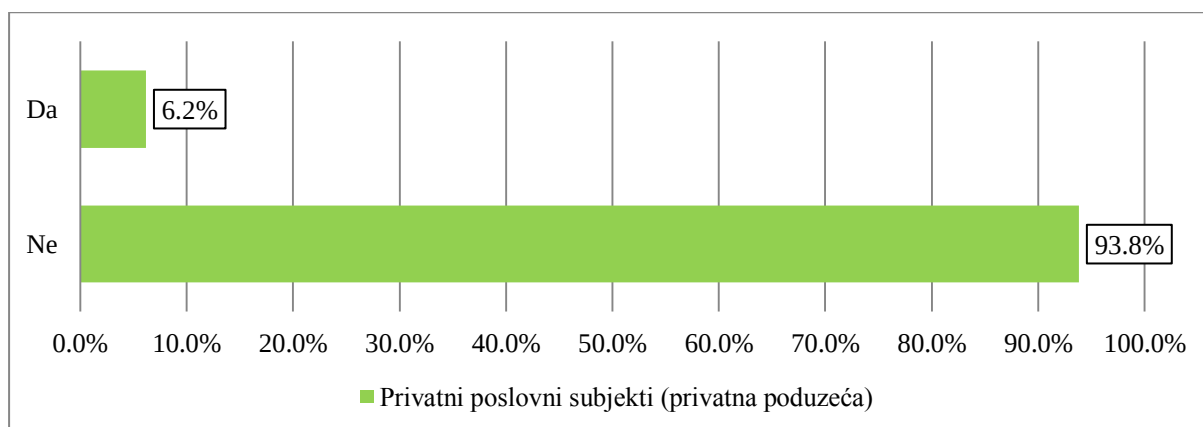
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 24. 3.3.c./4.3.c. U kojem je obliku bilo primljeno mito?



Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 25. 3.c. Jeste li tijekom posljednje godine dali mito?



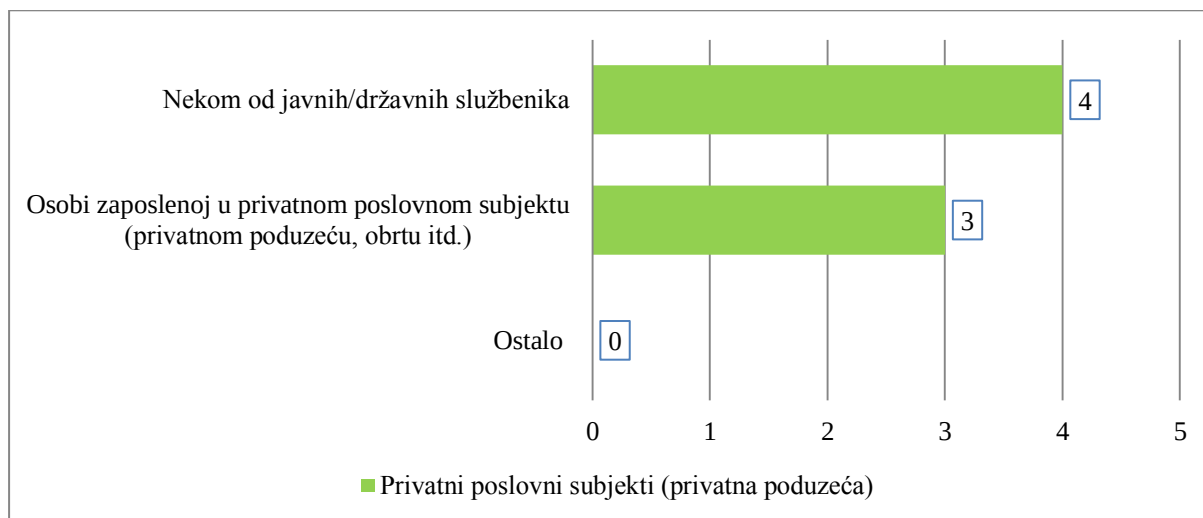
Izvor: Anketno istraživanje autora

Tablica 4. 3.1.c. Koliko ste puta tijekom posljednje godine dali mito?

	Privatni poslovni subjekti (privatna poduzeća)
Prosječan broj davanja mita	4,2

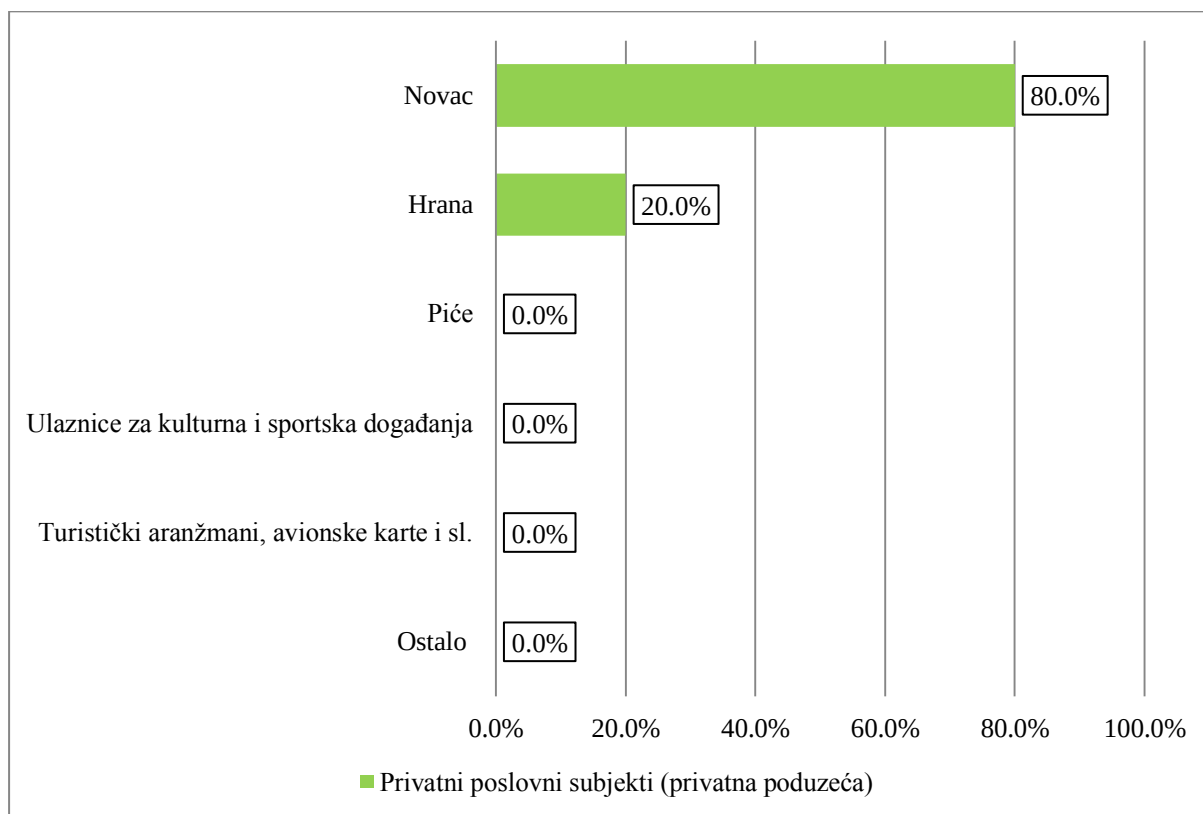
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 26. 3.2.c. Kome ste dali mito?



Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 27. 3.3.c. U kojem je obliku bilo mito?



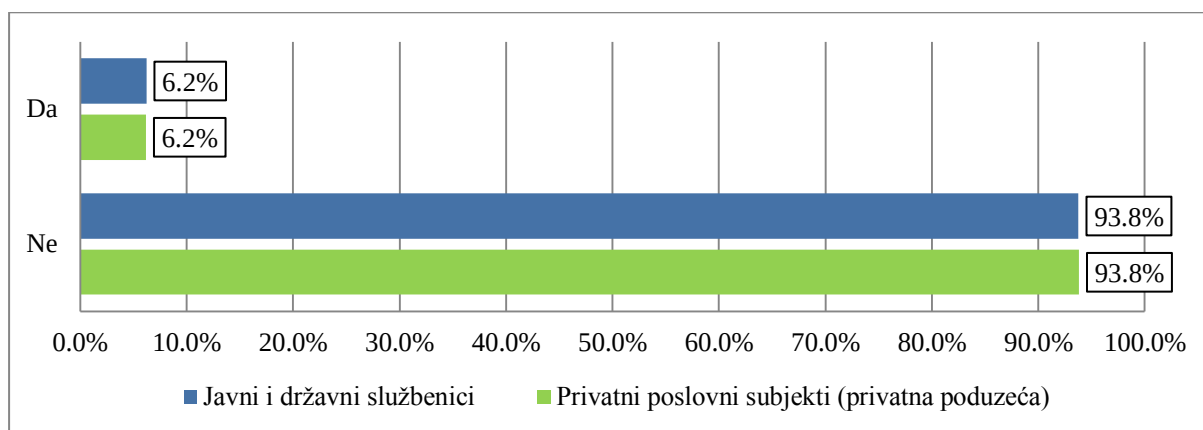
Izvor: Anketno istraživanje autora

Tablica 5. 3.4.1.c. Koliki je bio iznos u kunama?

	Privatni poslovni subjekti (privatna poduzeća)
Prosječan iznos u HRK	13.775

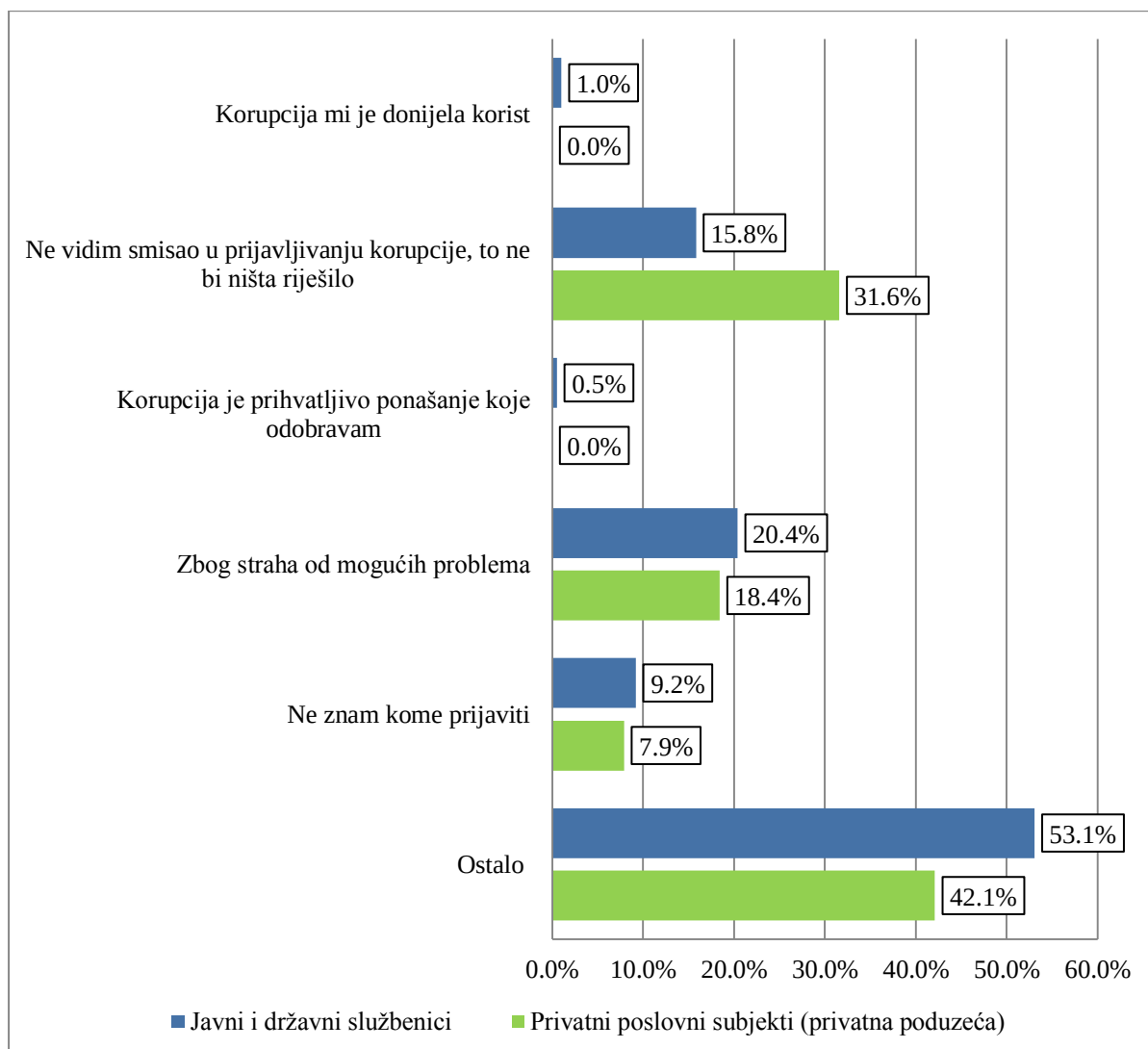
Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 28. 4.c. Jeste li prijavili neki slučaj korupcije u posljednjih godinu dana?



Izvor: Anketno istraživanje autora

Grafikon 29. 4.1.c./5.1.c. Zbog čega niste prijavili korupciju?



Izvor: Anketno istraživanje autora

PRILOG 3. Upitnici korišteni u anketnom istraživanju korupcije u Republici Hrvatskoj

1. Upitnik za javne i državne službenike

Poštovani/a, ovo anketno istraživanje o korupciji u Republici Hrvatskoj se provodi za potrebe diplomskog rada, a sadrži pitanja o percepciji i iskustvu korupcije namijenjena javnim i državnim službenicima. Vaše sudjelovanje u istraživanju će biti od velike pomoći. Istraživanje je u potpunosti anonimno i Vaši odgovori će se koristiti isključivo skupa s ostalim odgovorima u tablicama i grafikonima.

NAPOMENE:

Pitanja u anketi su uglavnom kratka te procijenjeno vrijeme trajanja ankete iznosi 3-8 minuta. Ovisno o Vašim odgovorima, broj pitanja i potpitanja može biti manji ili veći. Maksimalan broj pitanja, uključujući i potpitanja, iznosi 30.

A. Osnovni podaci

U ovom dijelu ankete se prikupljaju osnovni podaci.

1.a. Vaš spol?

- ☐ Muški
- ☐ Ženski

2.a. Koliko imate godina?

18	23	28	33	38	43	48	53	58	63
19	24	29	34	39	44	49	54	59	64
20	25	30	35	40	45	50	55	60	
21	26	31	36	41	46	51	56	61	
22	27	32	37	42	47	52	57	62	

3.a. Vaše obrazovanje?

- ☐ Osnovna škola ili manje
- ☐ Srednja škola
- ☐ Viša škola ili fakultet
- ☐ Poslijediplomski studij/doktorat

4.a. Vrsta državne ili javne službe u kojoj ste zaposleni?

- ☐ Ured državne uprave
- ☐ Lokalna i područna (regionalna) samouprava
- ☐ Nefinancijska javna poduzeća
- ☐ Javne financijske institucije
- ☐ Revizijske institucije
- ☐ Porezne i carinske službe
- ☐ Pravosudna tijela
- ☐ Policija
- ☐ Ostale državne službe
- ☐ Obrazovanje
- ☐ Zdravstvo
- ☐ Socijalna i mirovinska skrb
- ☐ Ostale javne službe

5.a. Županija zaposlenja?

- ☐ Zagrebačka županija
- ☐ Krapinsko-zagorska županija
- ☐ Sisačko-moslavačka županija
- ☐ Karlovačka županija
- ☐ Varaždinska županija
- ☐ Koprivničko-križevačka županija
- ☐ Bjelovarsko-bilogorska županija
- ☐ Primorsko-goranska županija
- ☐ Ličko-senjska županija
- ☐ Virovitičko-podravska županija
- ☐ Požeško-slavonska županija
- ☐ Brodsko-posavska županija
- ☐ Zadarska županija
- ☐ Osječko-baranjska županija
- ☐ Šibensko-kninska županija
- ☐ Vukovarsko-srijemska županija
- ☐ Splitsko-dalmatinska županija
- ☐ Istarska županija
- ☐ Dubrovačko-neretvanska županija
- ☐ Međimurska županija
- ☐ Grad Zagreb

6.a. Koliko iznosi Vaša mjesečna plaća? Upišite Vašu NETO plaću.

- ☐ Do 3.000 kn
- ☐ 3.001-5.000 kn
- ☐ 5.001-7.500 kn
- ☐ 7.501-10.000 kn
- ☐ 10.001-12.500 kn
- ☐ Više od 12.500 kn

B. Percepcija korupcije u Republici Hrvatskoj

Ovaj dio ankete se odnosi na percepciju korupcije u Republici Hrvatskoj.

1.b. Prema Vašem mišljenju, što od navedenog predstavlja najveći problem u Hrvatskoj?

- ☐ Slab gospodarski rast
- ☐ Nezaposlenost
- ☐ Niske plaće
- ☐ Nizak životni standard
- ☐ Politička nestabilnost
- ☐ Korupcija

- Kriminal
- Problemi zdravstvenog sustava
- Problemi obrazovnog sustava
- Smanjenje stanovništva
- Moralno-etički problemi
- Zagađenje okoliša

2.b. Smatrate li da je korupcija kao pojava negativna?

Ne, nimalo 1 2 3 4 5 Da, u potpunosti

3.b. Mislite li da je koruptivno ponašanje prihvatljivo?

Ne, nikada 1 2 3 4 5 Da, uvijek

4.b. Smatrate li da u Hrvatskoj postoji korupcija?

- Samo u javnom sektoru
- Samo u privatnom sektoru
- U oba sektora, ali je raširenija u javnom sektoru
- U oba sektora, ali je raširenija u privatnom sektoru
- U oba sektora podjednako
- U Hrvatskoj korupcija gotovo da i ne postoji

5.b. Za koji od navedenih oblika korupcije smatrate da je najčešći u Hrvatskoj?

- Davanje i primanje mita
- Pronevjera javnih sredstava ili imovine
- Prijevara i iznuda
- Favoritizam (dodjela položaja ili pogodnosti na temelju osobnih veza)
- Sukob interesa
- Drugo

6.b. Gdje je, prema Vašem mišljenju, korupcija najčešća pojava u Hrvatskoj?

- Političke stranke
- Ured predsjednika/ice
- Vlada
- Sabor
- Lokalne i regionalne vlasti
- Državno odvjetništvo, sudovi i ostala pravosudna tijela
- Policija
- Vojska
- Porezne službe
- Carinske službe

- Službe za javnu nabavu
- Inspekcijske službe
- Javna poduzeća
- Fakulteti i druge obrazovne ustanove
- Javno zdravstvo
- Privatno zdravstvo
- Privatna poduzeća i obrti
- Banke i druge financijske institucije
- Vjerske organizacije
- Mediji

7.b. Hrvatska je postala članica Europske unije 1. srpnja 2013. godine. Prema Vašem mišljenju, kako se promijenila razina korupcije u Hrvatskoj od toga datuma do danas?

Smanjila se 1 2 3 4 5 Povećala se

8.b. Mislite li da se korupcija u Hrvatskoj može značajno smanjiti?

Ne može 1 2 3 4 5 Može

9.b. Kakvima smatrate antikorupcijske napore koji se poduzimaju u Hrvatskoj?

Nedovoljni su 1 2 3 4 5 Pretjerani su

10.b. Smatrate li da Europska unija može pomoći Hrvatskoj u borbi protiv korupcije?

Ne može 1 2 3 4 5 Može

11.b. Mislite li da slučajeve korupcije treba prijaviti?

Ne, nikada 1 2 3 4 5 Da, uvijek

12.b. Ako biste željeli prijaviti slučaj korupcije u Hrvatskoj, kome biste se obratili?

- Policiji
- Pravosudnim tijelima (sudovi, državno odvjetništvo, USKOK...)
- Nevladinim organizacijama ili drugim udrugama
- Sindikatima
- Institucijama Europske unije
- Političarima
- Novinarima
- Šefu korumpiranog zaposlenika
- Ne znam
- Ostalo _____

C. Iskustvo korupcije u Republici Hrvatskoj

Ovaj dio ankete se odnosi na iskustvo korupcije u Republici Hrvatskoj.

1.c. Tijekom posljednjih godinu dana, jeste li se našli u situaciji kada se od Vas zahtijevalo koruptivno ponašanje?

- ☐ Da
- ☐ Ne

1.1.c. Jeste li pristali koruptivno djelovati kada se to od Vas tražilo i ako da zbog čega?

- ☐ Zbog koristi
- ☐ Zbog straha od problema
- ☐ Uvijek tako postupam
- ☐ Nije bilo drugog rješenja
- ☐ Nisam prihvatio/la koruptivno djelovati
- ☐ Ostalo _____

2.c. Tijekom posljednjih godinu dana, jeste li se našli u situaciji kada ste koruptivno djelovali na vlastitu inicijativu, bez da se to od Vas tražilo?

- ☐ Da
- ☐ Ne

2.1.c. Koji je bio razlog da ste koruptivno djelovali na vlastitu inicijativu, bez da se to od Vas tražilo?

- | | |
|--|---|
| ☐ Zbog koristi | ☐ Nije bilo drugog rješenja |
| ☐ Radi izbjegavanja problema | ☐ Ostalo |
| ☐ Uvijek tako postupam | _____ |

3.c. Jeste li tijekom posljednje godine primili mito?

- ☐ Da
- ☐ Ne

3.1.c. Koliko ste puta tijekom posljednje godine primili mito? Upišite brojkama.

3.2.c. Od koga ste primili mito? Moguće je odabrati više odgovora.

- ☐ Od nekog od građana
- ☐ Od nekog od javnih/državnih službenika
- ☐ Od osobe zaposlene u privatnom poslovnom subjektu (privatnom poduzeću, obrtu itd.)
- ☐ Ostalo _____

3.3.c. U kojem je obliku bilo mito? Ukoliko je bilo u više oblika u jednom navratu ili nekoliko puta u raznim oblicima, odaberite onaj najznačajniji, odnosno najčešći.

- ☐ Novac
- ☐ Hrana
- ☐ Piće
- ☐ Ulaznice za kulturna i sportska događanja
- ☐ Turistički aranžmani, avionske karte i sl.
- ☐ Ostalo _____

3.4.c. Jeste li tijekom posljednje godine primili mito u novcu?

- ☐ Da
- ☐ Ne

3.4.1.c. Koliki je bio iznos u kunama? Upišite brojkama najčešći iznos mita u kunama.

4.c. Jeste li prijavili neki slučaj korupcije u posljednjih godinu dana?

- ☐ Da
- ☐ Ne

4.1.c. Zbog čega niste prijavili korupciju?

- ☐ Korupcija mi je donijela korist
- ☐ Ne vidim smisao u prijavljivanju korupcije, to ne bi ništa riješilo
- ☐ Korupcija je prihvatljivo ponašanje koje odobravam
- ☐ Zbog straha od mogućih problema
- ☐ Ne znam kome prijaviti
- ☐ Ostalo _____

2. Upitnik za privatne poslovne subjekte/privatna poduzeća

Poštovani/a, ovo anketno istraživanje o korupciji u Republici Hrvatskoj se provodi za potrebe diplomskog rada, a sadrži pitanja o percepciji i iskustvu korupcije namijenjena privatnim poslovnim subjektima (privatnim poduzećima i obrtima). Vaše sudjelovanje u istraživanju će biti od velike pomoći. Istraživanje je u potpunosti anonimno i Vaši odgovori će se koristiti isključivo skupa s ostalim odgovorima u tablicama i grafikonima.

NAPOMENE:

Pitanja u anketi su uglavnom kratka te procijenjeno vrijeme trajanja ankete iznosi 3-8 minuta. Ovisno o Vašim odgovorima, broj pitanja i potpitanja može biti manji ili veći. Maksimalan broj pitanja, uključujući i potpitanja, iznosi 40.

A. Osnovni podaci

U ovom dijelu ankete se prikupljaju osnovni podaci.

1.a. Vaše zanimanje u privatnom poslovnom subjektu?

- ☐ Vlasnik
- ☐ Rukovoditelj (manager)
- ☐ Ostala zaposlenja

2.a. Vaše obrazovanje?

- ☐ Osnovna škola ili manje
- ☐ Srednja škola
- ☐ Viša škola ili fakultet
- ☐ Poslijediplomski studij/doktorat

3.a. Županija sjedišta privatnog poslovnog subjekta?

- | | |
|---|---|
| ☐ Zagrebačka županija | ☐ Koprivničko-križevačka županija |
| ☐ Krapinsko-zagorska županija | ☐ Bjelovarsko-bilogorska županija |
| ☐ Sisačko-moslavačka županija | ☐ Primorsko-goranska županija |
| ☐ Karlovačka županija | ☐ Ličko-senjska županija |
| ☐ Varaždinska županija | ☐ Virovitičko-podravska županija |

- Požeško-slavonska županija
- Brodsko-posavska županija
- Zadarska županija
- Osječko-baranjska županija
- Šibensko-kninska županija
- Vukovarsko-srijemska županija
- Splitsko-dalmatinska županija
- Istarska županija
- Dubrovačko-neretvanska županija
- Međimurska županija
- Grad Zagreb

4.a. Područje djelatnosti privatnog poslovnog subjekta? Odaberite glavno područje djelatnosti poslovnog subjekta.

- Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo
- Prerađivačka industrija
- Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
- Građevinarstvo
- Trgovina na veliko i malo
- Prijevoz i skladištenje
- Pružanje smještaja
- Informacije i komunikacija
- Financijske djelatnosti i osiguranje
- Ostale djelatnosti

5.a. Broj zaposlenih u privatnom poslovnom subjektu?

- Do 10
- 11-50
- 51-250
- Više od 250

6.a. Godišnji prihod privatnog poslovnog subjekta?

- Do 100.000 eura
- 100.001-500.000 eura
- 500.001-2.000.000 eura
- 2.000.001-10.000.000 eura
- Više od 10.000.000 eura

B. Percepcija korupcije u Republici Hrvatskoj

Ovaj dio ankete se odnosi na percepciju korupcije u Republici Hrvatskoj.

1.b. Prema Vašem mišljenju, što od navedenog predstavlja najveći problem u Hrvatskoj?

- Slab gospodarski rast
- Nezaposlenost
- Niske plaće
- Nizak životni standard
- Politička nestabilnost
- Korupcija
- Kriminal
- Problemi zdravstvenog sustava

- Problemi obrazovnog sustava
- Smanjenje stanovništva
- Moralno-etički problemi
- Zagađenje okoliša

2.b. Što mislite, koja od navedenih je najveća prepreka poslovanju u Hrvatskoj?

- Složeni zakoni
- Složenost državnih birokratskih postupaka
- Politička nestabilnost
- Previsoke porezne stope
- Previsoke carinske stope i ostala carinska ograničenja
- Trgovinska ograničenja
- Zdravstveni i sigurnosni propisi
- Radno zakonodavstvo
- Korupcija
- Kriminal
- Ograničen pristup financiranju
- Nedostatak sredstava za naplatu duga
- Promjene tečaja

3.b. Smatrate li da je korupcija kao pojava negativna?

Ne, nimalo 1 2 3 4 5 Da, u potpunosti

4.b. Mislite li da je u poslovanju koruptivno ponašanje prihvatljivo?

Ne, nikada 1 2 3 4 5 Da, uvijek

5.b. Smatrate li da u Hrvatskoj postoji korupcija?

- Samo u javnom sektoru
- Samo u privatnom sektoru
- U oba sektora, ali je raširenija u javnom sektoru
- U oba sektora, ali je raširenija u privatnom sektoru
- U oba sektora podjednako
- U Hrvatskoj korupcija gotovo da i ne postoji

6.b. Za koji od navedenih oblika korupcije smatrate da je najčešći u Hrvatskoj?

- Davanje i primanje mita
- Pronevjera javnih sredstava ili imovine
- Prijevara i iznuda
- Favoritizam (dodjela položaja ili pogodnosti na temelju osobnih veza)
- Sukob interesa
- Drugo

7.b. Gdje je, prema Vašem mišljenju, korupcija najčešća pojava u Hrvatskoj?

- | | |
|---|---|
| ☐ Političke stranke | ☐ Službe za javnu nabavu |
| ☐ Ured predsjednika/ice | ☐ Inspekcijske službe |
| ☐ Vlada | ☐ Javna poduzeća |
| ☐ Sabor | ☐ Fakulteti i druge obrazovne ustanove |
| ☐ Lokalne i regionalne vlasti | ☐ Javno zdravstvo |
| ☐ Državno odvjetništvo, sudovi i ostala pravosudna tijela | ☐ Privatno zdravstvo |
| ☐ Policija | ☐ Privatna poduzeća i obrti |
| ☐ Vojska | ☐ Banke i druge financijske institucije |
| ☐ Porezne službe | ☐ Vjerske organizacije |
| ☐ Carinske službe | ☐ Mediji |

8.b. Hrvatska je postala članica Europske unije 1. srpnja 2013. godine. Prema Vašem mišljenju, kako se promijenila razina korupcije u Hrvatskoj od toga datuma do danas?

Smanjila se 1 2 3 4 5 Povećala se

9.b. Mislite li da se korupcija u Hrvatskoj može značajno smanjiti?

Ne može 1 2 3 4 5 Može

10.b. Kakvima smatrate antikorupcijske napore koji se poduzimaju u Hrvatskoj?

Nedovoljni su 1 2 3 4 5 Pretjerani su

11.b. Smatrate li da Europska unija može pomoći Hrvatskoj u borbi protiv korupcije?

Ne može 1 2 3 4 5 Može

12.b. Prema Vašem mišljenju, jesu li privatna poduzeća i obrti uhvaćeni u korupciji u Hrvatskoj odgovarajuće kažnjeni?

Nedovoljno su kažnjeni 1 2 3 4 5 Pretjerano su kažnjeni

13.b. Mislite li da slučajeve korupcije treba prijaviti?

Ne, nikada 1 2 3 4 5 Da, uvijek

14.b. Ako biste željeli prijaviti slučaj korupcije u Hrvatskoj, kome biste se obratili?

- | | |
|---|---|
| ☐ Policiji | ☐ Političarima |
| ☐ Pravosudnim tijelima (sudovi, državno odvjetništvo, USKOK...) | ☐ Novinarima |
| ☐ Nevladinim organizacijama ili drugim udrugama | ☐ Šefu korumpiranog zaposlenika |
| ☐ Sindikatima | ☐ Ne znam |
| ☐ Institucijama Europske unije | ☐ Ostalo |
-

15.b. Kako smatrate da u Hrvatskoj treba rješavati slučajeve korupcije unutar privatnog sektora?

- ☐ Isključivo pravnim putem i u suradnji s državom
- ☐ Pravnim putem i u suradnji s državom te internim sredstvima privatnih poslovnih subjekata
- ☐ Isključivo internim sredstvima privatnih poslovnih subjekata i bez suradnje s državom
- ☐ Ne treba ih rješavati
- ☐ Ne znam

16.b. Mislite li da u Hrvatskoj slučajeve korupcije unutar privatnog sektora trebaju biti izloženi javnosti kroz medije?

- ☐ Da, bez obzira na mogućnost legalnih sankcija
- ☐ Da, ako postoji mogućnost legalnih sankcija
- ☐ Ne, zbog štete koja može nastati negativnim publicitetom
- ☐ Ne, bez obzira na štetu koja može nastati negativnim publicitetom
- ☐ Ne znam

C. Iskustvo korupcije u Republici Hrvatskoj

Ovaj dio ankete se odnosi na iskustvo korupcije u Republici Hrvatskoj.

1.c. Tijekom posljednjih godinu dana, jeste li se našli u situaciji kada se od Vas zahtijevalo koruptivno ponašanje?

- ☐ Da
- ☐ Ne

1.1.c. Jeste li pristali koruptivno djelovati kada se to od Vas tražilo i ako da zbog čega?

- ☐ Zbog koristi
- ☐ Zbog straha od problema
- ☐ Uvijek tako postupam
- ☐ Nije bilo drugog rješenja
- ☐ Nisam prihvatio/la koruptivno djelovati
- ☐ Ostalo _____

2.c. Tijekom posljednjih godinu dana, jeste li se našli u situaciji kada ste koruptivno djelovali na vlastitu inicijativu, bez da se to od Vas tražilo?

- ☐ Da
- ☐ Ne

2.1.c. Koji je bio razlog da ste koruptivno djelovali na vlastitu inicijativu, bez da se to od Vas tražilo?

- ☐ Zbog koristi
- ☐ Radi izbjegavanja problema
- ☐ Uvijek tako postupam
- ☐ Nije bilo drugog rješenja
- ☐ Ostalo _____

3.c. Jeste li tijekom posljednje godine dali mito?

- ☐ Da
- ☐ Ne

3.1.c. Koliko ste puta tijekom posljednje godine dali mito? Upišite brojkama.

3.2.c. Kome ste dali mito? Moguće je odabrati više odgovora.

- ☐ Nekom od javnih/državnih službenika
- ☐ Osobi zaposlenoj u privatnom poslovnom subjektu (privatnom poduzeću, obrtu itd.)
- ☐ Ostalo _____

3.3.c. U kojem je obliku bilo mito? Ukoliko je bilo u više oblika u jednom navratu ili nekoliko puta u raznim oblicima, odaberite onaj najznačajniji, odnosno najčešći.

- ☐ Novac
- ☐ Hrana
- ☐ Piće
- ☐ Ulaznice za kulturna i sportska događanja
- ☐ Turistički aranžmani, avionske karte i sl.
- ☐ Ostalo _____

3.4.c. Jeste li tijekom posljednje godine dali mito u novcu?

- ☐ Da
- ☐ Ne

3.4.1.c. Koliki je bio iznos u kunama? Upišite brojkama najčešći iznos mita u kunama.

4.c. Jeste li tijekom posljednje godine primili mito?

- ☐ Da
- ☐ Ne

4.1.c. Koliko ste puta tijekom posljednje godine primili mito? Upišite brojkama.

4.2.c. Od koga ste primili mito? Moguće je odabrati više odgovora.

- ☐ Od nekog od građana
- ☐ Od nekog od javnih/državnih službenika
- ☐ Od osobe zaposlene u privatnom poslovnom subjektu (privatnom poduzeću, obrtu itd.)
- ☐ Ostalo _____

4.3.c. U kojem je obliku bilo mito? Ukoliko je bilo u više oblika u jednom navratu ili nekoliko puta u raznim oblicima, odaberite onaj najznačajniji, odnosno najčešći.

- ☐ Novac
- ☐ Hrana

- Piće
- Ulaznice za kulturna i sportska događanja
- Turistički aranžmani, avionske karte i sl.
- Ostalo _____

4.4.c. Jeste li tijekom posljednje godine primili mito u novcu?

- Da
- Ne

4.4.1.c. Koliki je bio iznos u kunama? Upišite brojkama najčešći iznos mita u kunama.

5.c. Jeste li prijavili neki slučaj korupcije u posljednjih godinu dana?

- Da
- Ne

5.1.c. Zbog čega niste prijavili korupciju?

- Korupcija mi je donijela korist
- Ne vidim smisao u prijavljivanju korupcije, to ne bi ništa riješilo
- Korupcija je prihvatljivo ponašanje koje odobravam
- Zbog straha od mogućih problema
- Ne znam kome prijaviti
- Ostalo _____

ŽIVOTOPIS

Ime i prezime: Eugen Mikić
Datum i mjesto rođenja: 29. siječnja 1991., Nova Gradiška
Adresa: Naselje Urije 21, 35400 Nova Gradiška
Telefon: 092 360 0996
E-mail: mikiceugen@gmail.com

OBRAZOVANJE

2015. - Diplomski sveučilišni studij, Ekonomski fakultet - Zagreb, smjer Ekonomija
2009. - 2015. Sveučilišni prvostupnik ekonomije - univ. bacc. oec., Ekonomski fakultet - Zagreb, smjer Ekonomija
2005. - 2009. Maturant gimnazije, Gimnazija Nova Gradiška

RADNO ISKUSTVO

2016. telefonsko anketiranje (Ekonomski institut, Zagreb)
2011. - 2015. vođenje sezonske maloprodaje božićnih drvaca u Novoj Gradiški (registrirani proizvođač božićnih drvaca Stanko Mikić)

OSOBNJE VJEŠTINE

Poznavanje jezika: hrvatski - materinski jezik
engleski - C1
njemački - A1
ruski - A1
Računalne vještine: Microsoft Office (Word, Excel, Power Point) - vrlo dobro praktično znanje
EViews - osnovno znanje
Društvene vještine: dobre prezentacijske, komunikacijske i prodajne vještine, prilagodljivost novim situacijama i multikulturalnim sredinama
Umjetničke vještine: sviranje glazbenih instrumenata (završena osnovna glazbena škola - Pučko otvoreno učilište M. A. Relković, Nova Gradiška)
Ostale vještine i interesi: putovanja (više mjeseci putovao po stranim zemljama)